

**T.C.
FENERBAHÇE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EGZERSİZ VE SPOR BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**SPORDA PROSOSYAL VE ANTİSOSYAL
DAVRANIŞLAR, DEĞERLER VE AHLAKİ KARAR
ALMA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Ahmet ÖZEN

İstanbul 2024

**T.C.
FENERBAHÇE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EGZERSİZ VE SPOR BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**SPORDA PROSOSYAL VE ANTİSOSYAL
DAVRANIŞLAR, DEĞERLER VE AHLAKİ KARAR
ALMA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Ahmet ÖZEN

Öğrenci No: 212502106

Danışman: Doç. Dr. Gözde ERSÖZ

Üye: Prof. Dr. Fevziye Hülya AŞÇI

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Aydan GÖZMEN ELMAS

İstanbul, 2024

FBÜ
FENERBAHÇE ÜNİVERSİTESİ

**FENERBAHÇE ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KABUL VE ONAY**

Ahmet ÖZEN tarafından hazırlanan “Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar, Değerler ve Ahlaki Karar Alma Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı bu çalışma, 27.08.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Güzde ERSÖZ (Tez Danışmanı)

Prof. Dr. Fevziye Hülya AŞÇI (Üye)

Dr. Öğr. Üyesi Aydan GÖZMEN ELMAS (Üye)

**T.C.
FENERBAHÇE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

AKADEMİK DÜRÜSTLÜK BEYANI

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, çalışmanın kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Doç. Dr. Gözde ERSÖZ danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Fenerbahçe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Dönem Projesi ve Tez Yazım ve Basım Kılavuzuna göre yazıldığını beyan ederim.

Ahmet ÖZEN

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasının hazırlanması sürecinde bana destek olan herkese içtenlikle teşekkür ederim.

Öncelikle, bana bilgi ve tecrübeleriyle yol gösteren danışman hocam Doç. Dr. Gözde Ersöz 'e derin şükranlarımı sunarım. Rehberliği ve sabrı, bu tezin her aşamasında bana ilham kaynağı olmuştur.

Çalışmam sırasında değerli önerileri ve teşvikleri ile yanımda olan jüri üyeleri Prof. Dr. F. Hülya Aşçı'ya ve Dr. Öğr. Üyesi Aydan Özmen Elmas'a teşekkür ederim.

Araştırma sürecinde veri toplama ve analiz aşamalarında yardımcı olan Fenerbahçe Üniversitesi akademisyenlerine, Fenerbahçe spor okullarına ve çalışma katılımcılarına minnettarlığımı ifade etmek isterim.

Son olarak, bu süreçte bana sonsuz destek olan ve sabırla yanımda olan aileme ve dostlarıma teşekkür ederim. Her birinizin desteği, bu tezin tamamlanmasında büyük bir rol oynamıştır.

Bu çalışma, sizlerin katkılarıyla şekillenmiştir ve her birinizin bu başarıda payı büyüktür. Hepinize en içten teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

SPORDA PROSOSYAL VE ANTİSOSYAL DAVRANIŞLAR, DEĞERLER VE AHLAKİ KARAR ALMA TUTUMLARININ İNCELENMESİ

Spor, doğası gereği başkaları için olumlu sonuçlar doğurabilecek davranışlarda bulunmak için birçok fırsat sunmakla birlikte aldatma ve saldırganlık gibi başkaları için olumsuz sonuçlar doğurabilecek davranışlar için de ortam yaratmaktadır. Dolayısıyla sporda hem prososyal hem de antisosyal davranışlara tanık olunmaktadır. Bu bağlamda spor ortamlarında davranışlar, değerler ve ahlaki tutumların incelenmesi önem arz etmektedir. Bu çalışmanın amacı; sporda prososyal ve antisosyal davranışlar ile altyapı takımlarında değerler ve ahlaki karar alma tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi ve ele alınan kavramların cinsiyet, spor türü ve yaş gruplarına göre farklılığın ortaya konmasıdır. Araştırmaya farklı spor branşlarında faaliyet gösteren 13-18 yaş aralığında 107 kız ($X_{yaş} = 15,88 \pm 1,79$ yıl), 193 erkek ($X_{yaş} = 16,19 \pm 1,84$ yıl) toplam 300 sporcu ($X_{yaş} = 16,08 \pm 1,84$ yıl) gönüllü olarak katılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu, Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği, Altyapı Sporlarında Değerler Ölçeği-2, Alt Yapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde betimleyici analizler, Pearson korelasyon analizi, hiyerarşik regresyon analizi ve bağımsız gruplar için t testi kullanılmıştır. Sporda prososyal ve antisosyal davranış, sporda değerler ve sporda ahlaki karar alma tutumlarının cinsiyet, spor türü ve yaşa göre farklılaştığı görülmüştür. Kız sporcuların yetkinlik değeri ve sporda adilce kazanmayı koruma puanları erkeklerden daha yüksek bulunmuştur. Bireysel sporlar ile uğraşan sporcuların rakibe antisosyal davranış, hileyi benimseme ve yarışma severliği benimseme puanlarının takım sporcularından daha yüksek olduğu; takım sporcularında da takıma prososyal davranış alt boyutunun bireysel sporculardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Yaşça büyük olan sporcuların takıma prososyal davranış puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. 13-15 yaş grubunda yer alan sporcuların ahlaki değer puanının daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Sporda değerleri yordamada sporda prososyal ve antisosyal davranışların ve sporda ahlaki karar alma tutumlarının rolü olduğu bu araştırma sonucunda ortaya koyulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Prososyal davranış, antisosyal davranış, sporda değerler, ahlaki karar alma tutumu, altyapı sporcuları

ABSTRACT

INVESTIGATION OF PROSOCIAL AND ANTISOCIAL BEHAVIORS, VALUES AND MORAL DECISION-MAKING ATTITUDES IN SPORTS

While sports and reproductive ability provide many opportunities to engage in behaviors that may have positive consequences for others, they also create the environment for behaviors that may have negative consequences for others, such as harmfulness. Therefore, both prosocial and antisocial behaviors are witnessed in sports. In this context, it is important to examine behaviors, values and attitudes in sports environments. The purpose of this study is to examine the relationship between prosocial and antisocial behaviors in sports and values and moral decision-making attitudes in youth teams and to reveal the differences in the concepts discussed according to gender, type of sport and age groups. A total of 300 athletes (107 female ($X_{age}=15.88\pm 1.79$ years), 193 male ($X_{age}=16.19\pm 1.84$ years) between the ages of 13-18, active in different sports branches) participated in the research. 1.84 years) participated voluntarily. Personal information form, Prosocial and Antisocial Behavior in Sports Scale, Values Scale in Youth Sports-2, Moral Decision-Making Attitudes in Youth Sports Scale were used as data collection tools in the research. Descriptive analyses, Pearson correlation analysis, hierarchical regression analysis and t test for independent groups were used to analyze the data. It has been observed that prosocial and antisocial behavior in sports, values in sports and moral decision-making attitudes in sports differ according to gender, type of sport and age. The competence value and fair winning protection scores of female athletes were found to be higher than those of male athletes. It has been observed that the antisocial behavior towards the opponent, acceptance of cheating and acceptance of competition love scores of athletes involved in individual sports are higher than team athletes; and the sub-dimension of prosocial behavior towards the team is higher in team athletes than in individual athletes. It has been determined that the scores of prosocial behavior towards the team are higher in older athletes. It has been observed that the moral value scores of athletes in the 13-15 age group are higher. It has been revealed as a result of this research that prosocial and antisocial behaviors in sports and moral decision-making attitudes in sports play a role in predicting values in sports.

Key Words: Prosocial behavior, antisocial behavior, values in sports, moral decision-making attitude, youth athletes

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	
AKADEMİK DÜRÜSTLÜK BEYANI	
ÖNSÖZ	
ÖZET	
ABSTRACT	
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xi
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	4
1.2. Araştırmanın Önemi	4
1.3. Sayıtlar	5
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	5

BÖLÜM I GENEL BİLGİLER

1. AHLAK	6
1.1. Ahlak Kavramı	7
1.2. Ahlak İle İlgili Kuramsal Yaklaşımlar	7
1.2.1. Piaget'in Ahlak Gelişimi Kuramı	8
1.2.2. Kohlberg'in Ahlak Gelişimi Kuramı	8
1.2.3. Ned Haan'ın Ahlak Gelişimi Kuramı	9
1.2.4. Carol Gilligan'ın Ahlak Gelişimi Kuramı	10
1.2.5. James Rest'in Ahlaki Gelişim Modeli	11
1.2.6. Ahlaki Eylem Modeli	11
1.3. Ahlakı İle İlgili Kavramlar	12
1.3.1. Karakter	12
1.3.2. Ahlaki Atmosfer	13
1.3.3. Spor Ahlakı	14
1.3.4. Sportmenlik	15
1.3.5. Fair-Play	16
1.3.6. Parantezli Ahlak	17
1.3.7. Ahlaktan Uzaklaşma	17
1.4. Prososyal ve Antisosyal Davranış	18
1.4.1. Prososyal Davranış	18
1.4.2. Antisosyal Davranış	19
1.4.1. Spor Ortamlarında Prososyal ve Antisosyal Davranışlar İle İlgili Çalışmalar	22
1.5. Değerler	25
1.5.1. Değerler Özellikleri ve Sınıflandırılması	26
1.5.2. Spor ve Değerler	28

1.5.3. Spor Kültürü	29
1.5.4. Sporda Değerlerle İlgili Yapılan Çalışmalar	29
1.6. Ahlaki Karar Alma Tutumları	30
1.6.1. Sporda Ahlaki Karar Alma Tutumları İle İlgili Çalışmalar	31

BÖLÜM II GEREÇ VE YÖNTEM

1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	33
2. ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ	33
3. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ	34
4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	36
4.1. Kişisel Bilgi Formu	36
4.2. Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği	36
4.3. Altyapı Sporlarında Değerler Ölçeği-2 (YSVQ-2)	37
4.4. Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği (AMDYSQ)	38
5. VERİLERİN TOPLANMASI	38
6. VERİLERİN ANALİZİ	39

BÖLÜM III BULGULAR

1. KATILIMCILARIN SPORDA PROSOSYAL VE ANTİSOSYAL DAVRANIŞLAR, DEĞERLER VE KARAR ALMA TUTUMLARI ALT ÖLÇEKLERİNİN CİNSİYET FARKLILIĞINA İLİŞKİN BULGULAR	41
2. KATILIMCILARIN SPORDA PROSOSYAL VE ANTİSOSYAL DAVRANIŞLAR, DEĞERLER VE KARAR ALMA TUTUMLARI ALT ÖLÇEKLERİNİN SPOR TÜRÜ FARKLILIĞINA İLİŞKİN BULGULAR	45
3. KATILIMCILARIN SPORDA PROSOSYAL VE ANTİSOSYAL DAVRANIŞLAR, DEĞERLER VE KARAR ALMA TUTUMLARI ALT ÖLÇEKLERİNİN YAŞ GRUBU FARKLILIĞINA İLİŞKİN BULGULAR	47
4. KATILIMCILARIN AHLAKİ DEĞER BOYUTUNUN BELİRLENMESİNDE SPORDA PROSOSYAL VE ANTİSOSYAL DAVRANIŞLARI VE AHLAKİ KARAR ALMA TUTUMLARI ALT ÖLÇEKLERİNİN ROLÜNE İLİŞKİN BULGULAR	48
5. KATILIMCILARIN YETKİNLİK DEĞERİ BOYUTUNUN BELİRLENMESİNDE SPORDA PROSOSYAL VE ANTİSOSYAL DAVRANIŞLARI VE AHLAKİ KARAR ALMA TUTUMLARI ALT ÖLÇEKLERİNİN ROLÜNE İLİŞKİN BULGULAR	50
6. KATILIMCILARIN STATÜ DEĞERİ BOYUTUNUN BELİRLENMESİNDE SPORDA PROSOSYAL VE ANTİSOSYAL DAVRANIŞLARI VE AHLAKİ KARAR ALMA TUTUMLARI ALT ÖLÇEKLERİNİN ROLÜNE İLİŞKİN BULGULAR	52

BÖLÜM IV TARTIŞMA

TARTIŞMA.....	55
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	71
KAYNAKÇA	75
EKLER.....	86
EK-1: KİŞİSEL BİLGİ FORMU	87
EK-2: SPORDA PROSOSYAL VE ANTİSOSYAL DAVRANIŞ ÖLÇEĞİ	88
EK-3: ALTYAPI SPORLARINDA DEĞERLER ÖLÇEĞİ-2	89
EK-4: ALTYAPI SPORLARINDA AHLAKİ KARAR ALMA TUTUMLARI ÖLÇEĞİ	90
EK-5: BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU	91
EK-6: SPORDA PROSOSYAL VE ANTİSOSYAL DAVRANIŞ ÖLÇEĞİ ONAYI	92
EK-7: ALTYAPI SPORLARINDA AHLAKİ KARAR ALMA TUTUMLARI ÖLÇEĞİ VE ALTYAPI SPORLARINDA DEĞERLER ÖLÇEĞİ-2 ONAYI	93
EK-8: SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU ONAY FORMU	94

TABLolar LİSTESİ

Tablo I.1: Nelson'a Göre Değerlerin Sınıflandırılması	27
Tablo I.3: Spranger'a Göre Değerlerin Sınıflandırılması	27
Tablo I.4: Schwartz'a Göre Bireysel Değerlerin Sınıflandırılması	28
Tablo II.1: Araştırma Grubuna İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	35
Tablo II.2: Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar, Değerler ve Ahlaki Karar Alma Tutumları Değişkenlerine Yönelik Betimsel İstatistik Sonuçları	29
Tablo II.3: Değişkenler Arasındaki Pearson Korelasyon Değerleri	36
Tablo III.1: Çalışmada Ele Alınan Değişkenlerin Cinsiyete Göre Tanımlayıcı İstatistikleri	40
Tablo III.2: Çalışmada Ele Alınan Değişkenlerin Cinsiyete Göre Farklılığına Ortaya Koymaya Yönelik T-Testi Sonuçları	42
Tablo III.3: Çalışmada Ele Alınan Değişkenlerin Spor Türüne Göre Farklılığına Ortaya Koymaya Yönelik T-Testi Sonuçları	43
Tablo III.4: Çalışmada Ele Alınan Değişkenlerin Yaş Grubuna Göre Farklılığına Ortaya Koymaya Yönelik T-Testi Sonuçları	44
Tablo III.5: Sporda Ahlaki Değerin Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulguları.....	46
Tablo III.6: Sporda Yetkinlik Değerinin Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulguları	47
Tablo III.7: Sporda Statü Değerinin Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulguları	58

KISALTMALAR LİSTESİ

KVKK	: Kişisel Verileri Korunması Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
TFF	: Türkiye Futbol Federasyonu
AMDYSQ	: Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği
YSVQ	: Altyapı Sporlarında Değerler Ölçeği
YSVQ-2	: Altyapı Sporlarında Değerler Ölçeği-2

GİRİŞ

1. GİRİŞ

Spor, insan hayatının önemli bir parçasıdır. Spor yapmak hem fiziksel hem de psikolojik sağlığı olumlu yönde etkilemektedir. Spor aynı zamanda sosyal bir etkinliktir. Sporcular, takım arkadaşları, rakipler, antrenörler, hakemler, seyirciler ve diğer paydaşlarla etkileşim içinde bulunmaktadır. Bu etkileşimler sırasında sporcuların sergiledikleri davranışlar, sporun ahlaki değerini ve niteliğini belirler. (Sarıkol, 2022: 15; Altın ve Altın, 2022: 204).

Sporun son yıllarda önemli bir sektör haline gelmesi, ekonomik koşulların artmasıyla birlikte bazı takım sporlarının altyapısının da hızla gelişmesine yol açmıştır. Altyapıda takım ve oyuncu sayısının artmasıyla birlikte rekabet üst seviyeye çıkmış, hedefler yükselmiş ve para kazanma hırısından dolayı bazı ahlaki sorunlar ortaya çıkmıştır (Kavussanu, 2008: 124; Gürpınar, 2014: 176). Bu sorunların ortaya çıkması akademisyenlerin dikkatini çekmiş ve spor etiği araştırmalarında son yıllarda ciddi bir artış yaşanmıştır (Alemdag, 2019: 112; Ntoumanis ve Standage, 2009: 365). Sporda ahlak üzerine yapılan araştırmalarda sporcu davranışları üzerine incelemeler dikkati çekmektedir. Prososyal ve antisosyal davranışlar konusu sporda etik, ahlak çalışmalarında ele alınan önemli bir kavramdır (Kavussanu ve Boardley, 2009: 97-117; Shields ve Bredemeier, 1995).

Sporcuların davranışları prososyal ve antisosyal davranışlar olarak iki temel kategoride incelenmektedir. Prososyal davranışlar bir diğer ifade ile olumlu sosyal davranışlar “başka bir kişiye veya bir grup kişiye yardım etmeyi veya fayda sağlamayı amaçlayan gönüllü eylemler” olarak tanımlanabilir (Eisenberg, 1989: 67-75). Bazı araştırmacılar (Alemdag, 2019: 112; Ntoumanis ve Standage, 2009: 365; Kavussanu ve Boardley 2009: 97) prososyal davranış terimini diğer insanlar üzerinde olumlu bir etkiyi temsil eden bir davranış olarak nitelendirir ve bu bağlamda diğerlerinin yanı sıra

özgecılık, paylaşım, iş birliği prososyal davranışlar olarak da prososyal davranış kavramını tanımlar.

Dolısıyla, bir bireyin prososyal ahlaki gelişimi, diğer bireylere veya gruplara yardımcı olacak veya fayda sağlayacak yargı ve davranışları edinme ve değiştirme süreciyle ilgilidir (Spinrad ve diğer., 2017:331; Kavussanu ve Boardley, 2009: 97). Örneğin, takım arkadaşını cesaretlendirme, sakatlanan rakibe yardım etme, kurallara uyma gibi davranışlar prososyal davranışlardır. Antisosyal davranışlar ise başka bir birey ya da gruba zarar verme veya dezavantaj sağlama amaçlı davranışlardır. Örneğin, rakibini sakatlamaya çalışma, hakeme itiraz etme, hile yapma gibi davranışlar antisosyal davranışlardır (Kavussanu, 2008: 124).

Sporda prososyal ve antisosyal davranışları incelemiş ve bu davranışların, sporcuların ahlaki gelişim sürecine etkilerini araştırmıştır. Çalışmalar, prososyal davranışların sporcular arasında daha işbirlikçi ve etik davranışları teşvik ettiğini, antisosyal davranışların ise ahlaki dışlanma ve etik dışı davranışları artırdığını göstermektedir (Kavussanu ve Boardley, 2009: 97; Sage ve Kavussanu, 2007: 417-437). Sage ve Kavussanu (2007) tarafından yapılan çalışmada sporcu davranışlarının prososyal ve antisosyal boyutlarını ele alınmış ve bu davranışların takım dinamikleri ve bireysel performans üzerindeki etkilerini incelemiştir. Söz konusu çalışmada, prososyal davranışların takım içi uyumu ve bireysel performansı artırdığı, antisosyal davranışların ise takım içi çatışmalara ve performans düşüşlerine yol açtığı belirtilmiştir (Sage ve Kavussanu, 2007: 417-437).

Sporcuların prososyal ve antisosyal davranışlarını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Faktörlerden birisi sporcuların sahip oldukları değerlerdir (Kavussanu ve Boardley, 2009: 97). Değerler, bireylerin önemli ve arzu edilen hedefleri veya ideallerini temsil eden soyut kavramlardır (Schwartz, 1992: 65). Değerler bireylerin tutumlarını, inançlarını ve davranışlarını şekillendirmektedir (Ergün, 1994: 5).

Sporcuların prososyal ve antisosyal davranışlarını etkileyen diğer bir faktör de ahlaki karar alma tutumlarıdır (Kavussanu, 2008: 124-138). Ahlaki karar alma tutumu bireylerin ahlaki yargılarını ve eylemlerini belirlemektedir; sporcuların ahlaki karar alma tutumları da sporda nasıl davrandıklarını belirlemektedir (Gürpınar, 2014: 176).

Shields, ve diğ erleri (1995: 324-326) tarafından yapılan uzun süreli araştırmalar, sporun ahlaki gelişim üzerindeki etkilerini sorgulamıştır.

Araştırmalar, fiziksel aktivite ile ahlaki gelişim arasında doğrudan bir nedensel bağ kurmak için yeterli kanıt olmadığını belirtmiştir. Bu, sporun her zaman ahlaki değerlerin gelişimini teşvik etmeyebileceğini ve bazı durumlarda ahlak dışı davranışların artabileceğini göstermektedir. Bu bulgular, sporun ahlaki değerlerin gelişimini teşvik ettiği inancını zayıflatır (Shields ve diğ., 1995: 324-336). Sporun ahlaki değerlerin gelişimini teşvik ettiğine inanılmaktadır. Ancak sporda ahlak dışı davranışların artması bu fikri zayıflatmaktadır. Hile ve saldırganlığın tüm spor dallarında bulunabileceği gibi, spordaki etik dışı davranışların farklı müsabakalarda farklı şekilde görülebileceğine dair bilgiler bulunmaktadır (Sevilmiş ve diğ., 2021: 1-13). Stuntz ve Weiss'e (2009: 255)'nin yaptıkları araştırmalarında sporun ahlaki değerlere katkısını sunmakta ve bu araştırmada spor yoluyla ahlaki gelişime yönelik teorik bir çerçeveden bahsetmektedirler.

Sosyal bilişsel teori çerçevesinde ahlaki davranışların sonuçlarını incelemiştir. Bu çalışmada, ahlaki davranışların, bireylerin özsaygısını ve sosyal kabulünü artırdığı, ahlak dışı davranışların ise suçluluk ve sosyal dışlanma gibi olumsuz sonuçlara yol açtığı gösterilmiştir. Bandura (1999: 193) ahlaki kimlik ve davranışların bireylerin psikolojik sağlığı üzerindeki etkilerini incelemiştir. Bu çalışma, ahlaki davranışların bireylerin içsel tatmin ve mutluluk düzeyini artırdığını, ahlak dışı davranışların ise stres ve anksiyete gibi olumsuz psikolojik sonuçlara yol açtığını göstermiştir. Blasi (1999: 1-19) ahlaki kimlik kuramı çerçevesinde ahlaki ve ahlak dışı davranışların sonuçlarını incelemiştir. Bu çalışmada, ahlaki davranışların bireylerin kimliklerine olumlu katkıda bulunduğu ve sosyal ilişkilerini güçlendirdiği, ahlak dışı davranışların ise kimlik çatışmaları ve sosyal izolasyon gibi olumsuz sonuçlara yol açtığı belirtilmiştir (Aquino ve Reed, 2002: 14-23). Bu çalışmalar sporda ahlaki veya ahlak dışı davranışların sonuçlarının olduğunu göstermektedir.

Bu bağlamda ahlaki davranışlar, değerler ve ahlaki karar alma tutumları üzerine yapılan çalışmalara ihtiyaç olduğu düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Rekabetçi, efor sarfedilen, doğası gereği içinde stres ve kaygıyı yoğun barındıran spor ortamında ahlaki davranışlar, tutumlar ve değer yargılarının önem arz ettiği düşünüldüğünde; bu

kavramları spor ortamında incelemeye alan ve çeşitli faktörlerle ilişkisini ortaya koyan bu çalışma önem arz etmektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı; sporda prososyal ve antisosyal davranışlar, değerler ve ahlaki karar alma tutumlarının cinsiyete, spor türüne (bireysel ve takım sporları) ve yaş gruplarına (13-15 yaş- 16-18 yaş) göre farklılıklarının ortaya konması ve altyapı sporcularında sporda değerlerin belirlenmesinde sporda prososyal ve antisosyal davranışlar ve sporda ahlaki karar alma tutumlarının rolünün incelenmesidir.

1.2. Araştırmanın Önemi

Günümüzde sporun yüksek temposu ve rekabet düzeyi, başta sporcular olmak üzere tüm spor camiasının üzerindeki baskıyı artırmaktadır. Sporcuların temas yapıları ve güçlü rekabet güçleri nedeniyle bazen toplum yanlısı bazen de anti sosyal davranışlar sergilemelerine neden olabilmektedir. Bu bağlamda sporda prososyal ve antisosyal davranışların değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir (Yarayan ve diğ., 2020: 125).

Bu araştırma, spor ortamında prososyal ve antisosyal davranışlar, değerler ve ahlaki karar alma tutumları arasındaki ilişkileri anlamak üzerine yapılmıştır. Spor, bireyler arası etkileşimlerin yoğun olduğu bir alan olarak, bu etkileşimlerin sosyal ve ahlaki sonuçlarını derinlemesine incelemek için mükemmel bir zemin sunar. Spor ortamlarında sporcuların takım arkadaşları, rakipler, antrenörler ve diğer paydaşlarla olan ilişkileri onların ahlaki gelişimleri hakkında bizlere bilgi sağlar. Buna ek olarak, spor dışında gelişen bir çocuk, spor yapmaya başladıktan sonra ahlaki gelişimi nasıl etkilenir? sorusunu yanıtlamak adına bu konuda yapılan araştırmalar katkı sağlar.

Prososyal davranışların teşvik edilmesi ve antisosyal davranışların azaltılması, sporcuların hem saha içinde hem de saha dışında daha iyi bireyler olmalarına yardımcı olabilir. Sporcuların sahip olduğu değerlerin ve ahlaki karar alma süreçlerinin, davranışları üzerinde belirleyici olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışma, bu değerlerin ve karar alma süreçlerinin daha iyi anlaşılmasına olanak sağlar, böylece antrenörler ve eğitimciler bu bilgileri spor ve eğitim programlarına entegre edebilir.

Araştırmanın sonuçları, spor politikalarının ve eğitim yöntemlerinin geliştirilmesine de katkıda bulunabilir. Prososyal davranışları teşvik eden ve antisosyal davranışları minimize eden stratejiler, sporun eğitici potansiyelini maksimize edebilir. Bu çalışma, sporda ahlaki değerlerin ve davranışların sadece sporcuları değil, genel olarak toplumu nasıl etkileyebileceğine dair geniş kapsamlı sonuçlar sunabilir. Sporun toplumsal yapısı ve ahlaki boyutunun daha iyi anlaşılması, sporun bireyler üzerindeki olumlu etkilerini artırmak için kullanılabilir.

Bu araştırma, sporun sadece fiziksel bir faaliyet olmadığını, aynı zamanda bireylerin sosyal ve ahlaki gelişimine önemli katkılarda bulunan bir araç olduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle, sporun bu boyutlarının anlaşılması ve desteklenmesi, sporun toplumsal faydalarını maksimize etmek için önem taşımaktadır.

1.3. Sayıtlar

Bu çalışmada katılımcıların ölçek maddelerini doğru anlayarak ve içtenlikle yanıtladıkları varsayılmıştır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

- Araştırmanın örnekleme yalnızca İstanbul'da yaşayan 13-18 yaş arası lisanslı alt yapı, okul sporları ve spor okulları sporcuları ile sınırlıdır.
- Kullanılan ölçekler, katılımcıların öz-değerlendirmelerine dayanmaktadır ve bu, yanıtların sübjektifliğini artırabilir.
- Araştırma, belirli bir zaman diliminde ve belirli bir coğrafi bölgede gerçekleştirilmiştir.

BÖLÜM I

GENEL BİLGİLER

1. AHLAK

1.1. Ahlak Kavramı

Ahlak, bireyin düşünce, duygu ve vicdanının uyumlu bir şekilde davranışlarına yansımaları olarak tanımlanabilir. Ahlakın toplumsal yönü, kültürel normlar ve değerlerle şekillenirken, bireysel yönü ise kişisel inançlar ve duygusal deneyimlerden beslenir (Bandura, 1999: 198). Bireylerin dış etkilerle şekillenen ahlaki yargılarının, vicdanları aracılığıyla sosyal davranışlarına yansıdığını belirtmiştir. Bu süreç, bireyin hem toplumsal hem de kişisel etik çerçevesinde hareket etmesine katkı sağlar. Aquino ve Reed (2002: 1423-1440) de ahlaki kimliğin, bireyin sosyal ilişkilerini ve karar alma süreçlerini nasıl etkilediğini vurgulamaktadır; birey, sosyal normlar ve içsel değerlere uyum sağladığında vicdanını ortaya koyarak tutarlı ahlaki davranışlar sergiler.

Ahlaki değerler, toplumun belirlediği ve bireylerin ve grupların davranışlarını yönlendiren, sosyal bilinç ve vicdan yargıları ve kuralları içeren bir bütündür. Bu bütün, kurallara aykırı davranıldığında pişmanlık ve cezalandırma hissi ve fikri uyandırmaktadır (Aktan, 2009: 1).

Ahlakın toplumsal boyutu, toplumda var olan örf ve âdetler ile ahlaki değerler ve yargılardır. Bu değerler, bireysel vicdanı toplumsal vicdanla uyumlu kılmak için bir baskı unsuru oluşturmaktadır. Ahlaki değer yargıları, toplumların tecrübeleri ve bilimsel veriler ışığında zaman içinde nesnel bir şekilde şekillenmektedir. Yeni bilgiye bağlı ihtiyaçlar, sosyal algılar, bilinç ve vicdanın sınırları ve sorumlulukları, yeni ahlaki değerlerin nesnel bir şekilde ortaya çıkmasını sağlamaktadır (Dranaz, 1972: 47; Reichenbach, 2000: 88). Ahlaki değerler, bir toplum içinde var olan örf, âdet ve sosyal normlar tarafından şekillendirilir. Bu değerler, bireysel vicdanı topluluğun kolektif vicdanıyla uyumlu hale getiren bir tür sosyal baskı oluşturur. Zamanla, toplumsal deneyimler ve bilimsel ilerlemeler ışığında ahlaki yargılar nesnel bir şekilde gelişir.

Toplumlar geliştikçe ve yeni bilgiler ortaya çıktıķça, ahlakın sınırları genişler ve yeni etik standartların oluşturulması sağlanır.

Schwartz'a (1992: 1-65) göre, değerler, bireylerin yaşamlarında yönlendirici ilkeler olarak hizmet eder ve davranışları toplumsal beklentilere uygun şekilde düzenlemeye yardımcı olur.

Benzer şekilde, Bandura (1999: 193-209), sosyal normlardan ahlaki kopmanın suçluluk ve sosyal dışlanma gibi olumsuz sonuçlara yol açtığını vurgulayarak, kişisel değerlerin toplumsal etik standartlarla uyumunun önemini ortaya koyar. Örf ve âdetler, uyulması zorunlu değerlerin bir çerçevesini oluşturmaktadır (Yanardağ, 2017: 39). Ahlak, bireylerin ve toplumların amaç ve davranışlarının açıklığı, etkinliği ve yaratıcılığı ya da uzun vadede kaynakların ekonomik ve dengeli kullanımı yoluyla sürekli gelişmeyi teşvik eden düşünce ve davranış modeli olarak da ifade edilmektedir (Bayet, 1982: 89; Dranaz, 1972: 45; Türk Dil Kurumu, 1988: 120). Ahlak, bireyin düşünce, duygu ve vicdanının davranışlarıyla uyumlu ve tutarlı olmasıdır. Ahlakın toplumsal yönü örf ve âdetlerden, bireysel yönü ise kişisel duygu ve inançlardan kaynaklanır. Bireyin dış etkilerle şekillenen duygu ve düşünceleri vicdanını ortaya çıkarmaktadır (Dranaz, 1972: 45; Yıldırım, 1987: 32). Ahlaki değerler, toplumun belirlediği ve bireylerin ve grupların davranışlarını yönlendiren, sosyal bilinç ve vicdan yargıları ve kuralları içeren bir bütündür. Bu bütün, kurallara aykırı davranıldığında pişmanlık ve cezalandırma hissi ve fikri uyandırmaktadır (Aktan, 2009: 58). Örf ve âdetler, uyulması zorunlu değerlerin bir çerçevesini oluşturmaktadır (Yanardağ, 2017: 39). Ahlak, bireylerin ve toplumların amaç ve davranışlarının açıklığı, etkinliği ve yaratıcılığı ya da uzun vadede kaynakların ekonomik ve dengeli kullanımı yoluyla sürekli gelişmeyi teşvik eden düşünce ve davranış modeli olarak da ifade edilmektedir (Bayet, 1982: 89; Dranaz, 1972: 45; Türk Dil Kurumu, 1988: 120).

1.2. Ahlak İle İlgili Kuramsal Yaklaşımlar

1.2.1. Piaget'in Ahlak Gelişimi Kuramı

Piaget, çocukların bilişsel gelişimi ve ahlak anlayışının nasıl şekillendiği üzerine önemli çalışmalar yapmıştır. Onun ahlak gelişimi kuramı, çocukların ahlaki

yargılarının zaman içinde nasıl evrildiğini anlamak için temel bir çerçeve sunar. Piaget, ahlaki gelişimi iki ana aşamaya ayırır: Heteronom ahlak ve otonom ahlak.

Heteronom Ahlak (5-10 yaş): Piaget'ye göre, çocuklar yaklaşık 5 ila 10 yaşları arasında heteronom ahlak aşamasındadır. Bu aşamada, çocuklar kuralları mutlak ve değişmez olarak görürler. Kurallar, otorite figürleri (ebeveynler, öğretmenler) tarafından belirlenir ve çocuklar bu kurallara uymak zorundadır. Bu dönemde çocuklar, cezadan kaçınmak için kurallara uyarlar ve davranışlarının sonuçlarına göre ahlaki değerlendirmeler yaparlar. Piaget, bu aşamada çocukların ahlaki realizm kavramına sahip olduklarını belirtir; bu da kuralların dışsal ve değişmez olduğu inancını ifade eder (Piaget, 1932: 45).

Otonom Ahlak (10 yaş ve üzeri): Yaklaşık 10 yaşından itibaren, çocuklar otonom ahlak aşamasına geçerler. Bu aşamada, çocuklar kuralların insanlar tarafından oluşturulduğunu ve değiştirilebileceğini anlamaya başlarlar. Kurallar, karşılıklı anlaşma ve iş birliği sonucunda oluşur ve bu nedenle esneklik gösterebilir. Otonom ahlak aşamasındaki çocuklar, adalet ve eşitlik gibi kavramlara daha fazla önem verirler ve kuralların arkasındaki niyetleri anlamaya çalışırlar. Piaget, bu aşamada ahlaki özerklik kavramının geliştiğini belirtir; bu da bireylerin kendi ahlaki yargılarını ve ilkelerini oluşturma kapasitesini ifade eder (Piaget, 1932).

1.2.2. Kohlberg'in Ahlak Gelişimi Kuramı

Kohlberg'in Ahlak Gelişimi Kuramı, bireylerin ahlaki karar verme süreçlerini ve bu süreçlerin nasıl geliştiğini açıklamak için kullanılır. Bu teori, bireysel ahlaki gelişimi üç ana düzeyde ve altı aşamada incelemektedir (Crain, 2015).

Gelenek Öncesi Düzey: Bu düzey, özellikle çocuklarda görülen, ödül ve ceza odaklı ahlaki düşünce yapısını ifade eder.

1. Aşama (Ceza ve İtaat Yönelimi): Davranışlar, cezadan kaçınmak amacıyla şekillenir.

2. Aşama (Araçsal İlişkiler Eğilimidir): Burada her ne olursa olsun bireyin kendi ihtiyaçları önemlidir. Karşılıklı çıkarların önem kazandığı bu aşamada, bireyler eylemlerinin sonuçlarına göre hareket eder.

Geleneksel Düzey: Toplumsal beklentilere ve kurallara uyum, bu düzeydeki bireyler için önemlidir.

3. Aşama (İyi Çocuk Yönelimi): Davranışlar, başkalarını memnun etmek ve onay almak için gerçekleştirilir.

4. Aşama (Yasa ve Düzen Yönelimi): Bireyler, yasalara ve kurallara uyar, çünkü bu durum toplumsal düzenin sürdürülmesi için gereklidir.

Gelenek Ötesi Düzey: Bu düzeyde bireyler, toplumsal normları ve yasaları daha eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirir.

5. Aşama (Sosyal Sözleşme Yönelimi): Yasalar, toplumun genel iyiliği açısından ele alınır ve sorgulanabilir.

6. Aşama (Evrensel Etik İlkeler Yönelimi): Ahlaki kararlar, evrensel etik ilkeler doğrultusunda verilir, bu da adalet ve eşitlik gibi değerlere vurgu yapar.

Kohlberg'in teorisi, ahlaki düşünme süreçlerinin gelişimini anlamada önemli bir çerçeve sunar, ancak zamanla cinsiyet ve kültür gibi çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır (Crain, 2015).

1.2.3. Ned Haan'ın Ahlak Gelişimi Kuramı

Ned Haan'ın Ahlak Gelişimi Kuramı, Kohlberg'in ahlak gelişim kuramına bir alternatif sunar ve özellikle yetişkinlerdeki ahlaki düşünme süreçlerini anlamaya odaklanır. Haan, ahlaki karar verme süreçlerinin daha karmaşık ve çoğulcu olduğunu savunur ve kişisel değerler ile toplumsal normlar arasındaki etkileşime daha fazla vurgu yapar. Haan, Kohlberg'in evrensel ahlaki ilkeleri yerine bireysel deneyim ve bağlama daha fazla önem verir (Lourenço, 2016: 123-137). Haan'ın teorisi, bireylerin ahlaki düşüncelerinin, içinde buldukları sosyal ve kişisel bağlama göre değişiklik

gösterebileceğini öne sürer. Bu teori, özellikle psikolojik esneklik ve bireysel farklılıkların ahlaki karar verme üzerindeki etkisini inceler.

Haan'ın teorisinin odaklandığı ana konular şunlardır:

- Çoğulculuk: Ahlaki düşünme süreçlerinde farklı perspektiflerin ve çıkarların dikkate alınması.
- Bağlamcılık: Ahlaki kararların, bireyin içinde bulunduğu özgül sosyal ve kişisel bağlam içinde değerlendirilmesi.
- Psikolojik Esneklik: Bireylerin farklı ahlaki durumlar karşısında esnek ve uyumlu bir şekilde davranabilme yeteneği.

Bu teori, özellikle ahlaki düşünme ve karar verme süreçlerinde bireysel ve kültürel çeşitliliği anlamak için önemli bir çerçeve sağlar. Ancak, Haan'ın çalışmaları Kohlberg kadar geniş çapta tanınmış ve kabul görmüş değildir (Lourenço, 2016).

1.2.4. Carol Gilligan'ın Ahlak Gelişimi Kuramı

Carol Gilligan'ın Ahlak Gelişimi Kuramı, Kohlberg'in teorisine bir eleştiri olarak ortaya çıkmış ve özellikle kadınların ahlaki düşünme süreçlerine yeni bir bakış açısı getirmiştir. Gilligan, Kohlberg'in erkek merkezli yaklaşımını eleştirerek, kadınların ahlaki gelişimini daha ilişkisel ve bağlamsal faktörlere dayandırıldığını savunmuştur (Gilligan, 1982: 73).

Gilligan'ın teorisi, ahlaki kararların sadece adalet odaklı olmadığını, aynı zamanda bakım ve ilişkilerin korunması gibi unsurlarla da derinden etkilendiğini öne sürer. Rest'in modeli, ahlaki karar verme sürecini daha kapsamlı bir şekilde ele alır ve bireylerin ahlaki yaklaşımları ve sosyal faktörlerin ahlaki karar alma tutumlarında büyük bir rol oynadığını vurgular. Bu teori üç ana aşamadan oluşur:

- Kendini Koruma: Bireyler kendi ihtiyaçlarını önceliklendirirler. Bu aşama, kişisel hayatta kalma ve iyiliği maksimize etmeye yöneliktir.
- Kendinden Vazgeçme: Bireyler, ilişkilerdeki diğer insanların ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarından önce tutmaya başlarlar. Bu aşama, ilişkisel bağlılığın ve kurban etmenin önemini vurgular.

- Dengeli Bakım: Birey hem kendi ihtiyaçlarını hem de diğerlerinin ihtiyaçlarını dengeli bir şekilde gözetir. Ahlaki kararlar, karşılıklı bağımlılık ve ilişkilerin korunması çerçevesinde verilir.

Gilligan'ın kuramı, özellikle eğitim, psikoloji ve etik alanlarında kadınların deneyimlerine daha fazla önem verilmesini teşvik etmiş ve cinsiyet çalışmaları üzerinde büyük bir etki yaratmıştır (Gilligan, 1982).

1.2.5. James Rest'in Ahlaki Gelişim Modeli

James Rest'in Ahlaki Gelişim Modeli, ahlaki davranışların anlaşılmasında dört bileşeni ön plana çıkarır. Rest, ahlaki davranışın yalnızca bilişsel gelişimle açıklanamayacağını belirtir ve duygusal değerlendirmelerin de ahlaki karar alma tutumlarında önemli olduğunu belirtir. Rest ahlaki karar alma sürecinde bireylerin nasıl tepki verdiklerini dört aşamada inceler (Rest, 1983: 33; Narvaez ve Rest, 1995: 385).

Rest'in modelindeki dört bileşen şunlardır:

- Ahlaki Duyarlılık: Bireyin ahlaki bir sorunu fark etme ve bu sorunun diğer insanlar üzerindeki etkilerini anlama kapasitesidir. Bu, empati ve perspektif alma becerileriyle yakından ilişkilidir.
- Ahlaki Yargı: Bireyin ahlaki bir durumu değerlendirme ve doğru eylemde bulunma kararını verme sürecidir. Bu aşama, ahlaki ilkeler ve değerler doğrultusunda mantıksal ve etik değerlendirmeler yapmayı içerir.
- Ahlaki Niyet: Bireyin doğru olduğuna karar verdiği eylemi gerçekleştirme niyetini oluşturmasıdır. Bu aşama, bireyin ahlaki değerlere bağlılığını ve bu değerlere uygun hareket etme istekliliğini yansıtır.
- Ahlaki Davranış: Bireyin niyet ettiği eylemi gerçekleştirmesidir. Bu, bireyin ahlaki yargılarının ve niyetlerinin pratikte nasıl davranışa dönüştüğünü gösterir (Rest, 1986: 78).

1.2.6. Ahlaki Eylem Modeli

Shields ve Bredemeier tarafından geliştirilen Ahlaki Eylem Modeli, spor psikolojisi bağlamında ahlaki davranışları anlamak için öne sürülmüştür. Bu model, ahlaki

düşünce ve davranışların yalnızca bilişsel süreçlerden değil, aynı zamanda bireyin duygusal durumu ve sosyal çevresi gibi faktörlerden de etkilendiğini vurgular. Model, ahlaki eylemin üç ana bileşenini ahlaki bilgi, ahlaki muhakeme ve ahlaki eylem olarak belirtmiştir (Shields ve Bredemeier, 1995: 324).

Modelin bileşenlerinin tanımları şöyledir:

- Ahlaki Bilgi: Bireyin ahlaki kurallar, ilkeler ve normlar hakkındaki bilgisidir.
- Ahlaki Muhakeme: Bireyin ahlaki bilgiye dayanarak durumları değerlendirme ve karar verme sürecidir.
- Ahlaki Eylem: Bireyin ahlaki muhakeme sonucunda ortaya çıkan eylemdir. Bu, bireyin niyetleri, seçimleri ve eylemleri ile ilgilidir.

Bu modelle, özellikle sporcuların saha içinde ve dışında karşılaştıkları etik durumları nasıl ele aldıklarını ve bu süreçlerin nasıl geliştirilebileceğini incelemeyi amaçlar. Bu model, spor ve eğitim alanlarında, bireylerin ahlaki gelişimini destekleyici programların tasarlanmasında önemli bir temel oluşturur (Shields ve Bredemeier, 1995: 328)

1.3. Ahlakı İle İlgili Kavramlar

1.3.1. Karakter

Karakter, sıkça kullanılan bir kavram olmasına rağmen, çok nadir açıklanmaktadır. Yunanca karakter kelimesi “kalıcı ve sürekli iz anlamına gelir. Karakter, bireyin değer yargılarının, uygulamada nasıl ortaya çıktığı olarak tanımlanır (Davidson ve diğ., 2014: 77). Stoll ve Beller (2000: 18) karakteri doğru davranış gösterebilme, insancılık gibi kavramların bireyin nitelikleri ile uyumlu bir şekilde davranışa dönüştüğü biçim olarak tanımlarlar. Arnold (1999 :39) karakteri düşünme yeteneği, seçimlerimizin açık gerekçeleri olması ve sadece duygularımızı izlememe olarak tanımlar ve karakterin sosyal ve manevi değerlerin bir bileşimi olduğunu ifade eder.

Karakter, çok yönlü ve karmaşık bir kavram olduğu için tanımlamak zordur. Hatta bazen kişilik kavramı ile eşdeğer olarak kullanılır (Bredemeier ve Shields, 1995: 42). Noddings (2006: 9-21), kişilik ve kişilik kavramlarının içeriğini net bir şekilde

ayırmanın zor olduğunu ve bu ayrımın bir vurgu noktası olduğuna dikkat çekmiştir. Karakter gelişimi; bilgi, anlayış, akıl yürütme, bağlılık, davranış ve birtakım bilişsel, sosyal ve duygusal becerileri içermektedir (Davidson ve diğ., 2014: 67).

Spor yöntemiyle karakter gelişimi eğitimcilerin ve akademisyenlerin uzun süreden beri ilgilenmiş oldukları bir konudur (Oelstrom, 2003: 469; Arnold, 1999: 54). Aynı zamanda okul sporlarının da temel amaçlarından biridir (Jennifer, 2002: 91).

Spor programlarının sporcu davranışını, etik karar verme becerilerini ve karakter gelişimini desteklediğine kuvvetle inanılmaktadır (Stoll ve Beller, 2000: 18).

Spor yoluyla olumlu karakter gelişimi fikrinin kökeni antik Yunan'a kadar uzanmaktadır (Bredemeier ve Shields, 2006: 255-256). Bu bağlamda, spora katılım hayatımızın önemli bir parçası haline gelmiştir ve spora katılımın kişilik üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkilere sahiptir (Josephine Institute Center for Sports Ethics, 2006: 72).

1.3.2. Ahlaki Atmosfer

Ahlaki Atmosfer bireylerin bir grup ya da toplum içindeki ahlaki normlar, değerler ve ilkeler doğrultusunda şekillenen sosyal çevreyi ifade eder. Bu kavram, bireylerin etik karar alma süreçlerini ve davranışlarını büyük ölçüde etkileyen bir unsur olarak kabul edilir. Ahlaki atmosfer, özellikle eğitim kurumları ve spor gibi sosyal yapılarda bireylerin grup içindeki davranışlarını yönlendiren bir faktör olarak karşımıza çıkar. Bireyler, içinde buldukları grubun ahlaki atmosferini algılayarak bu değerlere uyum sağlar ve davranışlarını buna göre düzenler (Brugman ve De Wolff, 2010: 135). Okul ortamında ahlaki atmosfer, öğrencilerin sosyal ve akademik uyumları üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Foa ve diğ., (2012: 1) 'nin çalışmalarında, okul ahlaki atmosferinin öğrencilerin normatif davranışlarını etkilediği ve güçlü bir ahlaki atmosferin, öğrencilerin saldırgan ve olumsuz davranışlarını azaltmada kritik bir role sahip olduğu belirtilmiştir. Bu araştırma, okul ortamındaki ahlaki atmosferin öğrencilerin davranışlarını olumlu yönde etkileyen bir sosyal kontrol mekanizması oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Öğrenciler, paylaşılan ahlaki normlarla uyumlu davranışlar sergilemeye daha yatkındır. Ahlaki atmosferin gençlerin gelişim

süreçlerine olan etkisi, Høst ve diğ., (1998: 47)' nin çalışmalarında daha detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu çalışma, öğrencilerin okul ahlaki atmosferini nasıl algıladıklarının onların ahlaki gelişim süreçleri ve normlara uyum sağlama davranışları üzerindeki etkilerini analiz etmektedir.

Ahlaki atmosferin güçlü olduğu sosyal çevrelerde, gençlerin etik normları içselleştirme ve bu normlara uyma eğilimleri daha yüksek olmaktadır. Bu bağlamda, güçlü bir ahlaki atmosferin bireylerin hem sosyal hem de ahlaki gelişimine katkı sağladığı söylenebilir. Sonuç olarak, ahlaki atmosfer, bireylerin etik davranışlarını şekillendiren kritik bir faktördür. Eğitim kurumlarında ve sosyal yapılarda güçlü bir ahlaki atmosfer yaratılması, bireylerin etik davranışlarını desteklemekte ve grup içi uyumu artırmaktadır. Grup içinde paylaşılan ahlaki değerler, bireylerin karar alma süreçlerine doğrudan etki etmekte ve bu bireylerin daha uyumlu ve ahlaklı bir şekilde davranmasını sağlamaktadır (Foa ve diğ., 2012: 5). Bireylerin bu etik normlara uyum sağlama eğilimleri, ahlaki atmosferin gücüne bağlı olarak artmakta ve sosyal çevrede daha olumlu bir davranış modeli sergilenmektedir. Ahlak eğitimi hem bireyin hem de toplumun ahlâkî gelişimine katkı sağlamakta olup, sadece teorik bilgilerden ibaret olmayıp pratik uygulamaları da içermelidir (Aydın, 2003: 45).

1.3.3. Spor Ahlakı

Spor; belirli kurallara göre güç ve beceri gerektiren, yarışma ve eğlence unsurları taşıyan bir insan etkinliğidir. Spor ahlakı; toplumsal değerleri yansıtan, sosyal, politik ve ekonomik ilişkilerin tümünü kapsayan bir kavramdır. Spor ahlakı; sporcunun kendisine ve rakibine saygılı olmasını, barış, kardeşlik ve dostluk ilkesini benimsemesini, sağlığa zarar vermeyen ve hile yapmayan bir şekilde spor yapmasını gerektirir (Şahin, 2014: 23). Spor ahlakı; sporcunun oyun kurallarına uymasını, sportmenlik (fair-play) davranışlarını sergilemesini, yarışma severliği ile adilce kazanmayı korumasını içerir (Lee ve diğ., 2007: 89). Spor etiği; bir sporcunun doğuştan gelen potansiyel yeteneklerini, toplumun iyi-kötü-yanlış gibi kriterlerini ve sporcunun oluşturduğu "alışkanlık", "inanç" ve "tutum" gibi zihinsel nitelikleri tanımlayan davranışlar bütünüdür (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2013: 102).

Sporda uyulması gereken ahlaki kurallar vardır ve bunlara spor etiği denilmektedir. Spor ahlakına uygun davranışlar arasında adalet, dürüstlük, hoşgörü, dayanışma, rakibe saygı, ayrımcılık yapmama, haksız kazanç elde etmeme, insanları kandırmama gibi ilkeler sayılabilmektedir (Yıldız ve İrez, 2019: 76). Bu ilkeler spor ahlakına bağlı kalınarak yapılan spor faaliyetlerinin ahlak eğitime katkı sağlayabileceğini göstermektedir.

Yapılan bir araştırmada spor yapan öğrencilerin ahlaki yargılarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu bulunmuştur (Doğru, 2019: 45). Spor, doğru yönetimle kişiye disiplin, sevgi, saygı, eşitlik, adalet, hak, hukuk ve erdem gibi ahlaki tutum ve davranışlar kazandırabilmektedir (Melih ve Yılmaz, 2020: 187).

Sporda ahlak ile ilgili araştırmaların çoğu Bandura'nın (1991) Sosyal Bilişsel Kuramı'na dayanmaktadır. Bu teoriye göre çocuklar, sosyalleşme sürecinde davranışlarının sonuçlarına ve çevrelerindeki kişilerin davranışlarına bakarak ahlaki standartlar oluştururlar. Bu ahlaki standartlar da davranışlarını yönlendirir ve insanlar kendilerini ödüllendirecek davranışları sergilerken, kendilerini suçlayacak davranışlardan uzak dururlar (Bandura, 1989: 45). Spor bağlamında prososyal ve antisosyal davranış kavramları Bandura'nın teorisine uygun olarak kullanılmaktadır (Boardley ve Kavussanu, 2007: 78; Kavussanu, 2008: 102; Kavussanu ve Stanger, 2017: 89).

1.3.4. Sportmenlik

Gürpınar'a (2009: 50) göre sportmenlik, "kaybetmeye veya yenilmeye razı olabilen, haksız yollardan kazanmayan ve rakibine karşı nazik, cömert ve kibar davranan kişi" olarak tanımlanabilir. Sportmenlik kavramı sadece sıcakkanlılık, saygı, iyilikseverlik, erdem ve cömertlik gibi kavramları içermekle kalmaz, aynı zamanda dürüstlük, cesaret, öz denetim, özgüven, mütevazılık, samimiyet, başkalarını aşağılamamak, iş birliği yapmak, onurlu davranmak ve yüce gönüllü olmak gibi özellikleri de gerektirir (Gürpınar, 2009: 50).

Sporda ve ahlak ilişkisini araştıran çalışmalar, sporun ahlaki değerlere katkısını, spor yoluyla ahlaki gelişimin teorik temellerini ve spordaki ahlaki davranışların altında

yatan sebepleri incelemiştir. Bu araştırmaların sonucunda, takım arkadaşlarının normlarıyla tutarlı olumlu sosyal davranış ile göreve uyum, sosyal uyum ve kolektif yeterlilik arasında önemli bir pozitif ilişki bulunmuştur. Başka bir deyişle, aktif sosyal davranış ve göreve uyum, bir topluluk içindeki bireylerin ve grupların davranışlarını yönetme fırsatı sağlamaktadır (Weiss ve diğ., 1996: 65).

Sportmenlik, sporda ahlaki bir davranıştır ve sporcunun oyun esnasında nasıl davranması gerektiğini belirler. Sportmenlik gösteren sporcular hile yapmaz, rakibine yardım eder, antrenrne saygılı olur, hakem kararlarına itiraz etmez, rakibine karşı kibar, cömert ve nazik davranır (Koç ve Güllü, 2017: 45; Güllü, 2018: 56).

1.3.5. Fair-Play

Fair play, oyun kurallarına uymaktan daha fazlasıdır; sporda saygı, dürüstlük ve doğruluk değerlerini somutlaştırır. Fair play, sporcuların etik davranmalarını hem rakiplerine hem de görevlilere saygı göstermelerini ve yüksek riskli müsabakalarda bile oyunun ruhunu korumalarını gerektirir. Simon'a (2010) göre fair play, sporcuların hem onurlu hem de haysiyetli bir şekabet etmelerini sağlayan ahlaki ilkeleri korurken mükemmellik için çabalamakla ilgilidir.

Fair play kavramı sporda ahlaki gelişimi önemli ölçüde etkilemektedir. Shields ve Bredemeier (2009), sporun karakter gelişimi için ideal bir platform sağladığını, çünkü sporcuların rekabetilikle adaleti dengelemelerini gerektiren etik ikilemlerle karşılaştıklarını vurgulamaktadır. Bu zorluklar sporcuların özdenetim, empati ve sorumluluk gibi saha dışına da aktarılabilen özellikleri geliştirmelerine yardımcı olur. Örneğin, sporcular hakemlerin kararlarını itiraz etmeden kabul ettiklerinde veya sakatlanan bir rakibe yardım ettiklerinde, adil oyunun temel yönlerini sergilemiş olurlar.

Araştırmalar, adil oyunu teşvik eden ortamların hile veya saldırganlık gibi antisosyal davranışları azaltabileceğini ve takım arkadaşlarıyla iş birliği yapmak ve başkalarına yardım etmek gibi prososyal eylemleri teşvik edebileceğini göstermektedir. Kavussanu (2006:101), prososyal davranışlarda bulunan sporcuların daha iyi takım dinamikleri ve kişisel tatmin yaşadıklarını, çünkü eylemlerinin grup içinde güven ve uyumu teşvik

ettiğini bulmuştur. Benzer şekilde, Boardley ve Kavussanu (2009: 97-117) olumlu spor ortamlarının saldırganlığı azaltma üzerindeki etkisini vurgulamış ve sporda etik davranışın daha sağlıklı ve kapsayıcı bir atmosferi teşvik ettiğini belirtmiştir.

Prososyal davranışı teşvik etmenin yanı sıra fair play, aşırı rekabetin olumsuz sonuçlarını hafifletmek için de çok önemlidir.

1.3.6. Parantezli Ahlak

Parantezli ahlak, sporcuların genellikle günlük yaşamda sergiledikleri ahlaki davranışları, spor karşılaşmaları sırasında geçici olarak askıya almaları anlamına gelir. Bu olgu, sporcuların rekabetçi bir ortamda saldırganlık, hile veya sportmenlik dışı davranışlar sergileyerek, bu tür etik dışı davranışları normalleştirmelerine yol açabilir. Kavussanu ve Boardley (2009: 97), sporun yoğun rekabetçi doğası nedeniyle sporcuların ahlaki değerlerini bir kenara bırakarak, spor sahasında farklı etik standartların geçerli olduğunu kabul ettiklerini ifade etmektedir. Sporcular, normal şartlar altında kabul etmeyecekleri davranışları, oyun sırasında "paranteze alarak" geçici bir meşruiyet kazanır.

Shields ve Bredemeier (1995: 89-101), bu fenomenin sporcularda ahlaki gelişimi nasıl etkilediğini incelemişlerdir. Onlara göre, sporun yoğun rekabeti, sporcuların normalde karşı duracakları etik dışı davranışları, "oyunun bir parçası" olarak görmelerine neden olur. Sporcular, bu süreçte kendi ahlaki değerlerinden geçici olarak vazgeçip, kazanmaya odaklanırlar. Peláez ve diğerleri (2016: 237-249) ise koçların bu süreçte önemli bir rol oynadığını belirtir; koçların ahlaki atmosferi oluşturma gücü, sporcuların etik dışı davranışlara yönelme riskini artırabilir veya azaltabilir.

Araştırmalar, güçlü bir ahlaki atmosferin, sporcuların bu tür davranışlardan kaçınmalarını sağladığını göstermektedir. Takım içi değerlerin ve etik liderliğin güçlü olduğu ortamlarda, sporcular daha fazla prososyal davranışlar sergilerken, antisosyal davranışların azalması muhtemeldir (Boardley ve Kavussanu, 2009: 97).

1.3.7. Ahlaktan Uzaklaşma

Aşırı kazanma arzusu bazen spor kurallarının ihlal edilmesine yol açabilir. Bu da sporun saygı, barış, sosyalleştirme ve eğitim işlevlerinin göz ardı edilerek, saldırganlık, rahatsızlık ve huzursuzluk yaratan davranışların ortaya çıkmasına neden olabilir (Tanrıverdi, 2012: 1071-1095).

Karar vermek, insanın doğasında olan ve her aşamada karşılaştığı bir süreçtir. Karar vermek, ilk bakışta basit gibi görünse de aslında karmaşık bir süreçtir (Pekdoğan, 2015: 67).

Sunulan seçenekler arasından en uygun olanı seçmek olarak tanımlanan (Tatlılıoğlu ve Deniz, 2011: 19-41). Karar verme ve karar verme stili, bireyin günlük hayatında olduğu gibi, spor ortamında da önemlidir. Spor ortamında doğru ve zamanında alınan kararlar, oyunu olumlu yönde etkilerken; yanlış veya geç alınan kararlar, sporcuyu oyun içinde olumsuz yönde etkilemekte ve oyunun sonucunu da değiştirebilmektedir (Leveaux, 2010: 76).

1.4. Prososyal ve Antisosyal Davranış

1.4.1. Prososyal Davranış

Prososyal davranış bir veya daha fazla kişiye kasıtlı olarak yardım etme veya fayda sağlamayı amaçlayan gönüllü eylemler” olarak tanımlanabilir (Eisenberg ve Mussen, 1989: 45). Bir diğer tanıma göre; sosyal ilişkilerin temel bir bileşeni olan ve toplumun uyumlu işleyişi için kritik derecede önemli olan prososyal davranış, belirli bir ödül beklemeden belirli bir kişi veya gruba fayda sağlamayı amaçlayan davranış olarak tanımlanmaktadır (Çetin ve Samur, 2018: 123).

Olumlu sosyal davranış veya başkalarına yardım etmeyi amaçlayan davranış, başkalarına ve bir bütün olarak topluma fayda sağlayan bir dizi sosyal davranıştır ve yardım etmeyi, paylaşmayı, bağışta bulunmayı, iş birliği yapmayı, gönüllü olmayı içerir. Buna ek olarak, kurallara uymak veya sosyal olarak kabul edilebilir davranışları sürdürmek de olumlu sosyal davranış olarak kabul edilir. Başka bir deyişle olumlu

sosyal davranış, yardım etme, paylaşma, bağış yapma ve iş birliği yapma gibi başkaları için olumlu sonuçlara yol açan eylemleri ifade eder (Çetin ve Samur, 2018: 145).

Bireyin prososyal davranışları hem kişisel hem de sosyal faktörler tarafından şekillenir. Kişisel düzeyde, bireyler genellikle karşılıklılık bekledikleri, dikkat odağı haline geldikleri veya belirli duyguları paylaşmaya motive oldukları durumlarda prososyal davranışlar sergileyebilirler. Cinsiyet, din ve diğer kişisel özellikler de bireyin bu tür davranışlara yönelmesinde önemli rol oynar.

Sosyal bağlamda ise, bireyler genellikle çevrelerindeki insanların tutum ve davranışlarına göre hareket ederler ve bu davranışları kendi sosyal statülerini korumak veya geliştirmek için kullanabilirler.

Toplum, bireyin karar verme ve bu kararları uygulama süreçlerinde kritik bir rol oynar (Grusec ve Hastings, 2007: 85; Staub, 1978: 63).

1.4.2. Antisosyal Davranış

Antisosyal davranış, bireylerin toplumun norm ve kurallarına aykırı hareket ederek başkalarına zarar verme, suç işleme ve sosyal sorumlulukları ihmal etme gibi olumsuz ve yıkıcı eylemleri içerir. Bu tür davranışlar, başkalarının haklarını ihlal etme, yasalara uymama, aldatma, saldırganlık ve sosyal yükümlülükleri ihmal etme gibi çeşitli şekillerde kendini gösterebilir. Antisosyal davranışların altında yatan nedenler karmaşık ve çok boyutludur; biyolojik, psikolojik ve çevresel faktörlerin etkileşimiyle şekillenir. Bu davranışlar, bireylerin sosyal uyumunu ve toplumun düzenini bozabilir, çünkü empati eksikliği, manipülatif eğilimler ve sorumsuzluk gibi özelliklerle karakterize edilir (APA, 2013: 650).

Raine (1993: 204), nörotransmitter dengesizlikleri, genetik yatkınlıklar ve beyin yapısındaki anormalliklerin bu tür davranışlara katkıda bulunabileceğini belirtmiştir. Özellikle serotonin ve dopamin düzeylerindeki dengesizliklerin saldırganlık ve dürtüsellik gibi antisosyal özellikleri tetikleyebileceği öne sürülmüştür. Ayrıca, beyin yapısındaki anormallikler, özellikle frontal korteks bölgesindeki işlev bozuklukları, bireylerin sosyal normları anlama ve uygulama yeteneklerini olumsuz yönde etkileyebilir (Blair, 2001: 727-731).

Hare (1999: 34), antisosyal kişilik bozukluğu ve psikopatinin antisosyal davranışlarla yakından ilişkili olduğunu belirtir. Bu bozukluklar, bireylerin başkalarının duygusal durumlarına duyarsız kalmasına ve sosyal normlara uymamasına yol açabilir. Ayrıca, erken çocukluk döneminde yaşanan travmalar ve kötüye kullanım gibi psikolojik faktörler de antisosyal davranışların gelişiminde etkili olabilir.

Farrington (2005: 120), düşük sosyoekonomik statü, aile içi şiddet ve suç faaliyetlerine maruz kalma gibi faktörlerin antisosyal davranış riskini artırabileceğini belirtmektedir. Bu faktörler, bireylerin antisosyal davranışlar sergilemesine zemin hazırlayabilir. Yetersiz ebeveyn denetimi, kötü aile ilişkileri ve sosyal çevrenin olumsuz etkileri de antisosyal davranışların gelişimine katkıda bulunur (Widom, 1989: 160).

Farrington (2005: 120), şiddeti teşvik eden veya ödüllendiren bir kültürde yetişen bireylerin antisosyal davranışlar sergileme olasılığının daha yüksek olduğunu öne sürer. Sosyalizasyon süreçleri, bireylerin antisosyal eğilimlerini pekiştirebilir veya azaltabilir. Örneğin, sosyal destek sistemlerinin güçlü olduğu topluluklarda antisosyal davranışların daha az görüldüğü tespit edilmiştir (Sampson ve diğ., 1997: 918). Bu bağlamda, sporcuların sosyal çevreleri ve içsel motivasyonları da onların davranışlarını şekillendirmede kritik bir rol oynar. Örneğin, spor ortamındaki olumlu ve destekleyici etkileşimler, sporcuların prososyal davranışlarını artırabilirken, rekabetin ve baskının yoğun olduğu ortamlarda antisosyal davranışların ortaya çıkması daha olasıdır.

Kavussanu ve diğ., (2006: 400) yaptığı araştırmada, sporcuların sezon boyunca sergiledikleri prososyal ve antisosyal davranışların, gözlemlenen maç davranışlarıyla güçlü bir şekilde ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu durum, sporcuların günlük hayatlarındaki sosyal etkileşimlerinin ve moral değerlerinin spor sahasındaki davranışlarını doğrudan etkilediğini göstermektedir (Kavussanu ve Boardley, 2009: 97).

Günümüzde futbolun yüksek temposu, konusu ve rekabet düzeyi, başta futbolcular olmak üzere tüm futbol camiasının üzerindeki baskıyı artırmaktadır. Futbolcuların temas yapıları ve güçlü rekabet güçleri nedeniyle bazen toplum yanlısı ve anti sosyal

davranışlar sergilemeleri, futbolda toplum yanlısı ve anti sosyal davranışların değerlendirilmesi gerektiğini düşündürmektedir (Yarayan ve diğ., 2020: 75).

Dürüst ve gönüllü davranışa dayalı toplum yanlısı davranış için örnek bir etkinlik olarak Belçika'da düzenlenen Brüksel Avrupa Kupası futbol turnuvasında İngiliz takımı FC Zoom ile Fenerbahçe U9 takımı arasında oynanan maçta aynı turnuvaya katılan Galatasaray'ın U10 takımı oyuncuları Fenerbahçe'nin U9 takımına tezahürat yaparak destek vermiştir. Sosyal medyada gündem yaratan bu sportmence davranış, Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi (TMOK) tarafından Sporda Dürüstlük kategorisinde fahri derece ile ödüllendirilmiştir. Ayrıca genç oyuncuların bu davranışlarının ağabeyleri tarafından model alınması gerektiğine dikkat çekilmiştir. (<https://www.haberturk.com/ornek-davranis-ezeli-rakiplere-fair-play-odulu-getirdi2916757-spor>).

Takım arkadaşlarının takım arkadaşlarına olumlu veya yapıcı geri bildirim, destek, övgü ve cesaretlendirme gibi olumlu sosyal davranışları, zevkli bir spor deneyimine katkıda bulunacak ve davranış alan kişinin deneyim kazanmasına ve performansının artmasına yardımcı olacaktır (Kavussanu ve Boardley, 2009: 35; Kavussanu, 2012: 364). Prososyal davranışlar, sporcularda sosyal misyon ve uyumun yanı sıra sosyal kimliklerinin gelişmesine de katkıda bulunmuştur (Kavussanu ve Al-Yaaribi, 2021: 179-202). Ayrıca, önceden zevk aldığınız bir işin stresine tepki olarak fiziksel, psikolojik ve duygusal bir geri çekilme olarak tanımlanan tükenmişliği önleyebilir. Aynı zamanda bireyin stresle başa çıkma becerisine de önemli ölçüde katkı sağlayabilir (Al-Yaaribi ve Kavussanu, 2017: 91-99).

Spor aktiviteleri sırasında karşılaştığımız durumlardan bazıları olan sözlü taciz, küfretme, tartışma, eleştirme ve birinin kötü oyunuyla ilgili hayal kırıklığını ifade etme davranışlardır. Nitekim, bu davranışların olumsuz etki ve öfke gibi faktörlerle pozitif, çaba ve iyi performans algısı ile ters bir ilişkisi vardır (Al-Yaaribi ve Kavussanu, 2017: 85). Öte yandan bilişsel performansı test etmek için yapılan deneysel bir çalışmada antisosyal davranış gösteren grubun iki dakikalık serbest atış skoru kaydedilmiş ve deney grubunun kontrol grubundan daha iyi performans gösterdiği görülmüştür. Araştırmacı, belirli koşullar altında geçici olarak hareket ettiğini (Al-Yaaribi ve Kavussanu, 2018: 90). Takım arkadaşlarının antisosyal davranışları da göreve bağlılığı

ve tükenmişliği etkileyebilir. Bir takım arkadaşının zayıf performansı ile ilgili hayal kırıklığını sürekli olarak ifade etmek, ekibin hedeflerine katkıda bulunamayacaklarına inanmasına yol açarak ekip birliğinin azalmasına yol açabilir (Kavussanu ve Boardley, 2009: 97; Kavussanu, 2012: 55).

Takım sporlarında antisosyal davranışlar görev ve sosyal uyumu düşürmekte tükenmişliği ise artırmaktadır. Bu etkileri doğrudan ya da olumsuz duygulanım aracılığıyla dolaylı olarak ifade etmek mümkündür (Pizzi ve Stanger, 2020: 78). Takım sporlarında antisosyal davranış, görev ve sosyal uyumu azaltır, tükenmişliği artırır. Bu etkiler doğrudan veya dolaylı olarak olumsuz etkiler yoluyla ifade edilebilir (Al-Yaaribi ve Kavussanu, 2017: 199-208). Karşıt görüşlü bazı çalışmalar olmasına rağmen, genel araştırmalar sporda antisosyal davranışın zararlı etkilerini göstermektedir.

Bu kapsamda yapılan araştırmalarda, olumlu sosyal davranışların spor ortamlarında olduğu gibi sporda da bireysel veya grup başarısına katkı sağladığı, antisosyal davranışların ise kişiye zarar verdiği veya ait olunan grubu yıkıcı bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir (Bruner ve diğ., 2017: 123; Kavussanu ve Boardley, 2009: 50; Pizzi ve Stanger, 2020: 75).

1.4.1. Spor Ortamlarında Prososyal ve Antisosyal Davranışlar ile İlgili Çalışmalar

Spor ortamlarında prososyal ve antisosyal davranışları araştıran çalışmalar incelendiğinde bu davranışa etki eden kişisel (örn., cinsiyet, yaş vb.) faktörler, spora özgü faktörler (örn., spor branşı, takım veya bireysel spor yapma) ve psikolojik faktörler (örn., kişilik, motivasyon, algılanan değer, ahlaki kimlik, empati becerisi) ele alındığı görülmüştür.

Kavussanu ve Boardley'in (2009: 97-117) çalışması, saha hokeyi ve futbol gibi takım sporlarında sosyal değişkenlerin ve ahlaki çözümlenin prososyal ve antisosyal davranışlar üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma bulgularına göre, bireysel sporcuların daha yüksek ahlaki çözümler düzeyleri ve antisosyal davranışlar sergilediği, bu durumun rekabetçi yapıdan kaynaklanabileceğini bulunmuştur. Ayrıca, takım sporcularının daha fazla prososyal davranış sergileme eğiliminde olduğu

belirlenmiştir. Bredemeier ve Shields (1986: 42) ise sporcular ve sporcu olmayanlar arasındaki ahlaki gelişim farklılıklarını inceleyerek, bireysel sporlarda yer alan sporcuların antisosyal davranışlara daha meyilli olabileceğini bulmuşlardır. Bu çalışma, spor türünün ahlaki davranışlar üzerinde önemli bir etkiye sahip olabileceğini ve bireysel sporlarda rekabetin daha yoğun olduğunu göstermektedir. Ronald ve diğerlerinin (1990: 26) takım sporlarına katılan genç sporcuların, olumlu koçluk davranışlarına maruz kaldıklarında prososyal davranışları daha sık sergilediklerini göstermiştir. Bu, takım içi dinamiklerin ve koçluk tarzının sporcuların sosyal davranışlarını şekillendirmede önemli bir rol oynadığını belirtmektedir. Kremer ve diğerlerinin (2012: 45) bireysel ve takım sporları arasındaki psikolojik dinamikleri karşılaştırarak, bireysel sporcuların daha yüksek düzeyde bağımsızlık sergilediğini, ancak bu bağımsızlığın bazı durumlarda antisosyal davranışlara yol açabileceğini öne sürerler.

Robert ve diğerleri (1999: 23) ise spor türünün sporcuların motivasyon düzeyleri üzerinde etkili olduğunu ve bu motivasyonun sosyal davranışları şekillendirebileceğini göstermiştir. Bu çalışma, bireysel sporlarda rekabetçi motivasyonun antisosyal davranışlara yol açabileceğini, ancak takım sporlarının kolektif hedeflere ulaşma motivasyonunun prososyal davranışları güçlendirebileceğini öne sürmektedir. Ian ve diğerleri (2010: 176) çalışmasında, hedef yöneliminin ve algılanan değer futboldeki antisosyal davranış üzerindeki etkisini incelemiş ve bireysel sporcuların daha yüksek antisosyal davranış sergilediğini ve bu davranışların rekabetçi yapıdan kaynaklanabileceğini göstermiştir.

Kavussanu ve diğerlerinin (2001: 37), sporcuların ahlaki işlevselliğini başarı hedefi perspektifinden inceleyerek, spor türünün ahlaki karar alma süreçleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olabileceğini belirtmişlerdir. Shields ve diğerleri (1995: 324) fiziksel aktivitenin karakter gelişimi üzerindeki etkilerini inceledikleri çalışmalarında, ahlaki karar alma süreçlerinin bireysel özellikler, sosyal etkileşimler ve eğitim gibi faktörlerle daha yakından ilişkili olduğunu göstermişlerdir. Bu çalışmalar, spor türünün ve sosyal çevrenin sporcuların antisosyal davranışları üzerindeki etkisini vurgulamakta ve bireysel sporların, rekabetçi yapıdan dolayı daha yüksek düzeyde antisosyal davranışlara yol açabileceğini öne sürmektedir.

Goma-i-Freixanet (1995: 125) prososyal ve antisosyal kişilik ve davranışları inceledikleri çalışmada antisosyal bireylerin genellikle düşük empati seviyelerine, yüksek dürtüsellik ve agresyon eğilimlerine sahip olduğunu bulmuştur. Buna karşılık, prososyal bireylerin daha yüksek empati ve sosyal sorumluluk duygusuna sahip olduğu aynı çalışmada tespit edilmiştir. Kavussanu ve diğerleri (2009: 97) ise sosyal değişkenlerin ve ahlaki çözümlenin hokey ve netboldaki prososyal ve antisosyal davranışlar üzerindeki etkisini 404 sporcu üzerinde incelenmiştir. Araştırma, algılanan motivasyonel iklim ve antrenörlerin karakter inşa etme yeterliliğinin takım arkadaşlarına ve rakiplere yönelik prososyal ve antisosyal davranışlar üzerindeki etkilerini değerlendirmiştir. Takımın ahlaki atmosferi ve antrenörün liderlik tarzı gibi sosyal değişkenlerin, sporcuların prososyal ve antisosyal davranışları üzerinde önemli bir etkisi olduğu bulunmuştur.

Pozitif bir takım atmosferi ve destekleyici bir liderlik tarzı, prososyal davranışları artırırken, antisosyal davranışları azaltmıştır. Ian ve diğerleri (2010: 176), hedef yöneliminin ve algılanan değer futboldeki antisosyal davranış üzerindeki etkisini 307 erkek futbolcu üzerinde yaptığı araştırma ile incelemiştir. Ego yönelimi, futbolcularda antisosyal davranış ortalamaları daha yüksek çıkarken, görev yönelimi sporcularda antisosyal davranışların daha düşük ortalamalar aldığı görülmüştür. Ego yönelimine sahip olan sporcular, rakiplerine karşı daha saldırgan ve adaletsiz davranışlar sergilerken, görev yönelimine sahip sporcular daha adil ve sportmenlik çerçevesinde davranışlar sergilemişlerdir.

Ayrıca, Kavussanu (2006: 575-588) futbolda prososyal ve antisosyal davranışların motivasyonel yordayıcılarını 325 erkek futbolcu üzerinde yaptığı araştırma ile incelemiş ve araştırmada destekleyici bir motivasyonel iklim prososyal davranışları teşvik ederken; baskıcı ve rekabetçi bir iklimin antisosyal davranışları artırdığı belirtmiştir. Kavussanu ve diğerleri (2009: 62) 290 erkek ve 174 kadın katılımcının yer aldığı bir araştırmada, kadın futbolcularda gözlemlenen erkeksi, olumlu sosyal ve antisosyal davranışları incelemiştir. Araştırma cinsiyetler arasında prososyal davranışlarda anlamlı bir fark olmadığını, ancak erkeklerin kadınlardan daha fazla antisosyal davranış sergilediğini ortaya koymuştur. Empati, algılanan performans iklimi ve futbol deneyimi gibi değişkenler, cinsiyetin antisosyal davranışlar üzerindeki

etkisini önemli ölçüde azaltmıştır. Bu bulgular, bu değişkenlerin cinsiyet farklarını açıklamada önemli olduğunu göstermektedir (Balçıkkanlı ve Yıldırım, 2018: 1).

Elit salon hokeyi oyuncularında empatik beceri ile prososyal davranışlar arasındaki ilişkiyi 60 erkek 50 kadın katılımcı üzerinden incelemişler ve sporcularda empati becerilerinin geliştirilmesinin, takımdaşına ve rakibe yönelik olumlu sosyal davranışları artırdığı ve desteklediği sonucuna varmışlardır. Bu bulgu, empati eğitiminin sporcularda prososyal davranışları teşvik etmede önemli olduğunu göstermektedir (Balçıkkanlı ve Yıldırım, 2018: 1-8).

Alemdağ (2018: 34) tarafından Trabzon'da amatör bir spor kulübünde oynayan 12-17 yaş arası genç futbolcular arasında yapılan araştırmada, katılımcıların "Takım arkadaşlarına karşı antisosyal davranış" ve "rakiplere karşı antisosyal davranış" incelenmiş ve bu araştırmadan elde edilen sonuca göre Trabzon'da oynayan amatör futbolcuların prososyal davranış puanlarının ortalamanın üzerinde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca "takım arkadaşlarına karşı antisosyal davranış" ve "rakiplere karşı antisosyal davranış" puanlarının ise ortalamanın altında olduğu görülmüştür. Aynı araştırmanın bir diğer bulgusu ise katılımcıların futbol oynadıkları yıl sayısı ile prososyal ve antisosyal davranışları arasında anlamlı bir fark olduğudur. Futbol antrenmanı yılı arttıkça genç oyuncuların prososyal ve antisosyal davranışlarının azaldığı anlaşılmıştır (Alemdağ, 2018: 34-45).

Prososyal takım arkadaşı davranış ve tutumunu belirlemeye yönelik yaptıkları çalışmalarında, yetişkin futbol ve basketbol oyuncularına müsabakadan hemen sonra oynadıkları maç sırasında takım arkadaşlarından gelen prososyal davranışları nasıl algıladıkları ile ilgili deneyimlerini ifade etmelerini istemişlerdir. Bir maç sırasında takım arkadaşlarının kendilerine karşı sosyal davrandığını fark eden sporcular, daha çok takdir ettiklerini, daha çok çalıştıklarını, daha iyi performans gösterdiklerini ve takımları için daha kararlı ve öngörülü oynamaya çalıştıklarını bildirmişlerdir (Al-Yaaribi ve diğ., 2016: 102-112). Ayrıca grup içinde oluşturulan motivasyon ortamı ne kadar güçlüyse, takım arkadaşlarının sosyal davranışlarının aktivitede algılanan zevk ve performans üzerinde o kadar olumlu etkisi vardır (Al-Yaaribi ve Kavussanu, 2018: 91).

1.5. Değerler

Değer, bireylerin toplumsal kurallar, gelenek ve görenekler aracılığıyla “iyi-kötü” ve “doğru-yanlış” ayrımını yapmayı öğrendikleri ve kendi ahlaki ilkelerine göre bir ölçü aldıkları bir kavramdır (Kuter ve Kuter, 2012: 75). Bu kriter, bir dizi görüş oluşturan, değer adı verilen bir inançtır. "Değer" terimi, şeyler, insanlar, fikirler, durumlar ve eylemler hakkındaki iyi, kötü, arzu edilen, istenmeyen vb. hakkındaki yargılarımızı oluşturan standartlarımızı ve ilkelerimizi ifade etmektedir (Halstead ve Taylor, 2000: 169). Bir toplumda, inançta, ideolojide veya insanlar arasında kabul edilen, benimsenen ve yaşatılan, sosyal, beşerî, ideolojik veya ilahi kökenli duygu, düşünce, davranış, kural veya değer olarak tanımlanmaktadır. Değerlerin tüm kültüre ve topluma anlam ve önem veren kriterler olarak tanımlanmaktadır (Tezcan ,1974:15).

1.5.1. Değerler Özellikleri ve Sınıflandırılması

Etkin olarak değerler üzerine araştırma yapabilmek için çeşitli sınıflandırmalar kullanılmaktadır. Bu sınıflandırmalardan en bilinenleri ve kabul edilenleri aşağıda ifade edilmiştir.

Nelson'a göre değerler, bireylerin ve grupların sosyal ve kişisel yaşamlarını düzenleyen temel ilkeler olarak sınıflandırılır. Bu sınıflandırma, değerlerin farklı bağlamlarda nasıl işlediğini ve bireylerin davranışlarını nasıl etkilediğini anlamamıza yardımcı olur. Nelson'a göre değerler Tablo I.1.'de verildiği gibi sosyal değerler, bireysel değerler ve grup değerleri olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır.

Tablo I.1: Nelson’a Göre Değerlerin Sınıflandırılması

Sosyal Değerler	Sosyal değerler, bireylerin mevcut sosyal yapılar içerisinde varlığını sürdürmesine yardımcı olan adalet, saygı, çeşitlilik, eşitlik gibi değerlerdir (Michaelis, 1988). Toplumsal değerleri tanımlamak için sosyalleşme, toplumsal bilinç, normlar, grup ruhu gibi kavramlar kullanılmaktadır (Akbaş, 2004).
Bireysel Değerler	Bireysel değerler, satın aldığımız ürünler ve hobilerimiz gibi seçimlerimize ve diğer kişisel tercihlerimize yöneliktir (Michaelis, 1988).
Grup Değerleri	Grup değerleri, belirli bir grubun üyeleri tarafından paylaşılan değerlerdir. Bu grup; bir aile, kulüp, dini veya politik grup olabilir (Naylor ve Diem, 1987).

Rokeach’a göre değerler Tablo I.2.’de verildiği gibi; temel değerler ve araç değerler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır:

- **Temel Değerler:** Bireyin yaşamında ulaşmak istediği nihai hedefleri ve sonuçları ifade eder. Bu değerler, uzun vadeli amaçları ve hayatta en çok değer verilen sonuçları temsil eder. Örnek olarak mutluluk, güvenlik, özgürlük, bilgelik, barış, başarı, iç huzur verilebilir.
- **Araç Değerler:** Temel değerlere ulaşmak için kullanılan davranışsal yolları ve araçları ifade eder. Bu değerler, bireyin günlük yaşamında sergilediği ve nihai hedeflere ulaşmasına yardımcı olan tutum ve davranışlardır. Örnek olarak dürüstlük, sorumluluk, cesaret, öz disiplin, yardımseverlik, saygı, bağlılık verilebilir.

Tablo I.2: Rokeach’ A Göre Değerlerin Sınıflandırılması

Temel Değerler	Arzu edilen değerleri içermektedir. Örneğin başarmak, kendi iradesiyle seçim, eşitlik vb.
Araç Değerler	Temel olan değerlere ulaşmak için araç olarak kullanılan davranış ve tutumları içermektedir.

Spranger, değerleri altı temel gruba ayırmıştır. Bunlar: estetik, bilimsel, ekonomik, siyasi, sosyal ve dini değer gruplarıdır. Bu değer, grupları daha sonraki yıllarda Alport ve arkadaşları tarafından bir ölçeğe dönüştürülmüştür (Tablo I.3).

Tablo I.3: Spranger' E Göre Değerlerin Sınıflandırılması

Bilimsel Değer	Gerçeğe, bilgiye, yargıya ve eleştirel düşünceye değer verir. Bilimsel değerlere sahip insanlar deneysel, eleştirel, rasyonel ve entelektüeldir.
Ekonomik Değer	Yararlı ve pratik şeylere değer verir. Hayatınızda ekonomik değerleri göz önünde bulundurmanız gerektiğini gösterir.
Estetik Değer	Bir takım arkadaşının zayıf performansı ile ilgili hayal kırıklığını sürekli dile getirmek, takımın hedeflerine katkıda bulunamayacaklarına inanmalarına neden olabilir ve bu da takım uyumunu azaltabilir.
Sosyal Değer	Başkalarını sevme, yardım ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Bu insan sevgisini insanlara sunar. Nazik ve sempattir. Bencil değildir.
Politik Değer	Politik değer, her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.
Dini Değer	Dini Değer, evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Dini uğrunda dünyevi fazları feda eder.

Schwartz, bireysel değerleri on temel kategoride sınıflandırarak, bu değerlerin insanların davranışlarını ve motivasyonlarını nasıl yönlendirdiğini açıklamıştır. Bu değerler, insan ihtiyaçlarını ve toplumun gereksinimlerini karşılamaya yönelik olarak düzenlenmiştir (Tablo I.4).

Tablo I.4. Schwartz'a Göre Bireysel Değerlerin Sınıflandırılması

Açıklama	Değerler	Kaynaklar
Güç: Sosyal statü, insanları ve kaynakları kontrol etme gücü	Sosyal güce sahip olmak, otoriteye sahip olmak, zengin olmak, toplumda itibarını sürdürebilmek (insanlar tarafından kabul görmek)	Etkileşim Grup
Performans: Bireyin sosyal standartlara dayalı başarı yönelimi.	Başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak (zeki olmak)	Etkileşim Grup
Hazcılık (hedonizm): Bireysel zevke, hazza yönelim	Hayattan zevk alma	Organizma
Uyarılım (stimulation): heyecan ve yenilik arayışı	Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak	Organizma
Özyönelim (self-direction): düşünce ve eylemde bağımsızlık	Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi kararlarını kendi verebilmek, bağımsız olmak, kendine saygısı olmak	Organizma Etkileşim
Evrenselcilik (üniversalizm): anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek	Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyada barış istemek, güzelliklerle dolu bir dünya, doğayla bütünlük içinde olmak, çevreyi korumak (iç uyum)	Grup Organizma
İyilikseverlik (benevolence): kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme	Yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak (gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat)	Organizma Etkileşim Grup
Geleneksellik (tradition): kültürel ya da dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık	Alçakgönüllü olmak, Dindar olmak, Hayatın bana verdiklerini kabullenmek, Geleneklere saygılı olmak, İlimli olmak (Dünyevi işlerden el ayak çekmek)	Grup

1.5.2. Spor ve Değerler

Sporun kişisel ve sosyal gelişime katkıları Uluslararası Kuruluşlar ve UNESCO tarafından kabul edilmiştir (Özbey ve Güzel, 2011: 117).

Spor yapma alışkanlığı çocuklukta başlar ve yaşam boyu devam eder (Wright, 1993). Değerler eğitiminde en büyük zorluk çocukların ilgisini çekecek içeriklerin bulunmasıdır.

Spor ise değerleri ęretirken aynı zamanda eğlendirir ve katılımı arttırır. 2002 yılında yapılan spor yoluyla eğitim forumunda sporun insanları eğiten ve ahlaklı ve güçlü kılan bir araç olduğu vurgulanmıştır. Bu karara göre, insanlığın gelişimi için sporun desteklenmesi ve ilgili kurumların bu konuda sorumluluk alması gerektiği belirtilmiştir. Sporun değerler eğitiminde önemli bir yeri vardır nk spor kültürü, olimpizm, olimpik kültür, olimpik eğitim ve fair play gibi değerleri ortaya çıkarabilecek bir ortam sağlar. Sporun bu değerleri potansiyel olarak taşıması çok değerlidir (zbey ve Güzel, 2011: 33-46)

1.5.3. Spor Kültürü

Spor kültürü, spora dair değerleri, ürünleri ve davranışları ifade eder. İnsanların yaşadıkları koşullara uyumları kültürle bağlantılıdır. Kültürü, “büyük ve yapısal olarak gelişmiş bir toplumda, küçük öğelerin yaşam ve davranış biçimlerinin tümü” şeklinde tanımlayabiliriz (Erdemli, 2002). Türkiye’de spor kültüründen çok futbol kültürü vardır. Bu durum, kültürel bir çeşitlilik ve zenginlik yaratmadığı gibi, sporu yapmak yerine izlemek ve konuşmak isteyen bir toplum haline gelmeye yol açmıştır. Sporun magazin yönü, asıl yönünü gölgelemiştir. Sporun medyadaki yansıması da spor kültürüne katkı sağlamamaktadır. Spor medyası, şiddete karşı olduğunu söylese de reyting veya tiraj ğruna haber sunumuyla şiddeti körüklemektedir. Bir araştırmada medyada şiddet, milliyetçilik, cinsiyetçilik ve argo sözlerin ne çıktığı grlmştir (Talimciler, 2003: 55-77).

Kavussanu ve Boardley’in (2009: 843) yaptığı araştırmada, sporcuların sezon boyunca sergiledikleri prososyal ve antisosyal davranışların, gözlemlenen ma davranışlarıyla güçlü bir şekilde ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu durum, sporcuların günlük hayatlarındaki sosyal etkileşimlerinin ve moral değerlerinin spor sahasındaki davranışlarını doğrudan etkilediğini göstermektedir.

1.5.4. Sporda Değerlerle İlgili Yapılan alışmalar

Lemyre ve diğerleri (2002: 120) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, beden eğitimi etkinlikleri büyüme ve gelişme için önemli olmanın yanı sıra, kendini ifade etme ve yaratıcılık becerilerinin geliştirilmesine olanak sağlar.

Rekabetçi sporun, genç katılımcılar için psikososyal ve ahlaki gelişim açısından önemli bir unsur olduğunu belirten Lemyre ve diğerleri (2002: 120-136), sporun akran statüsü, kabul edilme, öz değer ve farklı bakış açılarının oluşturulması ve geliştirilmesine yardımcı olduğunu belirtmişlerdir. Shields ve diğerleri (2007), sporun takım arkadaşlarıyla iş birliğini teşvik ettiğini, ahlaki çatışmalara çözüm bulunduğunu, öz kontrolü geliştirdiğini ve temel erdemleri kazandırdığını bulmuşlardır.

Lee ve diğerleri (2000) tarafından yapılan çalışmada gençlik sporlarının değerini ölçmek amacıyla Gençlik Spor Değeri Ölçeği (YSVQ) geliştirilmiştir. Bu çalışmada, ergen sporcuların değer sistemlerini belirlemek için yapılan çalışmada, en önemli değer türünün keyif ve kişisel başarı olduğu, en az önemli değer türünün ise kazanmak olduğu tespit edilmiştir. Lee ve diğerleri (2008: 22) tarafından yapılan bir araştırmada ise altyapı sporlarında değerler, başarı yönelimleri ve tutumlar arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu çalışmada, sporcuların yetkinlik değerine daha fazla önem verdiği, ahlak değerine ise daha az önem verdiği ve en az önem verdikleri değer ise statü olduğu saptanmıştır. Toprak (2019) tarafından yapılan yüksek lisans tezinde, 14-19 yaş arasındaki rekabetçi ve rekreasyonel sporcuların değerleri araştırılmış ve benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

1.6. Ahlaki Karar Alma Tutumları

Ahlaki karar alma tutumları, bireylerin ahlaki meselelerle karşılaştıklarında nasıl hareket edeceklerini gösteren inanç ve değerlerdir. Spor alanında ahlaki karar alma tutumları, sporcuların, antrenörlerin, hakemlerin ve diğer paydaşların spor ahlakına uygun davranmalarını sağlar. Sporcuların ahlaki karar alma tutumları, spor yaşamlarının yanında kişisel ve sosyal gelişimlerini de etkiler (Lee ve diğ., 2007: 369).

Ahlaki karar alma tutumları, sadece sporcular için değil, aynı zamanda antrenörler için de önemlidir. Antrenörler, sporcuların ahlaki gelişimine yardımcı olmakla yükümlüdür. Antrenörlerin ahlaki karar alma tutumları, sporcuların ahlaki karar alma tutumlarını da etkiler (Kavussanu, 2012: 364-383).

Sporcuların ve antrenörlerin ahlaki karar alma tutumları, onların başkalarına nasıl davrandıklarını da etkiler. Ahlaki karar alma tutumları, farklı spor branşlarında farklı biçimlerde görülebilir.

Farklı spor branşlarının farklı kuralları, değerleri ve kültürleri vardır. Bu yüzden, farklı spor branşlarında ahlaki karar alma tutumlarının nasıl farklılaştığını incelemek önemlidir. Örneğin, futbol ve basketbol gibi takım sporlarında ahlaki karar alma tutumları ile takım sadakati arasında bir bağlantı olabilir. Bireysel sporlarda ise ahlaki karar alma tutumları ile bireysel başarı arasında bir bağlantı olabilir (Kavussanu ve Ntoumanis, 2003: 501).

1.6.1. Sporda Ahlaki Karar Alma Tutumları ile İlgili Çalışmalar

Literatür incelendiğinde sporun, düzenli olarak spor faaliyetlerine katılan kişilerin ahlaki gelişimlerine katkı sağladığı ortaya çıkmıştır. Alan yazındaki çalışmalar ahlaki karar verme tutumlarının yaş, cinsiyet sosyal çevre ve rol model ve eğitim gibi faktörlerle ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Özbek ve Nalbant, 2016: 01-04; Lee ve diğ., 2007: 369; Palou ve diğ., 2013: 290; Lee ve diğ., 2007: 369-372; Gürpınar, 2014: 176; Rest ve diğ., 1999).

Kohlberg'in ahlaki gelişim teorisi yaşın ahlaki muhakeme düzeyini etkilediğini göstermektedir. Araştırmalar, yaşlandıkça ahlaki karar verme seviyemizin de geliştiğini ve daha yüksek seviyelere çıkmamıza olanak sağladığını göstermiştir. Bu düşüncenin aksine Özbek ve Nalbant (2016: 01-04) tarafından yapılan çalışmaya göre Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki genç sporcuların ahlaki karar verme tutumlarının değerlendirilmesinde yaş değişkenlerine bağlı istatistiksel bir farklılık bulunmamıştır. Bu araştırmadaki sonuçlar, yaşın ahlaki karar verme üzerinde doğrudan bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Lee ve diğerleri (2007: 369) tarafından yapılan bir çalışmada, 14-16 yaş grubundaki sporcular, 11-13 yaş grubundaki sporculara göre hile yapma isteği ve rekabetten keyif alma boyutlarında ortalama puan almıştır. İleri yaş grubunda ise daha yüksek puan ortalaması çıkmıştır.

Palou ve diğerlerine (2013: 290) göre antrenörlerin sporcular üzerindeki etkisini vurgulamakta ve ego odaklı hedeflerin ahlaki karar verme tutumlarını olumsuz yönde etkileyebileceğini ve hile yapmaya ve rekabetçi bir zihniyetin benimsenmesine yol açabileceğini göstermektedir. Benzer şekilde kişilik yönelimleri ego odaklı olan sporcuların hile yapma ve aldatma olasılıklarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Cinsiyet aynı zamanda karar almaya yönelik ahlaki tutumları da etkileyebilir.

Gürpınar (2014: 176) tarafından yapılan araştırmada kızların erkek sporculara göre ahlaki karar verme tutumlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Lee ve diğerleri (2007: 369-372) erkek sporcuların kadın sporculara göre daha yüksek ahlaki karar verme becerisine sahip olduklarını bildirmiştir. Bu farklılıklar örnekleme ve ölçüm yöntemlerine, kültürel ve sosyal faktörlere bağlı olabileceği araştırmada ayrıca belirtilmiştir.

Rest ve diğerleri (1999) tarafından yapılan çalışmalar, eğitimin ahlaki gelişim açısından önemli bir faktör olduğunu ve farklı alanlarda eğitim alan bireyler arasında farklılıklar olduğunu göstermektedir. Bu alışmalar, sporcularda ahlaki karar alma tutumlarının çeşitli faktörlerden etkilendiğini ve yaş, cinsiyet, antrenör yaklaşımı ve eğitim gibi faktörlerin bu tutumları şekillendirmede rol oynadığını göstermektedir.

BÖLÜM II

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma modeli, katılımcılar, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve veri analizi üzerinde durulmuştur.

1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırmada sporcuların sporda prososyal ve antisosyal davranışlar, değerler ve ahlaki karar alma tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek amacı ile araştırma modeli olarak ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

2. ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ

H₁: Katılımcıların sporda prososyal ve antisosyal davranışların alt ölçeklerinde cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

H₂: Katılımcıların altyapı sporlarında değerler alt ölçeklerinde cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

H₃: Katılımcıların altyapı sporlarında ahlaki karar alma tutumları alt ölçeklerinde cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

H₄: Katılımcıların sporda prososyal ve antisosyal davranışların alt ölçeklerinde spor türüne (bireysel/takım) göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

H₅: Katılımcıların altyapı sporlarında değerler alt ölçeklerinde spor türüne (bireysel/takım) göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

H₆: Katılımcıların altyapı sporlarında ahlaki karar alma tutumları alt ölçeklerinde spor türüne (bireysel/takım) göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

H₇: Katılımcıların sporda prososyal ve antisosyal davranışların alt ölçeklerinde yaş grubuna (13-15 yaş/16-18 yaş) göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

H₈: Katılımcıların altyapı sporlarında değerler alt ölçeklerinde yaş grubuna (13-15 yaş/16-18 yaş) göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

H₉: Katılımcıların altyapı sporlarında ahlaki karar alma tutumları alt ölçeklerinde yaş grubuna (13-15 yaş/16-18 yaş) göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

H₁₀: Sporda prososyal ve antisosyal davranışlar alt boyutları ve Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği 'nin hileyi benimsemek, yarışma severliği benimsemek ve adilce kazanmayı korumak alt boyutları Altyapı Sporlarında Değerler Ölçeği 'nin ahlak değer alt boyutunun istatistiksel olarak anlamlı belirleyicisi değildir.

H₁₁: Sporda prososyal ve antisosyal davranışlar alt boyutları ve Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği 'nin hileyi benimsemek, yarışma severliği benimsemek ve adilce kazanmayı korumak alt boyutları Altyapı Sporlarında Değerler Ölçeği 'nin yetkinlik değeri alt boyutunun istatistiksel olarak anlamlı belirleyicisi değildir.

H₁₂: Sporda prososyal ve antisosyal davranışlar alt boyutları ve Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği 'nin hileyi benimsemek, yarışma severliği benimsemek ve adilce kazanmayı korumak alt boyutları Altyapı Sporlarında Değerler Ölçeği 'nin statü değeri alt boyutunun istatistiksel olarak anlamlı belirleyicisi değildir.

3. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Bu çalışmanın evrenini İstanbul'daki farklı spor kulüplerine mensup olan ve farklı spor dallarında takım veya bireysel olarak spor yapan sporcular oluşturmaktadır. Bu çalışmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme kullanılan çalışmalarda da gözlem birimleri belli niteliklere sahip kişiler, olaylar ya da durumlardan oluşturulabilir. Bu durumda örneklem için belirlenen ölçütü (temel nitelikleri) karşılayan birimler örnekleme alınır (Büyüköztürk ve diğ., 2009).

Bu çalışmaya katılan sporcuların seçiminde, katılımcıların İstanbul ilinde yaşıyor olma, 13-18 yaş aralığında olma, düzenli olarak antrenör eşliğinde son üç yıldır antrenman yapma, lisanslı sporcu olma kriterleri çalışmaya dahil olmak için temel ölçüt olarak belirlenmiştir. Bu temel ölçüt uyarınca, çalışmaya farklı spor branşlarında faaliyet gösteren 13-18 yaş aralığında 107 kız ($X_{yaş} = 15,88 \pm 1,79$ yıl), 193 erkek ($X_{yaş} = 16,19 \pm 1,84$ yıl) toplam 300 sporcu ($X_{yaş} = 16,08 \pm 1,84$ yıl) gönüllü olarak katılmıştır.

Araştırmanın verileri analiz edilirken yaş grupları 13-15 yaş ve 16-18 yaş şeklinde iki gruba ayrılmıştır. Yaş gruplarının ayrıştırılması Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Teorisi'ndeki sınıflama baz alınmıştır. Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Teorisi'ndeki 3.aşama (10-15 yaş) "İyi çocuk yönelimi" ve 4.aşama olan (16-18 yaş) "kanun ve düzen yönelimi" şeklinde ahlak gelişim dönemlerine göre katılımcılar yaş gruplamasında iki farklı gruba ayrılmıştır.

Araştırma verilerinden elde edilen tanımlayıcı istatistiklere göre kız sporcular haftada 3,70 ($\pm 1,53$) gün ve 5,47 ($\pm 5,10$) saat, erkek sporcular ise 3,74 ($\pm 1,51$) gün ve 6,20 ($\pm 5,46$) saat antrenman yapmaktadırlar. Toplam olarak sporcuların 3,72 ($\pm 1,51$) gün ve 5,94 ($\pm 5,34$) saat antrenman yaptığı belirlenmiştir. Katılımcıların çoğunluğunun 15 ve 18 yaşlarında olduğu görülmüştür. Spor türü açısından bakıldığında ise en çok katılım takım sporlarında kızlarda voleybol (%26), erkeklerde futbol (%47) branşında olduğu tespit edilmiştir. Bireysel sporlarda ise araştırmaya katılım kızlarda judo (%9) ve jimnastik (%9), erkeklerde ise boks (%5), eskrim (%4) ve yüzme (%4) branşından olmuştur. Katılımcılara ait betimsel istatistikler aşağıdaki tabloda belirtilmiştir (Tablo II.1):

Tablo II.1: Araştırma Grubuna İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Kız (n=107)		Erkek (n=193)		Tüm Katılımcılar (n=300)	
	Ort.	SS	Ort.	SS	Ort.	SS
Yaş	15,88	1,79	16,19	1,86	16,08	1,84
Antrenman saati	5,47	5,10	6,20	5,46	5,94	5,34
Antrenman sıklığı (gün)	3,70	1,53	3,74	1,51	3,72	1,51
Yaş	f	%	f	%	f	%
13	18	17	25	13	43	14,3
14	2	2	14	7	16	5,3
15	30	28	40	21	70	23,3
16	16	15	18	9	34	11,3
17	7	7	12	6	19	6,3
18	34	32	84	44	118	39,3
Toplam	107	100	193	100	300	100,0
Spor Türü						
Futbol	9	8	91	47	100	34
Basketbol	11	10	39	20	50	17
Voleybol	28	26	19	10	47	16
Atletizm	5	5	5	2	10	4

Değişkenler	Kız (n=107)		Erkek (n=193)		Tüm Katılımcılar (n=300)	
	Ort.	SS	Ort.	SS	Ort.	SS
Boks	2	2	9	5	11	4
Cimnastik	10	9	0	0	10	4
Eskrim	2	2	8	4	10	4
Güreş	8	8	3	2	11	4
Judo	10	9	0	0	10	4
M.Tenisi	6	5	5	2	11	4
Tekvando	7	7	3	2	10	4
Tenis	7	7	3	2	10	4
Yüzme	2	2	8	4	10	4
Toplam	107	100	193	100	300	100

4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu, Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği, Altyapı Sporlarında Değerler Ölçeği ve Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği olmak üzere üç farklı ölçek ve bir kişisel bilgi anketi kullanılmıştır.

4.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından ilgili alan yazına göre hazırlanan kişisel bilgi formunda, araştırmaya katılanların yaşı, cinsiyeti, spor branşı, kaç yıldır spor yaptığı (spor yaşı), haftada kaç gün ve saat antrenman yaptığı, hangi spor kulübü veya okulunda bulunduğu ile ilgili sorular kullanılmıştır.

4.2. Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği

Kavussanu ve Boardley (2009: 97) tarafından geliştirilen, Balçıkanlı (2013: 271) tarafından Türkçe'ye uyarlanan, Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği (Scale of Prosocial and Antisocial Behavior in Sport), dört alt boyuttan (rakibe karşı prososyal davranış, takım arkadaşlarına karşı prososyal davranış, rakibe karşı antisosyal davranış, takım arkadaşlarına karşı antisosyal davranış) oluşmaktadır. Ölçeğin maddeler 5'li likert tipi bir ölçekle (1=Hiç, 5=Oldukça Sık) puanlanmaktadır. Ölçeğin prososyal ve antisosyal davranışları ölçmek için kullanılan örnek ölçek maddelerine örnekler aşağıda belirtilmiştir:

- Takım arkadaşlarına karşı prososyal davranış: “Takım arkadaşşıma olumlu geribildirim verdim (güzel pas! iyi hareket! gibi).”
- Rakibe karşı prososyal davranış: “Yere düşen rakibime yardım ettim.”
- Takım arkadaşlarına karşı antisosyal davranış: “Takım arkadaşşıma küfür ettim.”
- Rakibe karşı antisosyal davranış: “Rakibimi sakatlamaya çalıştım.”

Ölçeğin orijinal versiyonunda Cronbach Alfa değerleri; rakibe karşı prososyal davranış için 0.74, takım arkadaşlarına karşı prososyal davranış için 0.74, rakibe karşı antisosyal davranış için 0.86, takım arkadaşlarına karşı antisosyal davranış için ise 0.83 bulunmuştur (Kavussanu ve Boardley, 2009: 97). Balçıkanlı (2013: 271) tarafından Türkçe’ ye uyarlanan versiyonunda Cronbach Alfa değerleri; rakibe karşı prososyal davranış için 0.72, takım arkadaşlarına karşı prososyal davranış için 0.70, rakibe karşı antisosyal davranış için 0.75, takım arkadaşlarına karşı antisosyal davranış için 0,70 olarak bulunmuştur. Bu değerlere göre Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği geçerli ve güvenilir bir ölçek olarak belirtilmiştir. Bu çalışmada elde edilen Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları takım arkadaşlarına karşı prososyal davranış alt boyutu için 0.85, rakibe karşı antisosyal davranış boyutu için 0.88, rakibe karşı prososyal davranış alt boyutu için 0.69 ve takım arkadaşlarına karşı antisosyal davranış alt boyutu için 0.78 olarak bulunmuştur. Ölçeğin Türkçe’ye uyarlama çalışması 18 yaş ve üzeri bireylere yapıldığı için, bu çalışmada ayrıca 13-18 yaş aralığı için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Yapılan DFA sonucunda 20 madde, 4 faktörden oluşan yapı, kabul edilebilir uyum değerlerini sağlamıştır ($\chi^2/df= 2,50$; CFI = 0,96; RMSEA = 0,07; NFI= 0,95; NNFI= 0,98).

4.3. Altyapı Sporlarında Değerler Ölçeği-2 (YSVQ-2)

Lee ve diğerleri (2008: 369), değer gruplarını ölçmek amacıyla Altyapı Sporlarında Değerler Ölçeği-2 (YSVQ-2)’ni geliştirmişlerdir. Ölçek, yetkinlik değerleri, ahlak değerleri ve statü değerleri olmak üzere üç alt faktörden ve 13 maddeden oluşmaktadır. 7’li Likert tipi ölçeğin 5 maddesi (2, 5, 6, 10, 12) ahlak değeri alt boyutunu (Spor yaparken benim için önemli olan dürüst olmaya çalışmaktır); 4 maddesi (4, 8, 11, 13) yetkinlik değeri alt boyutunu (Spor yaparken benim için önemli olan performansımı

geliştirmektedir); 4 maddesi (1, 3, 7, 9) statü değeri alt boyutunu (Spor yaparken benim için önemli olan kazanmak ya da birisini yenmektir) kapsamaktadır. Türkçe uyarlaması Gürpınar (2019: 176) tarafından yapılan Altyapı Sporlarında Değerler Ölçeği-2'nin geçerliği ve güvenirliği 11-18 yaş grubu için test edilmiştir. Gürpınar ve diğ. (2019: 176) araştırma sonucunda, uyum indekslerinin tüm değişkenler açısından iyi veya mükemmel uyum gösterdiğini belirtmişlerdir.

Bu çalışmada Cronbach Alfa değerleri yetkinlik değerleri için 0.75, ahlak değerleri için 0.88 ve statü değerleri için ise 0.83 bulunmuştur.

4.4. Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği (AMDYSQ)

Lee ve diğerleri (2007: 369-392) tarafından geliştirilen “Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları (AMDYSQ) Ölçeği” 9 madde ve 3 alt boyuttan oluşan 5’li Likert tipi bir ölçektir. Gürpınar (2014: 176) tarafından ölçeğin 11-19 yaş grubu için Türkçe ’ye uyarlaması yapılmış ve sonucunda Cronbach Alfa katsayısı 0,76, test-tekrar test güvenirlik katsayısı 0,855 bulunmuştur. AMDYSQ ’nun Türkçe uygulamasından elde edilen verilerin kuramsal yapı tarafından açıklandığı ve güvenirlik katsayılarının yeterli olduğu belirlenmiştir (Gürpınar, 2014: 176). Ölçeğin 3 maddesi (1., 5. ve 8. madde) hileyi benimsemek alt boyutunu (Kazanmama yardımcı olacağını düşünürsem hile yaparım); 3 maddesi (2., 4. ve 6. madde) yarışma severliği benimsemek alt boyutunu (Bazen rakibimi tahrik etmeye çalışırım); diğer 3 maddesi de (3.,7. ve 9. madde) adilce kazanmayı korumak alt boyutunu (Hak ederek kazanmak, haksızca kazanmaktan daha iyi hissettirir.) kapsamaktadır. Bu çalışmada Cronbach Alfa değerleri hileyi benimsemek için 0.82, yarışma severliği benimsemek için 0.80 ve adilce kazanmayı korumak için ise 0.87 bulunmuştur.

5. VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırmaya İstanbul ilinde bulunan spor kulüpleri altyapı takımı sporcuları katılmıştır. Araştırmamızın verileri 01.01.2023-01.12.2023 tarihleri arasında toplanmıştır. Ölçekler farklı spor kulüplerinde ve farklı branşlarda takım sporu ve bireysel spor yapan sporculara uygulanmıştır.

Veriler toplanmadan önce çalışma hakkında araştırmacı tarafından sporculara gerekli açıklamalar yapılmış ve sporcu velilerine onam formu imzalatılmıştır. Ölçeklerin doldurulması yaklaşık olarak 15 dk. sürmüştür. Uygulama sonrasında, ölçekler tek tek incelenerek boş bırakılmış olan, eksik ya da hatalı cevaplandırılan ölçekler araştırma kapsamından çıkarılmıştır. Yaklaşık 50 ölçek eksik ya da hatalı işaretleme sebebiyle araştırma kapsamı dışına alınmıştır.

6. VERİLERİN ANALİZİ

Eksik ve hatalı veri girişi olup olmadığı ve uç değerler kontrol edildikten sonra, betimsel istatistik kapsamında normal dağılım, mod, meydan, aritmetik ortalama, basıklık ve arpıklık katsayıları gibi değerler incelenmiştir. Uç değerler kapsamında, on tepe (uç) değer veri setinden çıkarılmıştır. Bu uç değerler veri setinden çıkarıldıktan sonra 300 kişi ile yapılan analiz sonuçlarına göre değişkenler için arpıklık değerleri -0,05 ile 1,45 basıklık katsayı değerleri ise -1,47 ile 1,10 arasında bulunmuştur (Tablo 2.2). Alan yazın incelendiğinde basıklık ve arpıklık katsayılarının -1 ile +1 arasında olması ideal değerler olarak ifade edilirken, -2 ve +2 arasındaki değerlerinde kabul edilebilir olduğu gösterilmiştir (George ve Mallery, 2010).

Tablo II.2: Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar, Değerler ve Ahlaki Karar Alma Tutumları Değişkenlerine Yönelik Betimsel İstatistik Sonuçları

Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış	n	Medyan	X	SS	Basıklık	arpıklık
Takıma prososyal davranış	300	4,50	4,22	0,91	-1,47	1,45
Rakibe prososyal davranış	300	4,00	3,78	1,06	-0,89	0,14
Takıma antisosyal davranış	300	3,80	3,79	0,85	-0,97	1,05
Rakibe antisosyal davranış	300	3,63	3,42	1,01	-0,70	-0,05
Değerler Ölçeği						
Ahlaki değerleri	300	2,20	2,28	0,92	0,29	-0,98
Yetkinlik değerleri	300	2,25	2,57	1,16	0,56	-0,78
Statü değerleri	300	2,25	2,45	1,27	0,70	-0,71
Ahlaki Karar Alma Tutumları						
Hileyi benimsemek	300	3,33	3,37	1,4	-0,30	-1,21
Yarışmaseverliği benimsemek	300	3,00	2,94	1,31	0,06	-1,01
Adilce kazanmayı korumak	300	1,67	2,13	1,35	1,10	-0,13

Sporda prososyal ve antisosyal davranışlar, değerler ve ahlaki karar alma tutumlarının cinsiyet, yaş ve spor türüne göre farklılığını belirlemek için bağımsız örneklemelerde t testi analizi kullanılmıştır.

Sporda değerlerin belirlenmesinde sporda prososyal ve antisosyal davranışının ve ahlaki karar alma tutumlarının rolünü test etmek için hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Çalışma kapsamında sporda prososyal ve antisosyal davranışlar ve ahlaki karar alma tutumları çalışmanın bağımsız değişkenleri olarak belirlenirken, sporda değerler ise bağımlı değişken olarak belirlenmiştir.

Regresyon analizi için, yapılan analizlerde ilk adımda modele cinsiyet, spor türü ve yaş grubu; ikinci adımda, sporda prososyal ve antisosyal davranışlar alt ölçekleri ve üçüncü adımda ise ahlaki karar alma alt boyutları ayrı ayrı sürece dahil edilmiştir. Bu noktada, spor türü, cinsiyet ve yaş grubu değişkeninin grupları arasındaki farkın matematiksel olarak eşit olduğunu varsaymak amacıyla kukla değişkenleri belirlenmiş ve erkek grubu 0, kadın sporcu grubu ise 1 olarak kodlanmıştır. Aynı zamanda, spor türü de kukla değişken olarak 0 (bireysel spor), 1 (takım sporu) olarak kodlanmıştır. Yaş grubu ise kukla değişken olarak 0 (13-15 yaş) ve 1 (16-18 yaş) olarak kodlanmıştır.

Regresyon analizi varsayımları kapsamında çoklu doğrusallık, varyans artış faktörü (VIF) ve tolerans (TOL) değerleri incelenmiştir. Çalışmada yer alan bir bağımsız değişken ile diğer bağımsız değişkenler arasındaki ilişki derecesini belirleme amacı gösteren TOL değerinin 0,10'un altında (Dormann ve diğ., 2013: 27-46) ve VIF değerinin 10 ve 10'un altında olması gerekmektedir (Hair ve diğ., 1998). Çalışmada VIF değerlerinin 1,08 ile 4,82 arasında TOL değerlerinin ise 0,19 ile 0,81 olduğu bulunmuştur. Buna ek olarak, değişkenler arasındaki otokorelasyon durumunu görmek amacıyla Durbin-Watson katsayısı gözden geçirilmiştir. Field (2009)'a göre bu katsayının 1,5–2,5 arasında olması gerekmektedir. Yapılan çalışmada bu değerler 1,96 ile 2,17 arasında bulunmuştur. Aynı zamanda çoklu doğrusallık varsayımı için çalışmada belirtilen değişkenler arasındaki ilişki ele alınmış ve bulunan değerlerin alan yazında ifade edilen 0,80 değerinden (Berry ve Feldman, 1985) düşük olduğu bulunmuştur (Tablo II.3).

Tablo II.3: Değişkenler Arasındaki Pearson Korelasyon Değerleri

Değişkenler	RPD	TAD	RAD	AD	YD	SD	HB	YB	AKK	Yaş
Takıma prososyal davranış	,376**	,103	-,015	-,015	,045	,097	,060	,022	-,089	,146*
Rakibe prososyal davranış		,235**	,307**	-,110	-,123*	-,087	,170**	,234**	-,416**	,155**
Takıma antisosyal davranış			,602**	,206**	,025	,084	,253**	,231**	-,212**	-,066
Rakibe antisosyal davranış				-,032	-,190**	-,171**	,479**	,570**	-,463**	,106
Ahlaki değerleri					,639**	,566**	-,401**	-,273**	,339**	-,190**
Yetkinlik değerleri						,492**	-,504**	-,262**	,510**	-,118*
Statü değerleri							-,460**	-,247**	,455**	-,094
Hileyi benimsemek								,464**	-,558**	,089
Yarışma severliği benimsemek									-,135*	,225**
Adilce kazanmayı korumak										-,059

*: $p < 0.05$, **: $p < 0.01$

TPD: Takıma Yönelik Prososyal Davranış, RPD: Rakibe Yönelik Prososyal Davranış, TAD: Takıma Yönelik Antisosyal Davranış, RAD: Rakibe Yönelik Antisosyal Davranış, AD: Ahlaki Değer, YD: Yetkinlik Değeri, SD: Statü Değeri, HB: Hileyi Benimsemek, YB: Yarışma severliği Benimsemek, AKK: Adilce Kazanmayı Korumak

Tablo II.3' incelendiğinde, değişkenler arasındaki ilişkinin 0,80'nin altında olduğu ve dolayısıyla hiyerarşik regresyon analizi için gerekli sayıtların sağlandığı görülmüştür (İkili korelasyon $< 0,80$).

BÖLÜM III

BULGULAR

Bu bölümde gerçekleştirilen tez kapsamında yapılan çalışmanın bulguları yer almaktadır. Çalışmanın bu bölümünde öncelikle sporda prososyal ve antisosyal davranışlar, sporda değerler ve sporda ahlaki karar almanın cinsiyet, spor türü (takım-bireysel) ve yaş grubu (13-15 yaş-16-18 yaş) bağımsız değişkenlerine göre farklılığına ilişkin bulgulara ele alınmış ve sonrasında sporda değerlerin belirlenmesinde sporda prososyal ve antisosyal davranışlar ve sporda ahlaki karar almanın belirleyici rolü üzerine bulgular sunulmuştur.

Bu araştırmadan elde edilen verilerin analizine ilişkin bulgular hipotezler çerçevesinde sırasıyla aşağıda sunulmuştur. Çalışmanın tanımlayıcı istatistikleri Tablo III.1’de belirtilmiştir.

Tablo III.1: Çalışmada Ele Alınan Değişkenlerin Cinsiyete Göre Tanımlayıcı İstatistikleri

Değişkenler	Kız (n=107) Ort±SS	Erkek (n=193) Ort±SS	Tüm katılımcılar (n=300) Ort±SS
Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış			
Takıma prososyal davranış	4,31±0,81	4,17±0,96	4,24±0,89
Rakibe prososyal davranış	3,80±1,13	3,77±1,02	3,79±1,08
Takıma antisosyal davranış	3,76±0,96	3,81±0,79	3,79±0,88
Rakibe antisosyal davranış	3,28±1,21	3,50±0,96	3,39±1,09
Değerler Ölçeği			
Ahlaki değerleri	2,39±0,89	2,22±0,93	2,28±0,92
Yetkinlik değerleri	2,76±1,25	2,46±1,10	2,57±1,16
Statü değerleri	2,51±1,42	2,42±1,18	2,45±1,27
Ahlaki Karar Alma Tutumları			
Hileyi benimsemek	3,32±1,62	3,40±1,27	3,37±1,40
Yarışma severliği benimsemek	3,02±1,55	2,90±1,16	2,94±1,31
Adilce kazanmayı korumak	2,33±1,55	2,01±1,21	2,13±1,35

Yukarıdaki tabloda belirtildiği gibi; sporda prososyal ve antisosyal davranışlar alt boyutlarında kız ve erkek sporcuların elde ettikleri en yüksek ortalama değer takıma prososyal davranış alt ölçeğinde iken, rakibe antisosyal davranış alt ölçeğinde daha düşük ortalamalar alındığı görülmüştür. Sporda Değerler Ölçeği 'nde kız ve erkek sporcuların elde ettikleri en yüksek ortalama değer yetkinlik değerleri alt ölçeğinde iken, en düşük ortalama ahlaki değer alt ölçeğinde elde edilmiştir. Sporda Ahlaki Karar Alma Ölçeği 'nde kız ve erkek sporcuların elde ettikleri en yüksek ortalama değer hileyi benimsemek alt ölçeğinde iken, en düşük ortalama adilce kazanmayı korumak alt ölçeğinde elde edilmiştir.

1. KATILIMCILARIN SPORDA PROSOSYAL VE ANTİSOSYAL DAVRANIŞLAR, DEĞERLER VE KARAR ALMA TUTUMLARI ALT ÖLÇEKLERİNİN CİNSİYET FARKLILIĞINA İLİŞKİN BULGULAR

Katılımcıların prososyal ve antisosyal davranış, sporda değerler ve sporda ahlaki karar alma tutumları alt ölçeklerinden elde ettikleri puanlara ait ortalama ve standart sapma değerlerinin cinsiyet değişkenine göre farklılığına ilişkin analizler Tablo III.2 'de verilmiştir.

Tablo III.2: Çalışmada Ele Alınan Değişkenlerin Cinsiyete Göre Farklılığına Ortaya Koymaya Yönelik T-Testi Sonuçları

Alt boyutlar	Cinsiyet	n	Ort.	SS	t	sd	p																																																								
Takıma prososyal davranış	Kız	107	4,31	0,81	1,319	298	0,19																																																								
	Erkek	193	4,17	0,96				Rakibe prososyal davranış	Kız	107	3,80	1,13	0,262	298	0,79	Erkek	193	3,77	1,02	Takıma antisosyal davranış	Kız	107	3,76	0,96	-0,426	298	0,67	Erkek	193	3,81	0,79	Rakibe antisosyal davranış	Kız	107	3,28	1,21	-1,816	298	0,07	Erkek	188	3,50	0,86	Ahlaki değerleri	Kız	107	2,39	0,89	1,567	298	0,12	Erkek	193	2,22	0,93	Yetkinlik değerleri	Kız	107	2,76	1,25	2,155	298	0,03*
Rakibe prososyal davranış	Kız	107	3,80	1,13	0,262	298	0,79																																																								
	Erkek	193	3,77	1,02				Takıma antisosyal davranış	Kız	107	3,76	0,96	-0,426	298	0,67	Erkek	193	3,81	0,79	Rakibe antisosyal davranış	Kız	107	3,28	1,21	-1,816	298	0,07	Erkek	188	3,50	0,86	Ahlaki değerleri	Kız	107	2,39	0,89	1,567	298	0,12	Erkek	193	2,22	0,93	Yetkinlik değerleri	Kız	107	2,76	1,25	2,155	298	0,03*	Erkek	193	2,46	1,10								
Takıma antisosyal davranış	Kız	107	3,76	0,96	-0,426	298	0,67																																																								
	Erkek	193	3,81	0,79				Rakibe antisosyal davranış	Kız	107	3,28	1,21	-1,816	298	0,07	Erkek	188	3,50	0,86	Ahlaki değerleri	Kız	107	2,39	0,89	1,567	298	0,12	Erkek	193	2,22	0,93	Yetkinlik değerleri	Kız	107	2,76	1,25	2,155	298	0,03*	Erkek	193	2,46	1,10																				
Rakibe antisosyal davranış	Kız	107	3,28	1,21	-1,816	298	0,07																																																								
	Erkek	188	3,50	0,86				Ahlaki değerleri	Kız	107	2,39	0,89	1,567	298	0,12	Erkek	193	2,22	0,93	Yetkinlik değerleri	Kız	107	2,76	1,25	2,155	298	0,03*	Erkek	193	2,46	1,10																																
Ahlaki değerleri	Kız	107	2,39	0,89	1,567	298	0,12																																																								
	Erkek	193	2,22	0,93				Yetkinlik değerleri	Kız	107	2,76	1,25	2,155	298	0,03*	Erkek	193	2,46	1,10																																												
Yetkinlik değerleri	Kız	107	2,76	1,25	2,155	298	0,03*																																																								
	Erkek	193	2,46	1,10																																																											

Alt boyutlar	Cinsiyet	n	Ort.	SS	t	sd	p
Statü değerleri	Kız	107	2,51	1,42	0,537	298	0,59
	Erkek	193	2,42	1,18			
Hileyi benimsemek	Kız	107	3,31	1,62	-0,544	298	0,59
	Erkek	193	3,40	1,27			
Yarışma severliği benimsemek	Kız	107	3,02	1,55	0,764	298	0,45
	Erkek	193	2,90	1,16			
Adilce kazanmayı korumak	Kız	107	2,33	1,55	1,941	298	0,05*
	Erkek	193	2,01	1,21			

*p<0,05

Yapılan bağımsız örneklerde t-test analiz sonuçlarına göre sporcuların sporda değerler ölçeğinin yetkinlik değeri alt boyutunda ($t_{(298)}= 2,16$; $p<0,05$) ve sporda adilce kazanmayı korumak alt boyutunda ($t_{(298)}= 1,94$; $p<0,05$) cinsiyete göre anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Katılımcıların yetkinlik değeri ve sporda adilce kazanmayı korumak alt ölçeklerinden aldıkları ortalamalar incelendiğinde kız sporcuların erkek sporculara göre yetkinlik değeri ve sporda adilce kazanmayı korumak ortalamalarının daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Sporda prososyal ve antisosyal davranış, sporda değerler ölçeğinin ahlaki ve statü değerleri alt boyutları, Sporda Ahlaki Karar Alma Ölçeği 'nin hileyi ve yarışma severliği benimseme alt boyutlarında ise cinsiyete göre anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p>0,05$).

2. KATILIMCILARIN SPORDA PROSOSYAL VE ANTİSOSYAL DAVRANIŞLAR, DEĞERLER VE KARAR ALMA TUTUMLARI ALT ÖLÇEKLERİNİN SPOR TÜRÜ FARKLILIĞINA İLİŞKİN BULGULAR

Spor türüne göre bağımlı değişkenlerdeki farkı incelemek üzere yapılan bağımsız örneklerde t-test sonuçları Tablo III.3 'de gösterilmiştir.

Tablo III.3: Çalışmada Ele Alınan Değişkenlerin Spor Türüne Göre Farklılığına Ortaya Koymaya Yönelik T-Testi Sonuçları

Alt boyutlar	Spor Türü	n	Ort.	SS	t	sd	p
Takıma prososyal davranış	Takım	197	4,31	0,72	2,375	298	0,02*
	Bireysel	103	4,05	1,18			
Rakibe prososyal davranış	Takım	197	3,79	1,07	0,142	298	0,89
	Bireysel	103	3,77	1,05			
Takıma antisosyal davranış	Takım	197	3,73	0,87	-1,826	298	0,07
	Bireysel	103	3,92	0,80			
Rakibe antisosyal davranış	Takım	197	3,34	0,92	-2,049	298	0,04*
	Bireysel	103	3,59	1,14			
Ahlaki değerleri	Takım	197	2,22	0,92	-1,76	298	0,08
	Bireysel	103	2,41	0,90			
Yetkinlik değerleri	Takım	197	2,52	1,12	-0,962	298	0,34
	Bireysel	103	2,66	1,25			
Statü değerleri	Takım	197	2,46	1,23	0,122	298	0,90
	Bireysel	103	2,44	1,35			
Hileyi benimsemek	Takım	197	3,24	1,33	-2,135	298	0,03*
	Bireysel	103	3,60	1,51			
Yarışma severliği benimsemek	Takım	197	2,75	1,21	-3,608	298	0,00***
	Bireysel	103	3,31	1,41			
Adilce kazanmayı korumak	Takım	197	2,13	1,33	0,114	298	0,91
	Bireysel	103	2,11	1,38			

*p<0,05, ***p<0,001

Yapılan bağımsız örneklerde t-test analiz sonuçlarına göre sporcuların takıma prososyal davranış ($t_{(298)}= 2,38$; $p<0,05$) ve rakibe antisosyal davranış ($t_{(298)}= -2,05$; $p<0,05$), sporda ahlaki karar alma ölçeğinin hileyi ($t_{(298)}= -2,14$; $p<0,05$) ve yarışma severliği benimseme ($t_{(298)}= -3,61$; $p<0,001$) alt boyutlarında spor türüne göre anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Bireysel sporlar ile uğraşan sporcuların rakibe antisosyal davranış, hileyi benimseme ve yarışma severliği benimseme alt boyutlarında ortalamalarının takım sporcularından daha yüksek olduğu; takım sporcularında da takıma prososyal davranış alt boyutunun bireysel sporculardan daha yüksek olduğu saptanmıştır (Tablo III.3).

Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği 'nin rakibe prososyal davranış ve takıma antisosyal davranış alt boyutlarında, Sporda Değerler Ölçeği 'nin yetkinlik,

ahlaki ve statü değerleri, Sporda Ahlaki Karar Alma Ölçeği 'nin adilce kazanmayı benimseme alt boyutunda ise spor türüne göre herhangi bir farklılık görülmemiştir ($p>0.05$).

3. KATILIMCILARIN SPORDA PROSOSYAL VE ANTİSOSYAL DAVRANIŞLAR, DEĞERLER VE KARAR ALMA TUTUMLARI ALT ÖLÇEKLERİNİN YAŞ GRUBU FARKLILIĞINA İLİŞKİN BULGULAR

Yaş gruplarına göre bağımlı değişkenlerdeki farkı incelemek üzere yapılan bağımsız örneklerde t-test sonuçları Tablo III.4 'da gösterilmiştir.

Tablo III.4: Çalışmada Ele Alınan Değişkenlerin Yaş Grubuna Göre Farklılığına Ortaya Koymaya Yönelik T-Testi Sonuçları

Alt boyutlar	Yaş Grubu	n	Ort.	SS	t	sd	p
Takıma prososyal davranış	13-15 yaş	129	4,03	1,10	-3,100	298	0,00***
	16-18 yaş	171	4,36	0,71			
Rakibe prososyal davranış	13-15 yaş	129	3,75	1,05	-0,467	298	0,64
	16-18 yaş	171	3,81	1,06			
Takıma antisosyal davranış	13-15 yaş	129	3,87	0,82	1,279	298	0,20
	16-18 yaş	171	3,74	0,87			
Rakibe antisosyal davranış	13-15 yaş	129	3,42	1,10	-0,019	298	0,99
	16-18 yaş	171	3,42	0,93			
Ahlaki değer	13-15 yaş	129	2,45	0,99	2,760	298	0,01*
	16-18 yaş	171	2,16	0,83			
Yetkinlik değeri	13-15 yaş	129	2,64	1,26	0,863	298	0,39
	16-18 yaş	171	2,52	1,08			
Statü değeri	13-15 yaş	129	2,54	1,39	1,003	298	0,32
	16-18 yaş	171	2,39	1,17			
Hileyi benimsemek	13-15 yaş	129	3,36	1,41	-0,001	298	1,00
	16-18 yaş	171	3,36	1,40			
Yarışma severliği benimsemek	13-15 yaş	129	2,78	1,35	-1,826	298	0,07
	16-18 yaş	171	3,06	1,26			
Adilce kazanmayı korumak	13-15 yaş	129	2,04	1,37	-0,942	298	0,35
	16-18 yaş	171	2,19	1,33			

* $p<0,05$, *** $p<0,001$

Yapılan bağımsız örneklerde t-test analiz sonuçlarına göre sporcuların takıma prososyal davranış ($t_{(298)} = -3,10$; $p<0,001$) ve Sporda Değerler Ölçeği 'nin ahlaki değer ($t_{(298)} = 2,76$; $p<0,05$) alt boyutunda yaş grubuna göre anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. 16-18 yaş arasında yer alan sporcuların takıma prososyal davranış alt

boyutu ortalamalarının 13-15 yaş grubundaki sporculardan daha yüksek olduğu saptanmıştır. Buna ek olarak, 13-15 yaş grubunda yer alan sporcuların ahlaki değerler alt boyutunda daha yüksek skorlar aldığı gözlenmiştir (Tablo III.4).

Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği 'nin rakibe prososyal davranış, rakibe ve takıma antisosyal davranış, Sporda Değerler Ölçeği 'nin yetkinlik ve statü değerleri, Sporda Ahlaki Karar Alma Ölçeği 'nin tüm alt boyutunda yaş gruplarına göre istatistik olarak anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p>0.05$).

4. KATILIMCILARIN AHLAKİ DEĞER BOYUTUNUN BELİRLENMESİNDE SPORDA PROSOSYAL VE ANTİSOSYAL DAVRANIŞLARI VE AHLAKİ KARAR ALMA TUTUMLARI ALT ÖLÇEKLERİNİN ROLÜNE İLİŞKİN BULGULAR

Sporda ahlaki değer alt boyutunu yordayan değişkenleri belirlemek amacı ile yapılan hiyerarşik çoklu regresyon analizi Tablo III.5' de verilmiştir.

Tablo III.5: Sporda Ahlaki Değerin Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulguları

	β	t	p	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	F
1.Model							
Cinsiyet	-0,10	-0,88	0,38	0,22	0,05	0,04	4,77***
Spor türü	0,14	1,17	0,24				
Yaş Grubu	-0,09	-3,16	0,00				
2.Model							
Cinsiyet	-0,08	-0,71	0,48	0,35	0,13	0,10	6,59***
Spor türü	0,14	1,25	0,21				
Yaş Grubu	-0,06	-2,27	0,02				
Takıma prososyal davranış	0,10	1,25	0,21				
Rakibe prososyal davranış	0,16	2,24	0,03				
Takıma antisosyal davranış	-0,34	-4,49	0,00				
Rakibe antisosyal davranış	-0,14	-2,04	0,04				
3.Model							
Cinsiyet	-0,09	-0,89	0,38	0,62	0,38	0,36	39,86***
Spor türü	0,26	2,64	0,01				
Yaş Grubu	-0,04	-1,67	0,10				
Takıma prososyal davranış	0,08	1,04	0,30				
Rakibe prososyal davranış	0,03	0,50	0,62				
Takıma antisosyal davranış	-0,23	-3,42	0,00				
Rakibe antisosyal davranış	-0,30	-4,03	0,00				
Hileyi benimsemek	-0,19	-4,28	0,00				

Yarışma severliği benimsemek	-0,24	-4,96	0,00
Adilce kazanmayı korumak	0,21	4,36	0,00

***: $p < 0,001$

Sporda ahlaki değeri yordayan değişkenleri belirlemek için, üç adımda gerçekleştirilen hiyerarşik regresyon analizinde; birinci adımda cinsiyet, spor türü ve yaş grubu değişkenleri, ikinci adımda takıma ve rakibe prososyal davranış, takıma ve rakibe antisosyal davranış alt boyutları, üçüncü adımda ise hileyi benimsemek, yarışma severliği benimsemek ve adilce kazanmayı korumak alt boyutları puanları girilmiştir.

Tablo III.5.'de görüldüğü gibi ilk olarak modele dahil edilen cinsiyet, spor türü ve yaş grubu değişkenlerinin modele olan katkısının anlamlı olduğu görülmektedir ve modele ilk adımda dahil edilen sosyodemografik değişkenler sporda ahlaki değer alt boyutunun %4'ünü açıklamaktadır ($R=,22$; $R^2=,05$; Düzeltilmiş $R^2=,04$; $F_{(3, 296)}= 4,77$, $p < 0,001$). Katılımcıların yaş grubunun ($\beta=-,09$, $p < ,001$) sporda ahlaki değer boyutunu negatif yönde anlamlı bir şekilde belirlediği yapılan analizler sonucu ortaya konmuştur.

Modele ikinci adımda girilen sporda prososyal ve antisosyal davranışlar alt boyutlarının (takıma ve rakibe prososyal davranış, takıma ve rakibe antisosyal davranış) özgün katkısı model içerisinde anlamlıdır ve sosyodemografik değişkenlerle birlikte sporda prososyal ve antisosyal davranışlar alt boyutları sporda ahlaki değer alt boyutunun %10'unu açıklamaktadır ($R=,35$; $R^2=,13$; Düzeltilmiş $R^2=,10$; $F_{(4, 292)}= 6,59$, $p < 0,001$). Sporda ahlaki değer alt boyutunu açıklamada sporda prososyal ve antisosyal davranışlar alt boyutlarının %10'luk bir katkısı bulunmaktadır. Yapılan hiyerarşik regresyona analizi sonucunda, sporda ahlaki değer ile rakibe prososyal davranış ($\beta= ,16$, $p < 0,05$) arasında pozitif; takıma antisosyal davranış ($\beta= -,34$, $p < 0,001$) ve rakibe antisosyal davranış ($\beta= -,14$, $p < 0,05$) arasında negatif ilişki olduğu, takıma prososyal davranış ($\beta= ,10$, $p > 0,05$) alt boyutunda ise sporda ahlaki değeri yordama etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur.

Modele üçüncü adımda girilen sporda ahlaki karar almanın hileyi ve yarışma severliği benimsemek ve adilce kazanmayı korumak alt boyutlarının puanlarının özgün katkısı model içerisinde anlamlıdır ve sosyodemografik değişkenler ve sporda prososyal ve antisosyal davranışlar alt boyutları ile birlikte sporda ahlaki karar alma alt boyutlarının

sporda ahlaki değeri açıklamada katkısı %36'dır ($R=,62$; $R^2 =,38$; Düzeltilmiş $R^2=,36$; $F_{(3,289)}= 39.86$, $p<.001$).

Yapılan hiyerarşik regresyona analizi sonucunda, sporda ahlaki değer ile takıma antisosyal davranış ($\beta= -.23$, $p<0,001$) ve rakibe antisosyal davranış ($\beta= ,-.30$, $p<0,001$) arasında negatif ilişki olduğu bulunmuştur. Sporda ahlaki değer ile modele üçüncü adımda dahil edilen sporda karar alma alt boyutlarından hileyi benimsemek ($\beta= -.19$, $p<0,001$) ve yarışma severliği benimsemek ($\beta= -.24$, $p<0,001$) alt boyutu ile negatif; ve adilce kazanmayı korumak ($\beta= .42$, $p<.001$) alt boyutu ile ise pozitif ilişki görülmüştür. Buna ek olarak, modelin üçüncü adımında takıma prososyal davranış ($\beta= ,08$, $p>.05$) ve rakibe prososyal davranış ($\beta= ,03$, $p>.05$) alt ölçeklerinin sporda ahlaki değeri yordama etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur.

5. KATILIMCILARIN YETKİNLİK DEĞERİ BOYUTUNUN BELİRLENMESİNDE SPORDA PROSOSYAL VE ANTİSOSYAL DAVRANIŞLARI VE AHLAKİ KARAR ALMA TUTUMLARI ALT ÖLÇEKLERİNİN ROLÜNE İLİŞKİN BULGULAR

Tablo III.6: Sporda Yetkinlik Değerinin Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulguları

	β	t	p	R	R^2	Düzeltilmiş R^2	F
1.Model							
Cinsiyet	-0,27	-1,84	0,07	0,17	0,03	0,02	2,77
Spor türü	0,03	0,18	0,86				
Yaş Grubu	-0,07	-1,88	0,06				
2.Model							
Cinsiyet	-0,17	-1,17	0,24	0,32	0,10	0,08	5,94***
Spor türü	0,14	0,94	0,35				
Yaş Grubu	-0,04	-1,14	0,26				
Takıma prososyal davranış	0,22	2,09	0,04				
Rakibe prososyal davranış	-0,22	-2,41	0,02				
Takıma antisosyal davranış	0,25	2,57	0,01				
Rakibe antisosyal davranış	-0,27	-2,97	0,00				
3.Model							
Cinsiyet	-0,14	-1,19	0,23	0,65	0,42	0,40	52,35***
Spor türü	0,25	2,02	0,04				
Yaş Grubu	-0,02	-0,79	0,43				
Takıma prososyal davranış	0,15	1,68	0,09				
Rakibe prososyal davranış	0,00	0,04	0,97				

Takıma antisosyal davranış	0,10	1,28	0,20
Rakibe antisosyal davranış	0,29	3,20	0,00
Hileyi benimsemek	-0,24	-4,52	0,00
Yarışma severliği benimsemek	-0,22	-3,70	0,00
Adilce kazanmayı korumak	0,39	6,52	0,00

***: $p < 0,001$

Sporda yetkinlik değeri yordayan değişkenleri belirlemek için, üç adımda gerçekleştirilen hiyerarşik regresyon analizinde; birinci adımda cinsiyet, spor türü ve yaş grubu değişkenleri, ikinci adımda takıma ve rakibe prososyal davranış, takıma ve rakibe antisosyal davranış alt boyutları, üçüncü adımda ise hileyi benimsemek, yarışma severliği benimsemek ve adilce kazanmayı korumak alt boyutları puanları girilmiştir.

Tablo III.6’de görüldüğü gibi birinci adımın özgün katkısının model içerisinde anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($R = ,17$; $R^2 = ,03$; Düzeltilmiş $R^2 = ,02$; $F_{(3, 296)} = 2,77$, $p > 0,05$).

Modele ikinci adımda girilen sporda prososyal ve antisosyal davranışlar alt boyutlarının (takıma ve rakibe prososyal davranış, takıma ve rakibe antisosyal davranış) özgün katkısı model içerisinde anlamlıdır ve sosyodemografik değişkenlerle birlikte sporda prososyal ve antisosyal davranışlar alt boyutları sporda yetkinlik değeri alt boyutunun %8’ ini açıklamaktadır ($R = ,32$; $R^2 = ,10$; Düzeltilmiş $R^2 = ,08$; $F_{(4, 292)} = 5,94$, $p < 0,001$). Sporda yetkinlik değeri alt boyutunu açıklamada sporda prososyal ve antisosyal davranışlar alt boyutlarının %8’ lik bir katkısı bulunmaktadır. Yapılan hiyerarşik regresyona analizi sonucunda, sporda yetkinlik değeri ile takıma prososyal davranış ($\beta = ,22$, $p < 0,05$) ve takıma antisosyal davranış ($\beta = ,25$, $p < 0,05$) arasında pozitif; rakibe prososyal davranış ($\beta = -,22$, $p < 0,001$) ve rakibe antisosyal davranış ($\beta = -,27$, $p < 0,05$) arasında negatif ilişki olduğu bulunmuştur.

Modele üçüncü adımda girilen sporda ahlaki karar almanın hileyi ve yarışma severliği benimsemek ve adilce kazanmayı korumak alt boyutlarının puanlarının özgün katkısı model içerisinde anlamlıdır ve sosyodemografik değişkenler ve sporda prososyal ve antisosyal davranışlar alt boyutları ile birlikte sporda ahlaki karar alma alt boyutlarının sporda yetkinlik değerini açıklamada katkısı %40’ dır ($R = ,65$; $R^2 = ,42$; Düzeltilmiş $R^2 = ,40$; $F_{(3, 289)} = 52,35$, $p < 0,001$). Yapılan hiyerarşik regresyona analizi sonucunda, sporda yetkinlik değeri ile rakibe antisosyal davranış ($\beta = ,29$, $p < 0,001$) arasında pozitif

ilişki olduğu bulunmuştur. Sporda yetkinlik değeri ile modele üçüncü adımda dahil edilen sporda karar alma alt boyutlarından hileyi benimsemek ($\beta = -.24, p < 0,001$) ve yarışma severliği benimsemek ($\beta = -.22, p < 0,001$) alt boyutu ile negatif; ve adilce kazanmayı korumak ($\beta = .39, p < .001$) alt boyutu ile ise pozitif ilişki görülmüştür. Buna ek olarak, modelin üçüncü adımında takıma prososyal davranış ($\beta = ,15, p > .05$), takıma antisosyal davranış ($\beta = ,00, p > .05$) ve rakibe prososyal davranış ($\beta = ,10, p > .05$) alt ölçeklerinin sporda ahlaki değeri yordama etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur.

6. KATILIMCILARIN STATÜ DEĞERİ BOYUTUNUN BELİRLENMESİNDE SPORDA PROSOSYAL VE ANTİSOSYAL DAVRANIŞLARI VE AHLAKİ KARAR ALMA TUTUMLARI ALT ÖLÇEKLERİNİN ROLÜNE İLİŞKİN BULGULAR

Tablo III.7: Sporda Statü Değerinin Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulguları

	β	t	p	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	F
1.Model							
Cinsiyet	-0,08	-0,51	0,61	0,10	0,01	0,00	0,99
Spor türü	-0,07	-0,40	0,69				
Yaş Grubu	-0,06	-1,60	0,11				
2.Model							
Cinsiyet	0,04	0,26	0,79	0,33	0,11	0,09	8,21
Spor türü	0,07	0,43	0,67				
Yaş Grubu	-0,03	-0,84	0,40				
Takıma prososyal davranış	0,31	2,70	0,01				
Rakibe prososyal davranış	-0,25	-2,52	0,01				
Takıma antisosyal davranış	0,39	3,65	0,00				
Rakibe antisosyal davranış	-0,33	-3,39	0,00				
3.Model							
Cinsiyet	0,07	0,54	0,59	0,60	0,36	0,34	37,79
Spor türü	0,17	1,24	0,22				
Yaş Grubu	-0,02	-0,52	0,61				
Takıma prososyal davranış	0,25	2,48	0,01				
Rakibe prososyal davranış	-0,05	-0,51	0,61				
Takıma antisosyal davranış	0,25	2,71	0,01				
Rakibe antisosyal davranış	0,20	1,90	0,06				
Hileyi benimsemek	-0,26	-4,25	0,00				
Yarışma severliği benimsemek	-0,18	-2,76	0,01				
Adilce kazanmayı korumak	0,36	5,22	0,00				

Sporda statü değerini yordayan değişkenleri belirlemek için, üç adımda gerçekleştirilen hiyerarşik regresyon analizinde; birinci adımda cinsiyet, spor türü ve yaş grubu değişkenleri, ikinci adımda takıma ve rakibe prososyal davranış, takıma ve rakibe antisosyal davranış alt boyutları, üçüncü adımda ise hileyi benimsemek, yarışma severliği benimsemek ve adilce kazanmayı korumak alt boyutları puanları girilmiştir.

Tablo III.9.'da görüldüğü gibi birinci adımın özgün katkısının model içerisinde anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($R=,10$; $R^2=,01$; Düzeltilmiş $R^2=,00$; $F_{(3, 296)}= 0,99$, $p> 0,05$).

Modele ikinci adımda girilen sporda prososyal ve antisosyal davranışlar alt boyutlarının (takıma ve rakibe prososyal davranış, takıma ve rakibe antisosyal davranış) özgün katkısı model içerisinde anlamlıdır ve sosyodemografik değişkenlerle birlikte sporda prososyal ve antisosyal davranışlar alt boyutları sporda statü değeri alt boyutunun %9'unu açıklamaktadır ($R=,33$; $R^2 =,11$; Düzeltilmiş $R^2=,09$; $F_{(4,292)}= 8,21$, $p<0,001$). Sporda statü değeri alt boyutunu açıklamada sporda prososyal ve antisosyal davranışlar alt boyutlarının %9'luk bir katkısı bulunmaktadır. Yapılan hiyerarşik regresyona analizi sonucunda, sporda statü değeri ile takıma prososyal davranış ($\beta= ,31$, $p<0,05$) ve rakibe prososyal davranış ($\beta= ,25$, $p<0,05$) arasında pozitif; takıma antisosyal davranış ($\beta= -,39$, $p<0,001$) ve rakibe antisosyal davranış ($\beta= -,33$, $p<0,001$) arasında negatif ilişki olduğu bulunmuştur.

Modele üçüncü adımda girilen sporda ahlaki karar almanın hileyi ve yarışma severliği benimsemek ve adilce kazanmayı korumak alt boyutlarının puanlarının özgün katkısı model içerisinde anlamlıdır ve sosyodemografik değişkenler ve sporda prososyal ve antisosyal davranışlar alt boyutları ile birlikte sporda ahlaki karar alma alt boyutlarının sporda statü değerini açıklamada katkısı %34'tür ($R=,60$; $R^2 =,36$; Düzeltilmiş $R^2=,34$; $F_{(3,289)}= 37,79$, $p<.001$). Yapılan hiyerarşik regresyona analizi sonucunda, sporda statü değeri ile takıma prososyal davranış ($\beta= ,25$, $p<0,05$) pozitif ilişki bulunurken; takıma antisosyal davranış ($\beta= -,25$, $p<0,05$) arasında negatif ilişki gözlenmiştir. Sporda statü değeri ile modele üçüncü adımda dahil edilen sporda karar alma alt boyutlarından hileyi benimsemek ($\beta= -.26$, $p<0,001$) ve yarışma severliği benimsemek ($\beta= -.18$, $p<0,05$) alt boyutu ile negatif; ve adilce kazanmayı korumak ($\beta= .36$, $p<.001$) alt boyutu ile ise pozitif ilişki görülmüştür. Buna ek olarak, modelin üçüncü adımında

rakibe prososyal davranış ($\beta = ,05, p > .05$) ve rakibe antisosyal davranış ($\beta = -,20 p > .05$) alt ölçeklerinin sporda statü değerini yordama etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur.

BÖLÜM IV

TARTIŞMA

TARTIŞMA

Bu çalışmanın amacı; sporda prososyal ve antisosyal davranışlar, değerler ve ahlaki karar alma tutumlarının cinsiyete, spor türüne (bireysel ve takım sporları) ve yaş gruplarına (13-15 yaş- 16-18 yaş) göre farklılıklarının ortaya konması ve altyapı sporcularında sporda değerlerin belirlenmesinde sporda prososyal ve antisosyal davranışlar ve sporda ahlaki karar alma tutumlarının rolünün incelenmesidir. Çalışmanın bu kısmında bu araştırma neticesinde ulaşılan bulgular tartışılmış ve sonuçlar ortaya konulmuştur. Tartışma araştırmanın hipotezlerinin sıralaması doğrultusunda yapılmıştır.

Sporda prososyal ve antisosyal davranışlar, altyapı sporlarında değerler ve altyapı sporlarında ahlaki karar alma tutumlarının cinsiyet değişkeni farklılığına ilişkin bulguların tartışılması

Bu çalışmada adolesan sporcuların sporda prososyal ve antisosyal davranışların alt ölçeklerinde cinsiyet değişkeni farklılığı incelendiğinde, anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür. Sporda prososyal ve antisosyal davranışta cinsiyet farklılığına yönelik alan yazın incelendiğinde bu konuda farklı sonuçların olduğu gözlemlenmiştir. Bu çalışma bulgularını bazı çalışmalar desteklerken (Weiss ve Stuntz, 2004; Smith, 2003; Kavussanu, 2008); bazıları bu çalışmanın bulgularından farklı sonuçlar elde etmiştir (Shields ve Bredemeier, 1995; Proios ve diğ, 2004; Kavussanu ve Roberts, 2001). Smith (2003)'in derlemesi, gençlik spor ve egzersiz psikolojisi araştırmalarında arkadaşlık ilişkileri ve sosyal etkileşimlere daha az dikkat edildiğini ele alırken, cinsiyetin prososyal ve antisosyal davranışlar üzerinde belirleyici bir faktör olmadığını destekleyen bulguları vurgulamıştır. Smith (2003) tarafından yapılan araştırma, sporcuların sosyal davranışlarının, bireysel cinsiyet özelliklerinden ziyade, grup dinamikleri ve takım içi etkileşimlerle daha yakından ilişkili olduğunu göstermektedir.

Kavussanu (2008)'nin sporda ahlaki davranışlar üzerine yapılan çalışmaları incelediği makalesinde cinsiyetin ahlaki davranışlar üzerinde her zaman net bir etkiye sahip olmadığına dair bulgular sunmuştur.

Kavussanu (2008)'nin yaptığı inceleme, çeşitli spor disiplinlerinde ve kültürel bağlamlarda gerçekleştirilen çalışmalardan elde edilen karmaşık bulguları sentezler ve cinsiyet farklılıklarının sporda ahlaki davranışlar üzerindeki etkisinin durumsal faktörlere ve bireysel farklılıklara bağlı olarak değişebileceğini göstermektedir. Literatürdeki bu bulgular bu araştırmadan elde edilen verileri desteklemektedir.

Buna karşın, bu çalışmadan farklı olarak, sporda prososyal ve antisosyal davranışlarda cinsiyet farklılığı bulan araştırmalar da bulunmaktadır. Shields ve Bredemeier (1995), cinsiyetin çocukların ve gençlerin sporla ilişkili karakter gelişiminde önemli bir rol oynadığını belirtmiştir. Araştırmacılar erkek sporcuların genellikle daha yüksek düzeyde rekabetçilik gösterdiğini ve bu durumun antisosyal davranışlara yol açabileceğini belirtirken; kız sporcuların ise daha çok takım çalışmasına ve prososyal davranışlara eğilimli olduğunu ortaya koymuşlardır. Proios ve diğerleri (2004) de benzer bir şekilde moral muhakeme konusunda cinsiyet farklılıklarını incelemiş ve erkek sporcuların daha yüksek düzeyde kazanma odaklı olduğunu ve bu eğilimin daha fazla antisosyal davranışla ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Kız sporcular ise daha yüksek düzeyde prososyal davranış sergileme eğiliminde olduğunu belirtmişlerdir. Kavussanu ve Roberts (2001) tarafından sporcuların moral işlevselliğini başarı hedefi perspektifinden inceleyen araştırmada ise, bu çalışmanın bulgularından farklı olarak, cinsiyetin sporcuların hedefleri ve bu hedeflerin moral davranışlar üzerindeki etkisinde önemli bir faktör olduğu bulunmuştur. Çalışma, erkek sporcuların ego yönelimine daha fazla odaklandığını ve bu durumun antisosyal davranışları teşvik edebileceğini; kadın sporcuların ise görev odaklı hedeflere daha fazla yöneldiğini ve bu durumun prososyal davranışları desteklediğini göstermiştir.

Bu çalışmada altyapı sporlarında değerlerin yetkinlik değeri alt boyutunda cinsiyete göre anlamlı farklılık bulunmuştur. Katılımcıların yetkinlik değeri alt ölçeğinden aldıkları ortalamalar incelendiğinde kız sporcuların erkek sporculara göre daha yüksek ortalamalar aldığı saptanmıştır. Altyapı Sporlarında Değerler Ölçeği 'nin ahlaki değerler ve statü değerleri alt boyutlarında ise kız ve erkek sporcular arasında

istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemiş, kız ve erkek sporcuların ahlaki değerler ve statü değerlerinin benzer ortalamalara sahip olduğu görülmüştür.

Altyapı sporlarında değerlerde cinsiyete göre farklılığı incelendiği alan yazına bakıldığında bu konuda farklı sonuçların olduğu gözlemlenmiştir. Bu çalışma bulgularını bazı çalışmalar desteklerken (Wiese-Bjornstal ve diğ., 2012); bazıları bu çalışmanın bulgularından farklı sonuçlar elde etmiştir (Gill ve diğ., 1988; Beller ve diğ., 1995; Kohlberg, 1984; Gilligan, 1982).

Ahlaki ve statü değerleri açısından cinsiyet arasında anlamlı bir farkın olmaması, bu değerlerin bireysel karakter gelişimi ve kişisel inanç sistemleri gibi daha derin faktörler tarafından etkilenebileceğini gösterebilir. Bu durum Gill ve diğerleri (1988) tarafından yapılan çalışmada da ele alınmıştır. Çalışma, ahlaki ve etik değerlerin cinsiyetten bağımsız olarak sporcular arasında geliştiğini ve bu değerlerin sporcuların kişisel yaşam deneyimleri ve sosyalizasyon süreçleri tarafından şekillendirildiğini belirtmektedir. Beller ve Stoll (1995) tarafından yapılan çalışmada da benzer olarak ahlaki değerlerin bireylerin kişisel deneyimleri ve eğitimiyle şekillendiğini öne sürülmüş ve cinsiyetten ziyade diğer faktörlerin değerler üzerinde daha belirgin bir etkiye sahip olabileceğini iddia edilmiştir. Bu düşünce, araştırmanızda ahlaki değerler alt ölçeğinde cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olmamasıyla paraleldir.

Çalışmamız bulgularında ortaya konulan yetkinlik değerlerindeki cinsiyet farklılığı, kız sporcuların kendi beceri ve yeteneklerini erkek sporculara göre daha yüksek değerlendirdiğini göstermektedir. Bu, belki de kadın sporcuların kendi yeteneklerine olan güvenin ve kendini ifade etme şeklinin bir yansıması olabilir. Bu sonuç, Wiese-Bjornstal ve diğerleri (1999) tarafından yapılan ve kadın sporcuların kendi spor performanslarını daha yüksek bir motivasyonla değerlendirdiklerini gösteren çalışma ile uyumludur. Bu çalışmada, kadın sporcuların kendi yeteneklerine daha fazla güvendiklerini ve bu güvenin performanslarına olumlu bir şekilde yansiyabileceğini öne sürülmüştür. Buna ek olarak, Cox ve diğerleri (2012) çalışmalarında, sporcuların yetkinlik algılarının cinsiyetler arası farklılıklar gösterebileceğini belirtmektedir. Bu çalışma, kadın sporcuların bazı durumlarda kendi yeteneklerini ve performanslarını erkek sporculara göre daha yüksek değerlendirebileceklerini destekleyen bulgular sunar.

Bunun yansira, Kohlberg (1984)'in Ahlaki Gelişim Teorisi, cinsiyetin bireylerin ahlaki muhakeme süreçleri üzerinde etkili olabileceğini öne sürer. Bu teori, kadın ve erkeklerin ahlaki değerleri farklı şekillerde işleyebileceğini ve bu farklılıkların sosyalizasyon süreçleriyle ilişkili olabileceğini belirtilmektedir. Kohlberg'in çalışması, ahlaki değerler alt ölçeğinde cinsiyete göre anlamlı bir fark bulunmamasıyla çelişir ve cinsiyetin ahlaki değerler üzerindeki etkisinin daha detaylı incelenmesi gerektiğini gösterir.

Bu araştırma cinsiyetin yetkinlik değerleri üzerinde anlamlı bir fark yarattığını, ancak ahlaki ve statü değerlerinde bir fark yaratmadığını ortaya koymuştur. Bu bulgular, spor eğitimi ve antrenman programlarının tasarımında cinsiyetin belirleyici bir faktör olarak dikkate alınması gerektiğini göstermektedir. Bununla birlikte, ahlaki ve statü değerlerinin cinsiyetler arasında farklılık göstermemesi, bu değerlerin daha derin ve karmaşık sosyal ve kişisel süreçlerle şekillendiğini vurgulamaktadır.

Araştırmada Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Ölçeği 'nin hileyi, yarışma severliği ve adilce kazanmayı benimseme alt boyutlarının cinsiyete göre farklılığı incelendiğinde kız ve erkek sporcular arasında herhangi bir farklılık görülmemiştir. Alan yazın incelendiğinde bu konuda farklı sonuçların olduğu gözlemlenmiştir. Bu çalışma bulgularını bazı çalışmalar desteklerken (Kavussanu ve diğ., 2001; Bredemeier, ve diğ., 1986; Shields, ve diğ., 1995), bazıları bu çalışmanın bulgularından farklı sonuçlar elde edilmiştir (Bredemeier ve diğ., 1986; Kavussanu ve diğ., 2008; Shields ve diğ., 1995; Gilligan, 1982). Kavussanu ve Roberts (2001)'in çalışması, sporcuların ahlaki işlevselliğini başarı hedefi perspektifinden incelemiştir ve cinsiyetin sporcuların ahlaki davranışları üzerinde doğrudan bir etkisi olmadığını öne sürmüştür. Shields ve Bredemeier (1995), fiziksel aktivitenin karakter gelişimi üzerindeki etkilerini inceledikleri çalışmalarında, cinsiyetin bireylerin ahlaki ve karakter gelişimi üzerinde belirgin bir etkiye sahip olmadığını belirtmişlerdir. Bu bulgunun ahlaki karar alma süreçlerinin bireysel özellikler, sosyal etkileşimler ve eğitim gibi faktörlerle daha yakından ilişkili olduğunu gösterebileceğini öne sürmüşlerdir. Bunun yanısıra, Weinberg ve Gould (2019) spor psikolojisi ile alakalı kitaplarında sporda ahlaki karar alma süreçlerinin geniş bir yelpazede ele almışlardır ve bu süreçlerin çoğunlukla bireyin sosyal etkileşimleri, kişisel deneyimleri ve aldığı

eğitimden etkilendiğini belirtmişlerdir. Buna ek olarak, Bredemeier ve Shields (1986), sporcular ve sporcu olmayanlar arasındaki ahlaki gelişimi karşılaştırdıkları çalışmalarında, cinsiyetin ahlaki gelişim üzerindeki etkisinin sınırlı olduğunu bulmuşlardır.

Araştırma bulgularımızdan farklı olarak, Kavussanu (2008) araştırmasında cinsiyetin sporda ahlaki davranışlar üzerinde etkili olduğuna dair bulgular sunulmuştur. Benzer olarak, Gilligan (1982), cinsiyetin ahlaki karar alma süreçlerinde önemli bir rol oynadığını ve kadınların genellikle ilişkisel ahlaki muhakeme kullanma eğiliminde olduğunu savunmuştur. Ayrıca Shields ve Bredemeier (1995), fiziksel aktivite ve sporun karakter gelişimi üzerindeki etkilerini inceledikleri çalışmalarında, cinsiyetin bireylerin ahlaki karar alma süreçleri ve davranışları üzerinde belirgin bir etkiye sahip olduğunu belirtmişlerdir.

Cinsiyet farklılıklarının ahlaki karar alma tutumları üzerindeki etkisi karmaşık ve durumsal faktörlere bağlı olabilir. Bu nedenle, sporcuların ahlaki gelişimlerini desteklemek için cinsiyetin ötesinde, bireysel farklılıklar ve sosyal çevrelerin etkisini dikkate alan yaklaşımlar geliştirilmelidir.

Sporda prososyal ve antisosyal davranışlar, altyapı sporlarında değerler ve altyapı sporlarında ahlaki karar alma tutumlarının spor türü (bireysel/takım) değerkeni farklılığına ilişkin bulguların tartışılması

Bu araştırmada sporda prososyal ve antisosyal davranışların alt leklerinin spor türüne göre farklılığına bakıldığında, takıma prososyal davranış ve rakibe antisosyal davranış alt boyutlarında spor türüne göre anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Bireysel sporlar ile uğraşan sporcuların rakibe antisosyal davranış alt boyutunda ortalamalarının takım sporcularından daha yüksek olduğu; takım sporcularında da takıma prososyal davranış alt boyutunun bireysel sporculardan daha yüksek olduğu saptanmıştır. Buna karşın, rakibe prososyal davranış ve takıma antisosyal davranış alt boyutlarında spor türüne göre herhangi bir farklılık görülmemiştir. Sporda prososyal ve antisosyal davranışların spor türüne göre farklılığına ilişkin alan yazın incelendiğinde bu konuda farklı sonuçların olduğu gözlemlenmiştir.

Bu çalışma bulgularını bazı çalışmalar desteklerken (Wuerth ve diğ., 2004: 21; Boardley ve diğ., 2009: 35; Kavussanu ve diğ., 2009: 97; Bredemeier ve diğ., 1986: 15) bazıları bu çalışmanın bulgularından farklı sonuçlar elde etmiştir (Smith ve diğ., 1990: 26; Kremer ve diğ., 2012: 86; Vallerand ve diğ., 1999: 142; Wuerth ve diğ., 2004: 21).

Wuerth ve diğ. (2004) tarafından yapılan çalışmada, genç sporcuların kariyerinde ebeveyn katılımının etkisi incelenmiş ve söz konusu araştırmada spor türüne göre genç sporcuların sosyal davranışlarında farklılıklar olduğu bulunmuştur. Bu çalışma, takım sporlarına katılan genç sporcuların ebeveyn desteğiyle daha fazla sosyal davranış sergilediğini, bireysel sporcuların ise daha fazla bağımsızlık ve rekabetçi davranış gösterdiğini bulmuştur. Boardley ve Kavussanu (2009) 'nun çalışmasında, sosyal değişkenlerin ve ahlaki ayrışmanın saha hokeyi ve netbol gibi takım ve bireysel sporlara katılan sporcularda prososyal ve antisosyal davranışları üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırmada, bireysel sporcuların daha yüksek ahlaki ayrışma düzeyleri ve antisosyal davranışlar sergilediğini bulmuşlar ve bu durumun rekabetçi yapıdan kaynaklanabileceğini belirtmişlerdir. Bunun yansıra, Kavussanu ve Boardley (2009) 'in derlediği literatür incelemesi, bireysel sporlarda rekabetin daha yoğun olduğunu ve bu durumun antisosyal davranışları tetikleyebileceğini öne sürmüştür. Bu çalışmalara ek olarak, Bredemeier ve Shields (1986) 'in çalışmasında, bireysel ve takım sporcuları arasındaki ahlaki gelişim farklılıklarını incelenmiş ve bireysel spor ile uğraşan sporcuların antisosyal davranışlara daha meyilli olabileceği bulunmuştur. Smith ve Smoll (1990) ise, takım sporlarına katılan genç sporcuların, olumlu antrenörlük davranışlarına maruz kaldıklarında prososyal davranışları daha sık sergilediklerini göstermiştir. Kremer ve diğ. (2012) yaptıkları araştırmada bireysel sporcuların daha yüksek düzeyde bağımsızlık sergilediğini, ancak bu bağımsızlığın bazı durumlarda antisosyal davranışlara yol açabileceğini öne sürmüştür. Vallerand ve Losier (1999) çalışmasında spor türünün sporcuların motivasyon düzeyleri üzerinde etkili olduğunu ve bu motivasyonun sosyal davranışları şekillendirebileceğini belirtmişlerdir. Bu çalışmada ayrıca bireysel sporlarda rekabetçi motivasyonun antisosyal davranışlara yol açabileceğini, ancak takım sporlarının kolektif hedeflere ulaşma motivasyonunun prososyal davranışları güçlendirebileceğini öne sürülmüştür.

Bu çalışmalardan farklı olarak; Endresen ve Olweus (2005)'un çalışması, takım sporlarına katılımın Norveçli ergenler arasında fiziksel kavgaya karışma olasılığını artırdığını bulmuştur. Bu araştırma bulguları sonucunda araştırmacılar takım sporlarına katılan gençlerin, bireysel sporculara göre antisosyal davranışları daha fazla sergileyebileceğini öne sürmüştür. Alan yazında ele alınan bu çalışmalar bu araştırmadan elde edilen bulguları destekler niteliktedir.

Bu çalışmada Altyapı Sporlarında Değerler Ölçeği'nin yetkinlik, ahlaki ve statü değerleri alt boyutunda spor türüne göre herhangi bir farklılık görülmemiştir. Alan yazın incelendiğinde bu konuda farklı sonuçların olduğu gözlemlenmiştir. Bu çalışma bulgularını bazı çalışmalar desteklerken (Weinberg ve Gould, 2019; Bredemeier ve diğ., 1986; Shields ve diğ., 1995; Weinberg ve Gould, 2019; Kavussanu, 2008); bazıları bu çalışmanın bulgularından farklı sonuçlar elde etmiştir (Kremer ve diğ., 2012; Biddle ve diğ., 2003; Vallerand ve Losier (1999). Shields ve Bredemeier (1995) sporcuların karakter gelişimini ve ahlaki karar alma süreçlerini incelemişler ve bu kavramların bireyin yaşadığı sosyal deneyimler ve eğitimden önemli ölçüde etkilendiğini belirtmişlerdir. Aynı çalışmada spor türünün karakter gelişimini ve ahlaki karar alma süreçleri üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olmadığını ortaya koymuşlardır. Bunun yanısıra, Weinberg ve Gould (2019), spor psikolojisi üzerine kaleme aldıkları kitaplarında, sporcuların değerlerinin ve ahlaki karar alma süreçlerinin çoğunlukla kişisel motivasyon, eğitim ve sosyal etkileşimlerden etkilendiğini; spor türünün değerler ve ahlaki karar alma üzerindeki etkisinin sınırlı olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu bakış açısı, spor türünden bağımsız olarak sporcuların benzer değerlere sahip olabileceğini ve bu değerlerin daha derin kişisel ve sosyal faktörlerle ilişkili olduğunu gösterir. Aynı zamanda, Bredemeier ve Shields (1986)'in çalışması, ahlaki gelişimin spor türünden bağımsız olarak, bireyin yaşadığı sosyal deneyimler ve eğitimle daha yakından ilişkili olduğunu bulmuş ve spor türünün ahlaki değerler ve karar alma süreçleri üzerindeki etkisinin sınırlı olabileceğini öne sürmüşlerdir. Bu, spor türünden bağımsız olarak sporcuların benzer değerlere ve ahlaki tutumlara sahip olabileceğini gösterir. Kavussanu (2008) tarafından spor ve ahlaki davranışlar üzerine yaptığı literatür incelemesi, sporcuların ahlaki davranışlarının çoğunlukla kişisel değerler, takımın normları ve liderlik stili gibi faktörler tarafından

etkilendiğini göstermektedir. Bu incelemede ayrıca spor türünün bu süreçler üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığı sonucu elde edilmiştir.

Buna karşın; Kremer ve diğerleri (2012) bireysel ve takım sporları arasında psikolojik ve sosyal dinamiklerin farklı olduğunu belirtmişlerdir. Bireysel sporcuların yüksek derecede özerklik ve içsel motivasyona sahip olduğunu, takım sporlarındaki sporcuların ise grup hedeflerine ve takım dayanışmasına daha fazla değer verdiğini öne sürmüşlerdir. Bu bulgu, spor türünün sporcuların değerleri üzerinde belirli etkileri olabileceğine işaret etmektedir. Bunun yansıması, Biddle ve diğerlerinin (2003) yaptığı sistematik incelemede, başarı hedefi yönelimlerinin spor türüne göre değişebileceğini ve bu farklılıkların ahlaki karar alma ve değerlere yansıtılabileceğini belirtmiştir. Özellikle, bireysel sporlardaki yüksek derecede görev odaklı hedeflerin, takım sporlarına göre farklı ahlaki değerler ve karar alma süreçleriyle ilişkilendirildiğini bu çalışmada görülmüştür.

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara göre sporcuların Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Ölçeği'nin hileyi ve yarışma severliği benimseme alt boyutlarında spor türüne göre anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Bireysel sporlar ile uğraşan sporcuların hileyi benimseme ve yarışma severliği benimseme alt boyutlarında ortalamalarının daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur. Alan yazın incelendiğinde bu konuda farklı sonuçların olduğu gözlemlenmiştir. Bu çalışma bulgularını bazı çalışmalar desteklerken (Bredemeier ve diğ., 1986; Kavussanu, 2008; Boardley ve diğ., 2009; Shield ve diğ., 1995); bazıları bu çalışmanın bulgularından farklı sonuçlar elde etmiştir (Al-Yaaribi ve Kavussanu, 2017; Biddle ve Nigg., 2000; Vallerand ve diğ., 1992).

Bredemeier ve Shields (1986), bireysel ve takım sporları arasındaki ahlaki gelişim farklılıklarını incelediklerinde, bireysel sporlarda yer alan sporcuların daha yüksek rekabetçilik gösterdiğini ve bu durumun antisosyal davranışlara yol açabileceğini bulmuştur. Aynı zamanda; Kavussanu ve diğerleri (2009) bireysel sporlarla uğraşan sporcuların, yüksek düzeyde rekabet nedeniyle, hileyi ve yarışma severliği daha fazla benimseyebileceğini öne sürmüştür. Bu, bireysel sporların doğasının, sporcuların ahlaki karar alma süreçlerini etkileyebileceğini göstermektedir.

Boardley ve Kavussanu (2009) çalışmasında, bireysel ve takım sporları arasındaki sosyal değişkenlerin ve ahlaktan uzaklaşmanın sporcuların prososyal ve antisosyal davranışları üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma, bireysel sporlar ile uğraşan sporcuların antisosyal davranışları daha fazla benimseyebileceğini bulmuş, bu da rekabetin bu davranışlar üzerindeki etkisinin bir göstergesi olarak görülmüştür. Buna ek olarak, Shield ve Bredemeier (1995)' in çalışması, sporun karakter gelişimi üzerindeki genel etkilerini incelemiş ve bireysel ve takım sporlarının karakter gelişimi arasındaki farklılığı ortaya koymuşlardır. Araştırma, bireysel sporlarla uğraşan bireylerde rekabetin daha baskın bir özellik olduğunu ve bu durumun ahlaki karar alma süreçlerini etkileyebileceğini belirtmiştir. Buna karşın Al-Yaaribi ve Kavussanu (2017) takım sporlarında takımın ahlaki atmosferinin sporcuların ahlaki davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu ve bu etkinin bireysel sporlarda görülenin aksine, sporcuların ahlaktan uzaklaşma düzeyini azaltarak daha prososyal davranışlar sergilemelerini teşvik edebileceğini bulmuşlardır. Bu çalışmayla birlikte Biddle ve Nigg (2000), spor ve egzersiz davranışları üzerine teorik bir inceleme yaparken, bireysel ve takım sporlarının motivasyonel ve sosyal dinamikler açısından farklılıklar gösterdiğini, ancak her iki spor türünde de sporcuların benzer ahlaki karar alma süreçlerine sahip olabileceğini öne sürmüşlerdir.

Sporda prososyal ve antisosyal davranışlar, altyapı sporlarında değerler ve altyapı sporlarında ahlaki karar alma tutumlarının yaş grubu (13-15 yaş/16-18 yaş) değişkeni farklılığına ilişkin bulguların tartışılması

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara göre sporcuların takıma prososyal davranış alt boyutunda yaş grubuna göre anlamlı farklılık olduğu görülürken, sporcuların rakibe prososyal davranış, rakibe ve takıma antisosyal davranış skorlarında yaş grubuna göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Katılımcılardan 16-18 yaş arasında yer alan sporcuların takıma prososyal davranış ortalamalarının 13-15 yaş grubu sporcularına göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Alan yazın incelendiğinde bu konuda farklı sonuçların olduğu gözlemlenmiştir. Bu çalışma bulgularını bazı çalışmalar desteklerken (Weinberg ve diğ., 2019; Smith ve diğ., 2007: 39; Biddle ve diğ., 2011: 886) bazıları bu çalışmanın bulgularından farklı sonuçlar elde etmiştir.

Weinberg ve Gould (2019)'un spor psikolojisi kitabında, yaşın sporcuların davranışları üzerindeki etkisini kaleme almışlar ve olgunlaşma ve deneyim kazanımının, özellikle prososyal davranışların artışına katkıda bulunduğunu belirtmişlerdir. Bu durum, yaşın sporcuların prososyal davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahip olabileceğini ve bu etkinin daha yaşlı sporcular arasında daha belirgin olabileceğini düşündürür. Bunun yansira, Smith ve diğerleri (2003)'nin çalışması, yaşın sporcuların sosyal ilişkileri ve davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu belirtmektedir. Bu inceleme, yaşın sporcular arasındaki sosyal dinamikleri ve davranış kalıplarını nasıl etkileyebileceğine dair içgörüler sunmaktadır ve 16-18 yaş grubundaki sporcuların, genç yaş gruplarına göre daha gelişmiş sosyal becerilere ve prososyal davranışlara sahip olabileceğini öne sürmüştür. Balyi ve Hamilton (2004) araştırmalarında, sporcuların çocukluk ve ergenlik dönemlerindeki gelişimleri incelenmiş ve yaşın fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişim üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu belirtilmiştir. Bu gelişim süreçlerinin, özellikle prososyal davranışların gelişimine katkıda bulunduğu ve yaş ilerledikçe sporcuların daha olumlu sosyal davranışlar sergileyebileceği vurgulanmıştır. Smith ve diğerleri (2007), genç sporcular üzerine yaptıkları araştırmada, olumlu koçluk ve takım atmosferinin yaşla birlikte nasıl arttığını ve bu durumun sporcuların prososyal davranışlarını nasıl teşvik ettiğini vurgulamışlardır. Ergenlik dönemindeki sporcuların, sosyal becerilerini ve takım içi iş birliğini daha fazla geliştirdiği belirtilmiştir. Buna ek olarak, Weiss ve Stuntz (2004), gençler arasındaki sosyal ilişkiler ve psikososyal gelişim üzerine odaklanan çalışmalarında, yaşın ve olgunlaşmanın, sporcuların sosyal davranışları ve takım içi dinamikleri üzerinde olumlu yönde önemli bir rol oynadığını belirtmiştir. Bu çalışma, daha yaşlı gençlerin sosyal etkileşimlerde daha olumlu davranışlar sergileme eğiliminde olduğunu göstermiştir. Aynı zamanda bir başka çalışmada Bruner ve diğerleri (2014) genç sporcuların sosyal kimliklerinin hem prososyal hem de antisosyal davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu bulmuşlardır. Söz konusu çalışma, yaşın sosyal kimlik gelişimi üzerindeki etkilerini vurgularken, gençlerin gruplarına bağlılık hissini yaşla birlikte değişebileceğini ve bu değişimin davranışları etkileyebileceğini gösterir. Bu, genç sporcuların yaşla birlikte hem prososyal hem de antisosyal davranışlarda farklılık gösterebileceğini öne sürer.

Bu çalışmalara ek olarak Gould ve diğ erleri (2012)'nin çalışmasında, Amerika Birleş ik Devletleri'nde yaşayan genç sporcular incelenmiş ve yaş ın sporcu davranış ları üzerinde karmaş ık etkileri olduğunu vurgulamış lardır. Söz konusu çalışma, yaş ın, sporcuların rekabet algısı ve takım dinamikleriyle nasıl etkileş ime girdiğini incelemiş ve gençlerin yaş la birlikte hem prososyal hem de antisosyal davranış larda değ iş iklikler gösterebileceğini ortaya koymuştur.

Bu çalışmada Altyapı Sporlarında Değ erler Ölçeğ i'nin ahlaki değ erler alt boyutunda yaş grubuna göre anlamlı farklılık olduğ u görülmüş olup; 13-15 yaş grubunda yer alan sporcuların 16-18 yaş grubunda yer alan sporculara göre ahlaki değ erler alt boyutunda daha yüksek puanlar aldığ ı gözlenmiştir. Altyapı Sporlarında Değ erler Ölçeğ i'nin yetkinlik ve statü değ erleri, alt boyutlarında ise yaş grubuna göre herhangi bir farklılık görülmemiştir.

Alan yazın incelendiğ inde bu konuda farklı sonuçların olduğ u gözlemlenmiştir. Bu çalışma bulgularını bazı çalışmalar desteklerken (Bredemeier ve diğ ., 1986; Gibbs ve diğ ., 1992; Arthur-Banning ve diğ ., 2009; Shields ve diğ ., 2009; Kavussanu, 2006); bazıları bu çalışmanın bulgularından farklı sonuçlar elde etmiştir (Conroy ve diğ ., 2001; Beller ve diğ ., 2018; Lee ve diğ ., 2008). Lee ve diğ erleri (2008) yaptıkları araştırmada sporcuların değ erler, başarı yönelimleri ve tutumları arasındaki ilişkileri incelemiş ve genç sporcuların ahlaki değ er düzeylerinin daha yüksek derecede bulmuştur. Söz konusu çalışma, genç sporcuların ahlaki karar alma süreçlerinde daha duyarlı olabileceğini öne sürmüştür. Bunun yanı sıra, Bredemeier ve Shields (1986), sporcular ve sporcu olmayanlar arasındaki ahlaki geliş imi karşılaşt ırdıklarında, genç sporcuların ahlaki değ erlere daha yüksek önem verdiğ ini bulmuş lardır. Bu çalışmayla birlikte Gibbs ve diğ erleri (1992) ahlaki olgunluk üzerine yaptığ ı çalışmalarında, yaş ın ahlaki düşünme üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu ve genç yaş gruplarının ahlaki konularda daha yüksek bir duyarlılık gösterebileceğini öne sürmüştür.

Buna karş ın Arthur-Banning ve diğ erleri (2009)'nin yaptığ ı çalışmada, sporcular ve sporcu olmayan gençler arasında liderlik, ahlaki geliş im ve vatandaşlık davranış ları incelenmiş ve spor yapan genç yaş gruplarındaki bireylerin, ahlaki düşünme ve vatandaşlık davranış ları konusunda daha yüksek puanlar aldığ ı bulunmuştur.

Bu çalışma, genç sporcuların ahlaki değerlere daha fazla önem verdiğini ve bu yaş grubunun sosyal ve ahlaki gelişim süreçlerinde sporun olumlu bir etkiye sahip olabileceğini gösterir. Shields ve Bredemeier (2009)' in araştırmasında, fiziksel aktivitenin çocuklar ve ergenler arasında karakter gelişimine nasıl katkıda bulunduğu ele alınmıştır ve sporun özellikle genç yaş gruplarında, ahlaki düşünmeyi ve prososyal davranışları teşvik ettiğini belirtilmiştir. Kavussanu (2006)' nun çalışmasında, futbolcularda prososyal ve antisosyal davranışların motivasyonel öncüllerini incelemiş ve yaşı, sporcuların ahlaki karar alma süreçlerinde önemli bir rol oynadığını bulunmuştur. Söz konusu çalışma, genç yaş gruplarının, özellikle takım sporları bağlamında, ahlaki karar alma süreçlerinde farklılaşabileceğini öne sürmüştür. Bu bulgu genç sporcuların ahlaki değerlere verdiği önemi göstermektedir. Bu çalışmada elde edilen bulgulara benzer olarak, Conroy ve diğerleri (2001) tarafından yapılan çalışmada, yaşı sporcuların ahlaki davranışları üzerindeki etkisini incelenmiş ve bulgular yaşı ilerledikçe sporcuların ahlaki değerlere daha az önem verebileceğini ve ahlaki karar alma süreçlerinde değişiklikler olabileceğini öne sürmüştür. Bu çalışmaların yansıması, Beller ve Stoll (1995)' un liseli sporcu öğrenciler arasında yaptığı çalışmada ahlaki muhakemeyi araştırmış ve yaşı ve ileri yaşlarda olan bireylerin ahlaki muhakemelerinin derinleştiğini ancak bu derinleşmenin her zaman daha yüksek ahlaki değerlere saygı anlamına gelmediğini belirtmiştir. Bu çalışmalara ek olarak, Stanger ve diğerleri (2018) motivasyonel iklimin genç sporcuların ahlaki davranışları üzerindeki etkisini incelemiştir ve bulgular, motivasyonel iklimin ve sosyal desteğin, yaş grupları arasında ahlaki davranışlar üzerinde farklı etkilere sahip olabileceğini göstermiştir.

Bu çalışmada Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Ölçeği'nin tüm alt boyutunda yaş grubuna göre herhangi bir farklılık görülmemiştir. Alan yazın incelendiğinde bu konuda farklı sonuçların olduğu gözlemlenmiştir. Bu çalışma bulgularını bazı çalışmalar desteklerken (Orlick ve Partington, 1988; Bredemeier ve diğ., 1986; Gano-Overway ve diğ., 2009; Stephens ve diğ., 1996); bazıları bu çalışmanın bulgularından farklı sonuçlar elde etmiştir (Stephens ve diğ., 1996; Weiss ve diğ., 1996; Bredemeier ve diğ., 1984; Sage ve Kavussanu, 2007).

Bu araştırmada elde edilen bulgulara benzer olarak, Orlick ve Partington (1988)' in çalışmasında, genç sporcuların ahlaki karar alma süreçleri arasında yaşa özgü önemli farklar bulunmadığı görülmüştür. Bredemeier ve Shields (1986), sporcular ve sporcu olmayanlar arasındaki ahlaki gelişimi karşılaştırdıklarında, yaş grupları arasında ahlaki karar alma süreçlerinde önemli farklılıklar bulunmadığını bulmuşlardır. Bu çalışmaların yansıra, Gano-Overway ve diğerleri (2009) de sporcuların ahlaki karar alma davranışlarında yaş grupları arasında önemli farklılıklar olmadığını bulmuştur.

Bu bulguların aksine araştırmamızda elde edilen bulgulardan farklı olarak, Stephens ve Bredemeier (1996), kız futbolcularda saldırganlık düzeyleri ve ahlaki karar alma tutumlarını inceledikleri araştırmada, yaşın oyuncuların ahlaki yargıları ve saldırganlıkla ilgili tutumları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu bulmuştur. Aynı zamanda Weiss ve diğerleri (1996) yaptığı çalışmada, spor içindeki saldırganlık olgusunun ahlaki karar alma tutumlarına etkisini inceledikleri çalışmalarında, farklı yaş gruplarının ahlaki karar alma süreçlerinde önemli farklılıklar bulmuştur. Çalışma, yaşın sporcuların ahlaki karar alma tutumlarını etkileyebileceği ve bu etkinin yaş grupları arasında farklılık gösterebileceği sonucuna varmıştır. Bununla birlikte, Bredemeier ve Shields (1984) spor ve günlük yaşam hakkındaki ahlaki karar alma tutularının yaşa göre değişiklik gösterdiğini bulmuştur. Sage ve Kavussanu (2007), sporcuların ahlaki karar alma tutumlarını inceledikleri araştırmada ileri yaslardaki sporcuların genç sporculara göre ahlaki davranışlarının farklılaştığını bulmuştur.

Altyapı sporlarında değerlerin yordanmasında sporda prososyal ve antisosyal davranışlar ve altyapı sporlarında ahlaki karar alma tutumlarının rolüne ilişkin tartışma

Altyapı sporlarında değerlerin (ahlaki değer, yetkinlik ve statü değer) yordanmasında sporda prososyal ve antisosyal davranışlar ve altyapı sporlarında ahlaki karar alma tutumlarının rolünü incelemek amacı ile yapılan regresyon analiz sonuçları aşağıda özetlenmiştir. Sporcularda ahlaki değer, yetkinlik ve statü değerlerinin yordanmasında sporda prososyal ve antisosyal davranışların rolünü incelemek için yapılan analizlerde sporda ahlaki değer ile rakibe prososyal davranış arasında pozitif; takıma antisosyal davranış ve rakibe antisosyal davranış arasında negatif ilişki olduğu; yetkinlik ve statü değerlerinin ise bu bulguya yakın bir şekilde sporda takıma ve rakibe prososyal

davranış arasında pozitif; takıma ve rakibe antisosyal davranış arasında negatif ilişki olduğu görülmüştür.

Takımda kendini geliştirmeye odaklı ve başkalarını yenmeye ve kazanmaya odaklı sporcuların takım arkadaşlarına ve rakip takıma daha olumlu davranış gösterdikleri; takıma ve rakibe olumsuz davranış sergileme yönünde hareketlerin bu değer yargılarına sahip bireylerde daha az görüldüğü gözlenmemiştir. Ahlaki değer alt boyutunda ise sadece farklı olarak takıma prososyal davranış alt ölçeğinde herhangi bir ilişkiye rastlanamamıştır. Takımda dürüst olmak gibi ahlaki değer yargılarına önem veren sporcuların takıma yönelik olumlu davranışları arasında bir ilişki bulunmazken; rakibe karşı olumlu davranışlarda pozitif ilişki gözlenmiştir. Ahlaki değer yargıları yüksek olan sporcuların ise takıma ve rakibe olumsuz davranışlarında negatif yönde ilişki gözlenmiştir.

Modele sporda ahlaki karar almanın hileyi ve yarışma severliği benimsemek ve adilce kazanmayı korumak alt boyutları dahil edildiğinde ise ahlaki değer, yetkinlik ve statü değerlerinin ortalamalarıyla sporda karar alma alt boyutlarından hileyi ve yarışma severliği benimsemek alt boyutları negatif; adilce kazanmayı korumak alt boyutu ile ise pozitif ilişki göstermiştir. Adolesan sporcuların ahlaki değer, yetkinlik ve statü değerleri ortalamaları arttıkça takım içinde hile yapmak ve rakibe tahrik edici davranışlar sergileme durumunun azaldığı görülmüştür diyebiliriz. Buna karşın, ahlaki değer, yetkinlik ve statü değerleri ortalamaları arttıkça adil bir şekilde kazanma isteği sporcularda artmıştır denilebilir.

Konu ile ilgili alan yazın incelendiğinde bu çalışmadan elde edilen bulgulara benzer ve farklı sonuçlar görülmüştür. Örneğin, Lee ve diğerleri (2008) tarafından yapılan çalışmada, genç sporcuların değerleri, başarı yönelimleri ve tutumları arasındaki ilişkiler incelemiş ve sporda ahlaki değerlerin ve yetkinlik değerlerinin, sporcuların prososyal davranışlarını pozitif yönde etkilediğini bulunmuştur. Bu bulgu, sporda ahlaki değerlere ve yetkinlik algısına sahip sporcuların daha olumlu sosyal davranışlar sergilediğini gösterir. Bu çalışmayla birlikte Kavussanu (2006)' nun futbolcular üzerine yaptığı çalışma, sporda ahlaki değerlerin ve yarışma severliğinin, prososyal ve antisosyal davranışlar üzerinde farklı etkileri olduğunu göstermiştir.

Özellikle, yüksek ahlaki değerlere sahip sporcuların daha fazla prososyal davranış sergilediği, yarışma severliği yüksek olanların ise bu davranışları farklı şekillerde yorumlayabileceğini bulmuştur. Bu çalışma, sporda yüksek ahlaki ve yetkinlik değerlerine sahip olmanın, sporcuların prososyal davranışlarını teşvik ettiğini göstermektedir. Duda ve Ntoumanis (2005) tarafından yapılan çalışmada, okul sonrası spor programlarında görev odaklı bir motivasyonel iklimin oluşturulmasının, çocukların prososyal davranışlarını artırabileceğini, ancak aynı zamanda bireysel değer sistemlerinden bağımsız olarak antisosyal davranışları da etkileyebileceğini bulmuştur. Bu çalışma, değerlerin davranışlar üzerinde doğrudan bir etkisi olduğu fikrine meydan okur ve motivasyonel iklimin de önemli bir rol oynadığını öne sürmektedir. Aynı zamanda, Sage ve Kavussanu (2008)' nun çalışması, hedef yönelimlerinin sporcuların ahlaki davranışları üzerindeki etkisini incelediğinde, ahlaki ve yetkinlik değerlerinin, bireyin hedef yönelimlerine göre farklı davranışsal sonuçlar doğurabileceğini bulmuştur. Bu, değerlerin tek başına sporcuların prososyal veya antisosyal davranışlarını belirleyici olmadığını, bunun yerine bireyin hedef yönelimlerinin ve motivasyonel iklimin de bu davranışları şekillendirmede önemli olduğunu gösterir. Boixadós, Cruz, Torregrosa ve Valiente (2004) genç futbolcular üzerine yaptığı çalışma, motivasyonel iklimin, sporcuların memnuniyeti, algılanan yetenekleri ve adil oyun tutumları ile ilişkili olduğunu bulmuştur.

Statü değeri olarak tanımlanan, başkalarından iyi olduğunu göstermek, takımda lider olmak, iyi görünmek, kazanmak ve yenmeye öncelik vermek ilkelerini kapsayan değer anlayışının (Lee ve diğ., 2008), spordaki prososyal davranışlar olarak ifade edilen, yere düşen rakibe yardım etmek, takım arkadaşlarını cesaretlendirmek gibi olumlu yöndeki davranışlara sahip olmasında etkin olduğu bu araştırma sonucunda bulunmuştur.

Araştırmacılar, ahlaki karar alma süreçlerinin karmaşıklığını ve bireyler arası değişkenliği vurgulamışlardır. Bu da sporda prososyal veya antisosyal davranışların her zaman ahlaki karar alma tutumlarıyla doğrudan ilişkili olmadığını gösterir. Kavussanu ve Roberts (2001), başarı hedefleri teorisinden yola çıkarak sporcuların ahlaki işlevselliğini incelediklerinde, ahlaki karar alma süreçlerinin spesifik davranışsal sonuçlar üzerindeki etkisinin, bireyin benimsediği başarı hedeflerine göre değişebileceğini bulmuşlardır.

Bunun yansira, Shields ve diğerleri (2005)' nin çalışması, sporcuların, ebeveynlerin ve antrenörlerin davranışlarını inceleyerek, ahlaki karar alma süreçlerinin yanı sıra çevresel ve sosyal faktörlerin de sporcuların prososyal ve antisosyal davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Bu bulgu, ahlaki karar alma süreçlerinin etkisinin sosyal evre etkileşimleriyle değişebileceğini belirtir.

Altyapı sporlarında değerlerin ahlaki karar alma tutumları üzerindeki etkisini anlamak amacıyla yapılan regresyon analizleri, değerler ile ahlaki karar alma süreçleri arasındaki anlamlı ilişkileri ortaya koymaktadır. Özellikle, ahlaki değerlerin yüksek olduğu sporcularda, hileyi ve yarışma severliği benimsemek gibi ahlaki açıdan olumsuz tutumların azalırken, adilce kazanmayı korumak gibi olumlu ahlaki tutumların arttığı görülmüştür. Bu bulgular, sporcuların ahlaki değerlerinin, etik karar alma süreçlerini şekillendirdiğini ve ahlaki karar almanın hile yapma eğilimini azalttığını, adil oyun anlayışını ise teşvik ettiğini göstermektedir. Benzer şekilde, yetkinlik değerlerinin yüksek olduğu sporcularda da hileyi ve yarışma severliği benimsemek alt boyutlarıyla negatif ilişkiler bulunmuş ve adilce kazanmayı korumak alt boyutuyla pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Bu durum, yetkinlik değeri yüksek sporcuların daha etik davranışlar sergilediğini ve ahlaki karar alma süreçlerinde daha doğru seçimler yapma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Ayrıca, statü değerleri ile ahlaki karar alma alt boyutları arasındaki ilişkiler de dikkat çekicidir. Statü değeri yüksek olan sporcular, hile yapma ve agresif rekabetten uzak durmakta ve adil oyun anlayışını benimsemektedirler. Statü değeri, sporcuların ahlaki karar alma süreçlerini olumlu yönde etkileyerek, sporcuların etik değerleri ve davranışları üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu bulgular, Lee ve diğerleri (2008) tarafından yapılan araştırmayla da tutarlıdır. Lee ve diğerleri, ahlaki değerlerin ve yetkinlik değerlerinin sporcuların prososyal davranışlarını pozitif yönde etkilediğini, bu değerlerin yüksek olduğu sporcularda olumlu sosyal davranışların arttığını bulmuştur. Aynı şekilde, Kavussanu ve Roberts (2001), ahlaki değerlerin sporcularda hile yapma eğilimini azalttığını ve adil oyun anlayışını teşvik ettiğini vurgulamışlardır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu tezin amacı, sporda prososyal ve antisosyal davranışlar, değerler ve ahlaki karar alma tutumlarının cinsiyete, spor türüne (bireysel ve takım sporları) ve yaş gruplarına (13-15 yaş- 16-18 yaş) göre farklılıklarının ortaya konması ve altyapı sporcularında sporda değerlerin belirlenmesinde sporda prososyal ve antisosyal davranışlar ve sporda ahlaki karar alma tutumlarının rolünün incelenmesidir. Çalışmanın bu bölümünde bu araştırmadan elde edilen verilere ilişkin sonuçlara yer verilmiş ve bu sonuçlar doğrultusunda önerilerde bulunulmuştur.

Bu bölümde öncelikle çalışmadan elde edilen sonuçlar özetlenecek ardından araştırma ve uygulamaya yönelik önerilere yer verilecektir.

Çalışmadan elde edilen sonuçlar aşağıda maddeler halinde sunulmuştur:

1. Sporda yetkinlik değeri alt boyutunda ve sporda adilce kazanmayı korumak alt boyutunda cinsiyete göre anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Adolesan sporcuların yetkinlik değeri ve sporda adilce kazanmayı korumak alt ölçeklerinden aldıkları ortalamalar kız sporcularda erkek sporculara göre daha yüksek olduğu görülmüştür.
2. Sporda prososyal ve antisosyal davranış, sporda değerler ölçeğinin ahlaki ve statü değerleri alt boyutları, Sporda Ahlaki Karar Alma Ölçeği' nin hileyi ve yarışma severliği benimseme alt boyutlarının cinsiyete göre değişiklik göstermediği bulunmuştur.
3. Sporcuların takıma prososyal davranış ve rakibe antisosyal davranış, sporda ahlaki karar alma ölçeğinin hileyi ve yarışma severliği benimseme alt boyutlarında spor türüne göre anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Bireysel sporlar ile uğraşan sporcuların rakibe antisosyal davranış, hileyi benimseme ve yarışma severliği benimseme alt boyutlarında ortalamalarının takım sporcularından daha yüksek olduğu; takım sporcularında da takıma prososyal davranış alt boyutunun bireysel sporculardan daha yüksek olduğu görülmüştür.

4. Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği'nin rakibe prososyal davranış ve takıma antisosyal davranış alt boyutlarında, Sporda Değerler Ölçeği'nin yetkinlik, ahlaki ve statü değerleri, Sporda Ahlaki Karar Alma Ölçeği'nin adilce kazanmayı benimseme alt boyutlarının bireysel veya takım sporları ile uğraşma durumuna göre değişmediği belirtilmiştir.
5. Sporcuların takıma prososyal davranış ve Sporda Değerler Ölçeği'nin ahlaki değer alt boyutunda yaş grubuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. 16-18 yaş arasında yer alan sporcuların takıma prososyal davranış alt boyutu ortalamalarının 13-15 yaş grubundaki sporculardan daha yüksek olduğu saptanmıştır. 13-15 yaş grubunda yer alan sporcuların ahlaki değerler alt boyutunda daha yüksek skorlar aldığı gözlenmiştir.
6. Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği'nin rakibe prososyal davranış, rakibe ve takıma antisosyal davranış, Sporda Değerler Ölçeği'nin yetkinlik ve statü değerleri, Sporda Ahlaki Karar Alma Ölçeği'nin tüm alt boyutunda yaş gruplarına göre değişmediği belirtilmiştir.
7. Sporcularda ahlaki değer, yetkinlik ve statü değerlerinin yordanmasında sporda prososyal ve antisosyal davranışların rolünü incelemek için yapılan analizlerde sporda ahlaki değer ile rakibe prososyal davranış arasında pozitif; takıma antisosyal davranış ve rakibe antisosyal davranış arasında negatif ilişki olduğu; yetkinlik ve statü değerlerinin ise sporda takıma ve rakibe prososyal davranış arasında pozitif; takıma ve rakibe antisosyal davranış arasında negatif ilişki olduğu görülmüştür.
8. Bu çalışmada regresyon analizine sporda ahlaki karar almanın hileyi ve yarışma severliği benimsemek ve adilce kazanmayı korumak alt boyutları dahil edildiğinde ise ahlaki değer, yetkinlik ve statü değerlerinin ortalamalarıyla sporda karar alma alt boyutlarından hileyi ve yarışma severliği benimsemek alt boyutları negatif; adilce kazanmayı korumak alt boyutu ile ise pozitif ilişki göstermiştir.

Uygulamaya Yönelik Öneriler

1. Bu araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda antrenörlere ve spor eğitimcilerine, sporcuları cinsiyetlerine göre değil, bireysel özelliklerine ve

gereksinimlerine göre antrenman ve beden eğitimi programı hazırlamaları önerilebilir.

2. Farklı yaş grupları ve spor türleri için özelleştirilmiş spor yoluyla ahlaki (etik) eğitim programları geliştirilmelidir.
3. Takım sporları ile uğraşan sporcular için, takım içi iş birliği ve dayanışmayı teşvik eden etkinlikler düzenlenmelidir. Bu etkinlikler, takım içinde prososyal davranışları güçlendirebilir ve antisosyal davranışları azaltabilir.
4. Antrenörler ve eğitimciler için, etik liderlik ve prososyal davranışları teşvik etme konusunda eğitim programları düzenlenmelidir. Bu programlar, antrenörlerin sporcuları etik değerler ve prososyal davranışlar konusunda yönlendirmelerini sağlayabilir.
5. Spor ortamlarında ahlaki değerleri ve olumlu davranışları geliştirmek için spor politikaları geliştirilmelidir.
6. Spor organizasyonlarını içeriğine sporcuların ve spor çalışanlarının ahlaki değerlerini geliştirecek, güçlendirecek stratejiler geliştirilebilir ve yarışma içi organizasyonlarla bu değerler ve olumlu davranış kalıpları sporculara ve spor çalışanlarına benimsetilebilir.

Araştırmaya Yönelik Öneriler

1. Bu çalışma daha farklı spor türlerinde daha fazla katılımıyla yapılabilir.
2. Bu çalışmada kullanılan tüm ölçeklerin daha geniş yaş gruplarında geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılarak alana metodolojik açıdan katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
3. Gelecek çalışmalarda, sporda prososyal ve antisosyal davranışlar, sporda değerler ve sporda ahlaki karar alma tutumları ile birlikte sportif kimlik, tutkunluk, kişilik, güdülenme gibi bireysel faktörleri ele alan çalışmalar yapılabilir.
4. Gelecek çalışmalarda, sporda prososyal ve antisosyal davranışlar, sporda değerler ve sporda ahlaki karar alma tutumları ile birlikte antrenör yeterliliği, antrenör liderlik davranışları, sporcuların antrenör, takım arkadaşları ve ebeveynlerinden algıladıkları sosyal onay ve ebeveyn, taraftarlar normları gibi sosyal faktörler ele alınabilir.

5. Bu araştırma kesitsel araştırma türü ve nicel yöntem ile gerçekleşmiştir. Sporcuların prososyal ve antisosyal davranışları, değerleri ve sporda ahlaki karar alma tutumları ve belirleyicilerinin zaman içindeki gelişimini ele alan boylamsal çalışmaların ve bireysel görüşme, odak grup görüşmesi gibi nitel araştırma yöntemleriyle bu davranışların nedenlerinin derinlemesine incelenmesi daha güçlü sonuçların elde edilmesi açısından ileride yapılacak çalışmalara yönelik öneriler arasında yer almaktadır.
6. Ayrıca ileride yapılacak çalışmalarda yapısal eşitlik modellemesi gibi istatistik analizlerle araştırmada ele alınan kavramlar arasındaki ilişkiler incelenip, farklılıklar tartışılabilir.
7. Son olarak bu çalışmada spor ortamındaki prososyal ve antisosyal davranışlar, değerler ve ahlaki karar alma tutumları ele alınmıştır. Sonraki araştırmalarda söz konusu davranışların performansa, zihinsel ve duyuşsal süreçlere yönelik çıktıklarına dair çalışmalar planlanabilir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, O. (2004). Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi, Ankara*.
- Aktan, C.C. (2009). Ahlak ve Ahlak Felsefesine Giriş. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 58.
- Alemdağ, S. (2018). Genç Futbolcuların Prososyal ve Antisosyal Davranışlarının İncelenmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 102-109.
- Alemdağ, S. (2018). Trabzon'da Amatör Futbolcularda Antisosyal ve Prososyal Davranışlar. *Journal of Sport Sciences*, 28(2), 34-45.
- Alemdağ, S. (2019). Genç Sporcuların Sosyal ve Antisosyal Davranışlarının Ahlaki Karar Alma Tutumları Açısından İncelenmesi. *Pedagoji, Psikoloji, Beden Eğitimi ve Sporun Tıbbi-Biyolojik Sorunları Dergisi*, (3), 112-117.
- Altın, Y. ve Altın, S. (2022). Kişilik Özelliklerinin Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Davranışını Yordama Etkisi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 33(4), 204-213.
- Al-Yaaribi, A. ve Kavussanu, M. (2017). Teammate prosocial and antisocial behaviors predict task cohesion and burnout: The mediating role of affect. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 39(3), 199-208.
- Al-Yaaribi, A. ve Kavussanu, M. (2018). Consequences of prosocial and antisocial behaviors in adolescent male soccer players: The moderating role of motivational climate. *Psychology of Sport and Exercise*, 37, 91-99.
- Al-Yaaribi, A., Kavussanu, M. ve Ring, C. (2016). Consequences of prosocial and antisocial behavior for the recipient. *Psychology of Sport and Exercise*, 26, 102-112.
- Aquino, K. ve Reed II, A. (2002). The self-importance of moral identity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(6), 1423-1440.
- Arnold, P. (1999). The virtues, moral education and practice of sport. *Quest*. Vol: 51(1), 39-54.
- Arthur-Banning, S., Wells, M.S., Baker, B.L. ve Hegreness, R. (2009). Parents behaving badly? the relationship between the sportsmanship behaviors. *Journal of Sport Behavior*; 32(1), 3-18.
- Aydın, M.Z. (2003). Ailede Ahlak Eğitimi. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(2), 125-158.

Balcikanli, G.S. (2013). The Turkish adaptation of the prosocial and antisocial behavior in sport scale (PABSS). *International Journal of Humanities and Social Science*, 3(18), 271-276.

Balçıkkanlı, G.S. ve Yıldırım, İ. (2018). Elit salon hokeyi oyuncularında empatik beceri ile prososyal davranışlar arasındaki ilişki. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 23(1), 1-8.

Balyi, I. ve Hamilton, A. (2004). Long-term athlete development: Trainability in childhood and adolescence. *Olympic coach*, 16(1), 4-9.

Bandura, A. (1999). Moral disengagement in the perpetration of inhumanities. *Personality and Social Psychology Review*, 3(3), 193-209.

Bandura, A. ve Mischel, W. (1989). Social cognitive theory. Six theories of child development. *Organizational behavior and human decision processes*, 50(2), 248-287.

Bayet, A. (1982). *Bilim Ahlakı* (2. basım, çev. V. Günyol). İstanbul: Say Kitap Pazarlama.

Beller, J.M. ve Stoll, S.K. (1995). Moral reasoning of high school student athletes and general students: An empirical study versus personal testimony. *Pediatric Exercise Science*, 7(4), 352-363.

Berry, W.D. (1985). *Multiple regression in practice*. Sage.

Biddle, S.J. ve Asare, M. (2011). Physical activity and mental health in children and adolescents: a review of reviews. *British Journal of Sports Medicine*, 45(11), 886-895.

Biddle, S.J. ve Nigg, C.R. (2000). Theories of exercise behavior. *International Journal of Sport Psychology*, 31(2), 290-304.

Biddle, S., Wang, C.J., Kavussanu, M. ve Spray, C. (2003). Correlates of achievement goal orientations in physical activity: A systematic review of research. *European Journal of Sport Science*, 3(5), 1-20.

Blair, R.J.R. (2001). Neurocognitive models of aggression, the antisocial personality disorders, and psychopathy. *Journal of Neurology, Neurosurgery ve Psychiatry*, 71(6), 727-731.

Blasi, A. (1999). Emotions and moral motivation. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 29(1), 1-19.

Boardley, I.D. ve Kavussanu, M. (2007). Development and validation of the moral disengagement in sport scale. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 29(5), 608-628.

Boardley, I.D. ve Kavussanu, M. (2009). The influence of social variables and moral disengagement on prosocial and antisocial behaviours in field hockey and netball. *Journal of Sports Sciences*, 27(8), 843-854.

Boardley, I.D. ve Kavussanu, M. (2009). The prosocial and antisocial behavior in sport scale. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 31(1), 97-117.

Boardley, I.D. ve Kavussanu, M. (2010). Effects of goal orientation and perceived value of toughness on antisocial behavior in soccer: The mediating role of moral disengagement. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 32(2), 176-192.

Boixados, M.E.R.C.E., Cruz, J., Torregrosa, M. ve Valiente, L. (2004). Relationships among motivational climate, satisfaction, perceived ability, and fair play attitudes in young soccer players. *Journal of Applied Sport Psychology*, 16(4), 301-317.

Bredemeier, B.J. ve Shields, D.L. (1984). Divergence in moral reasoning about sport and everyday life. *Sociology of Sport Journal*, 1(4), 348-357.

Bredemeier, B. J. ve Shields, D. L. (1986). Athletic aggression: An issue of contextual morality. *Sociology of Sport Journal*, 3(1), 15-28.

Bredemeier, B. L. ve Shields, D.L. (2006). Sports and character development. *Journal of Physical Activity and Health*, 3(2), 255-256.

Bruner, M.W., Boardley, I.D. ve Côté, J. (2014). Social identity and prosocial and antisocial behavior in youth sport. *Psychology of Sport and Exercise*, 15(1), 56-64.

Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö.E., Demirel, F., Karadeniz, Ş. ve Çakmak, E.K. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*.

Conroy, D.E., Silva, J.M., Newcomer, R.R., Walker, B.W. ve Johnson, M.S. (2001). Personal and participatory socializers of the perceived legitimacy of aggressive behavior in sport. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 27(6), 405-418.

Cox, A.E. ve Ullrich-French, S. (2010). The motivational relevance of peer and teacher relationship profiles in physical education. *Psychology of Sport and Exercise*, 11(5), 337-344.

Crain, W. (2015). *Theories of development: Concepts and Applications*. Routledge.

Çelikkaya, H. ve Sosyolojisi, F.E. (1996). *Alfa Yayınları. İstanbul, Şubat*.

Çetin, B.B. ve Samur, A.Ö. (2018). 60-72 Aylık Çocukların Prososyal Davranışları ile Anne-Babalarının Prososyal Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 1-17.

Çetin, B.B. ve Samur, A.Ö. (2018). 60-72 aylık çocukların prososyal davranışları ile anne-babalarının prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 1-17.

Davidson, M. (2014). A character education research perspective for the 21st century. *Journal of Character Education*, 10(1), 67.

Davidson, M. (2014). A character education research perspective for the 21st century. *Journal of Character Education*, 10(1), 77.

De Wolff, M.S. ve Brugman, D. (2009). Moral atmosphere and moral behaviour: A study into the role of adolescents' perception of moral atmosphere for antisocial behaviour. *In The development and structure of conscience*, 147-162.

Doğru, M. (2019). Spor Yapan ve Yapmayan Ortaokul Öğrencilerinin Benlik Algısının Ahlaki Karar Alma Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir*, 45.

Dormann, C.F., Elith, J., Bacher, S., Buchmann, C., Carl, G., Carré, G., ve Lautenbach, S. (2013). Collinearity: a review of methods to deal with it and a simulation study evaluating their performance. *Ecography*, 36(1), 27-46.

Dranaz, F. (1972). 45 Felsefe Kılavuzu: Bilgi Problemi, Ahlâk Problemi, Sanat Problemi. [Yy](Çeltüt Matbaacılık).

Duda, J.L. ve Ntoumanis, N. (2005). After-school sport for children: Implications of a task-involving motivational climate. *In Organized activities as contexts of development, Psychology Press*, 323-342.

Eisenberg, N. (1989). 67-75 The roots of prosocial behavior in children. *Cambridge University*.

Endresen, I.M. ve Olweus, D. (2005). Participation in power sports and antisocial involvement in preadolescent and adolescent boys. *Journal of child Psychology and Psychiatry*, 46(5), 468-478.

Erdemli, A. (2002). Spor Kültürü ve Olimpik Eğitim: Bir İnceleme. *Spor Bilimleri Dergisi*, 3(1), 12-25

Ergün, M. (1994). Eğitim Sosyolojisi. *Ankara: Ocak Yayınları*, 5.

Farrington, D.P. (2005). Childhood origins of antisocial behavior. *Clinical Psychology & Psychotherapy: An International Journal of Theory & Practice*, 12(3), 177-190.

Field, A.N.D.Y. (2009). SPSS. Discovering statistics using SPSS. 2nd ed. Porto Alegre, RS: Artmed.

Foa, C., Brugman, D. ve Mancini, T. (2012). School moral atmosphere and normative orientation to explain aggressive and transgressive behaviours at secondary school. *Journal of Moral Education*, 41(1), 1-22.

George, D. ve Mallery, P. (2019). IBM SPSS statistics 26 step by step: A simple guide and reference. Routledge.

Gibbs, J.C., Basinger, K.S., Grime, R.L. ve Snarey, J.R. (2007). Moral judgment development across cultures: Revisiting Kohlberg's universality claims. *Developmental Review*, 27(4), 443-500.

Gilligan, C. (1982). The contribution of women's thought to developmental theory: The elimination of sex bias in moral development research and education, 73.

Gomà-i-Freixanet, M. (1995). Prosocial and antisocial aspects of personality. *Personality and Individual Differences*, 19(2), 125-134.

Gould, D., Collins, K., Lauer, L. ve Chung, Y. (2006). Coaching life skills: A working model. *Sport and Exercise Psychology Review*, 2(1), 10-18.

Grusec, J.E. ve Hastings, P.D. (2007). *Handbook of Socialization: Theory and Research* New York: Guilford.

Gürpınar, B. (2009). Basketbol ve Futbol Hakemlerinin Karşılaştıkları Sportmenlik Dışı Davranışlar ve Bu Davranışların Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara*, 50.

Gürpınar, B. (2014). Altyapının Sporlarında Karar Alma Tutumlarının Türk İşlemcilerle Uyarlanması: Bir Türk Bileşenlerinde Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 39(176).

Halstead, J.M. ve Taylor, M.J. (2000). Learning and teaching about values: A review of recent research. *Cambridge Journal of Education*, 30(2), 169-202.

Hare, R.D. (1999). *Without conscience: The disturbing world of the psychopaths among us*. Guilford Press.

Høst, K., Brugman, D., Tavecchio, L. ve Beem, L. (1998). Students' perception of the moral atmosphere in secondary school and the relationship between moral competence and moral atmosphere. *Journal of Moral Education*, 27(1), 47-70.

Jennifer, B. (2002). Positive character development in school sport programmes. Eric clearing house on teaching and teacher education, Washington DC. 91

Josephine Institute Center for Sports Ethics (2006). Survey of high school athletes 2006: are coaches teaching our young athletes the right way to play? CA: JICSE.72

Kavussanu, M. (2006). Motivational predictors of prosocial and antisocial behaviour in football. *Journal of Sports Sciences*, 24(06), 575-588.

Kavussanu, M. (2006). Prosocial and antisocial behavior in sport. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 28(1), 101-116.

Kavussanu, M. (2008). Sporda Ahlaki Davranış: Literatürün Eleştirel Bir İncelemesi. *Uluslararası Spor ve Egzersiz Psikolojisi Dergisi*, 1(2), 124-138.

Kavussanu, M. (2012). 19 Moral Behavior in Sport. The Oxford handbook of sport and performance psychology, 364.

Kavussanu, M. ve Al-Yaaribi, A. (2021). Prosocial and antisocial behaviour in sport. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 19(2), 179-202.

Kavussanu, M. ve Boardley, I.D. (2009). The prosocial and antisocial behavior in sport scale. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 31(1), 97-117.

Kavussanu, M. ve Ntoumanis, N. (2003). Participation in sport and moral functioning: Does ego orientation mediate their relationship? *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 25(4), 501-518.

Kavussanu, M. ve Roberts, G.C. (2001). Moral functioning in sport: An achievement goal perspective. *Journal of sport and Exercise Psychology*, 23(1), 37-54.

Kavussanu, M. ve Stanger, N. (2017). Moral behavior in sport. *Current Opinion in Psychology*, 16, 185-192.

Kavussanu, M. ve Boardley, I.D. (2009). The prosocial and antisocial behavior in sport scale. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 31(1), 97-117.

Kavussanu, M. (2012). Moral behavior in sport. In S. Murphy (Ed.), *The Oxford Handbook of Sport and Performance Psychology* (pp. 364-383). Oxford University Press.

Kavussanu, M., Boardley, I.D., Sagar, S.S. ve Ring, C. (2013). Bracketed morality revisited: How do athletes behave in two contexts? *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 35(5), 449-463.

Kavussanu, M., Seal, A. R. ve Phillips, D. R. (2006). Observed prosocial and antisocial behaviors in male soccer teams: Age differences across adolescence and the role of motivational variables. *Journal of Applied Sport Psychology*, 18(4), 326-344.

Kavussanu, M., Stanger, N. ve Boardley, I.D. (2013). The Prosocial and Antisocial Behaviour in Sport Scale: Further evidence for construct validity and reliability. *Journal of Sports Sciences*, 31(11), 1208-1221.

Koç, Y. ve Güllü, M. (2017). Lise öğrencilerinin beden eğitimi dersi sportmenlik davranışlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 15(1), 19-30.

Kremer, J., Moran, A., Walker, G. ve Craig, C. (2011). *Key concepts in sport psychology*. Sage.

Kremer, J., Moran, A., Walker, G. ve Craig, C. (2012). Self-efficacy and perceived competence. *Key Concepts in Sport Psychology*, 86-90.

Kuter, F.Ö. ve Kuter, M. (2012). Beden Eğitimi ve Spor Yoluyla Değerler Eğitimi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi*, (6), 75-94.

- Lee, M.J. ve Whitehead, J. (2000). The Measurement of Values in Youth Sport: Development of the Youth Sport Values Questionnaire. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 22(4).
- Lee, M.J., Whitehead, J. ve Ntoumanis, N. (2007). Development of the attitudes to moral decision-making in youth sport questionnaire (AMDYSQ). *Psychology of Sport and Exercise*, 8(3), 89.
- Lee, M.J., Whitehead, J. ve Ntoumanis, N. (2007). Development of the attitudes to moral decision-making in youth sport questionnaire (AMDYSQ). *Psychology of Sport and Exercise*, 8(3), 369-392.
- Lee, M.J., Whitehead, J., Ntoumanis, N. ve Hatzigeorgiadis, A. (2008). Relationships among values, achievement orientations, and attitudes in youth sport. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 30(5), 588-610.
- Lemyre, P.N., Roberts, G.C. ve Ommundsen, Y. (2002). Achievement goal orientations, perceived ability, and sports personality in youth soccer. *Journal of Applied Sport Psychology*, 14(2), 120-136.
- Leveaux, R. (2010). Technology driving changes in competitor decision making and match management. In Business Transformation through Innovation and Knowledge Management: An Academic Perspective-Proceedings of the 14th International Business Information Management Association Conference, IBIMA 2010.-76
- Lourenço, O.M. (2016). Developmental stages, Piagetian stages in particular: A critical review. *New Ideas in Psychology*, 40, 123-137.
- Uzun M. ve Yılmaz, B. (2020). Spor Eğitimi Alan Öğrencilerin Ahlaki Tutum Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 4(2), 187-194.
- Michaelis, J.U. (1992). Social studies for children: A guide to basic instruction. World Bank Publications.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2013). Spor Ahlakı ve Etik Kurallar. *Ankara: MEB Yayınları*.
- Mussen, P. ve Eisenberg, N. (2001). Prosocial development in context. 45.
- Narvaez, D. ve Rest, J. (1995). The four components of acting morally. *Moral behavior and moral development: An introduction*, 1(1), 385-400.
- Naylor, D.T. (1987). Elementary and middle school social studies.
- Noddings, N. (2006). Principles, feelings and reality. *Theory and research in Education*, 4(1), 9-21.
- Ntoumanis, N. ve Standage, M. (2009). Morality in sport: A self-determination theory perspective. *Journal of Applied Sport Psychology*, 21(4), 365-380.

Oelstrom, T. (2003). Building the dream house with a foundation of character. *American Journal of Education*, 96(4) 469-495.

Orlick, T. ve Partington, J. (1988). Mental links to excellence. *The Sport Psychologist*, 2(2), 105-130.

Özbek, O. ve Nalbant, U. (2016). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki genç sporcuların ahlaki karar alma tutumları. *14. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi*, 01-04.

Özbey, S. ve Güzel, P. (2011). Olimpik Hareket ve Kadın. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(25), 1-18. of Moral Education, 22(1), 33-46.

Palou, P., Ponseti, F.J., Cruz, J., Vidal, J., Cantallops, J., Borràs, P.A. ve Garcia-Mas, A. (2013). Acceptance of gamesmanship and cheating in young competitive athletes in relation to the motivational climate generated by parents and coaches. *Perceptual and Motor Skills*, 117(1), 290-303.

Pekdoğan, Ş. (2015). Karar Verme Stili ve Ahlaki Gelişim: Sporcular Üzerindeki Etkiler. *Eğitim ve Spor Yayınları, Ankara*.

Peláez, S., Aulls, M.W. ve Bacon, S.L. (2016). Morality in sport: The coach's perspective. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 11(2), 237-249.

Piaget, J. (1932). The Language and Thought of the Child, 45-65.

Pizzi, G. ve Stanger, N. (2020). Consequences of teammate moral behaviour: Linking team moral norms with cohesion and collective efficacy. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 18(4), 437-453.

Proios, M., Doganis, G. ve Athanailidis, I. (2004). Moral development and form of participation, type of sport, and sport experience. *Perceptual and Motor Skills*, 99(2), 633-642.

Raine, A. (1993). Features of borderline personality and violence. *Journal of Clinical Psychology*, 49(2), 277-281.

Reichenbach, H. (2000)88. Hans Reichenbach. *Canadian Journal of Philosophy*, 20, 702.

Rest, J. (1983). Evaluation of volatile and gaseous fission product behavior in water reactor fuel under normal and severe core accident conditions. *Nuclear Technology*, 61(1), 33-48.

Rest, J. R. (1986). Moral development: Advances in research and theory. 76.

Rest, J.R., Thoma, S.J. ve Bebeau, M.J. (1999). Postconventional moral thinking: A neo-Kohlbergian approach. *Psychology Press*.

Roberts, G.C., Kavussanu, M. ve Sprague, R.L. (2001). Mentoring and the impact of the research climate. *Science and Engineering Ethics*, 7, 525-537.

Sage, L. ve Kavussanu, M. (2007). Multiple goal orientations as predictors of moral behavior in youth soccer. *The Sport Psychologist*, 21(4), 417-437.

Sage, L. ve Kavussanu, M. (2007). The effects of goal involvement on moral behavior in an experimentally manipulated competitive setting. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 29(2), 190-207.

Sage, L., Kavussanu, M. ve Duda, J. (2006). Goal orientations and moral identity as predictors of prosocial and antisocial functioning in male association football players. *Journal of Sports Sciences*, 24(05), 455-466.

Sampson, R.J., Raudenbush, S.W. ve Earls, F. (1997). Neighborhoods and violent crime: A multilevel study of collective efficacy. *Science*, 277(5328), 918-924.

Sarikol, E. (2022). Sporda Ahlak ve Etik. *Beden Eğitimi ve Spor Araştırmaları*, 19.

Schwartz, S.H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology*, Academic Press, 25, 1-65.

Schwartz, S.H. (2003). A proposal for measuring value orientations across nations. Questionnaire Package of The European Social Survey, 259(290), 261.

Sevilmiş, A., Şirin, E.F. ve Ocak, U. (2021). Sporcuların Ahlaki Karar Alma Tutumlarının Sportmenlik Yönelim Boyutları Açısından İncelenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 23(1), 1-13.

Shields, D. (1995). Character development and physical activity. *Human Kinetics*.

Shields, D., Gardner, D.E., Bredemeier, B.J.L. ve Bostrom, A. (1995). Leadership, cohesion, and team norms regarding cheating and aggression. *Sociology of Sport Journal*, 12(3), 324-336.

Shields, D.L. ve Bredemeier, B.L. (1995). Character development and physical activity. *Human Kinetics*, 89-101.

Shields, D.L. ve Bredemeier, B.L. (2007). Can sports build character? *Human Kinetics*.

Shields, D.L. ve Bredemeier, B.L. (2009). True competition: A guide to pursuing excellence in sport and society. *Human Kinetics*.

Shields, D.L., Bredemeier, B.L., Lavoie, N.M. ve Power, F.C. (2005). The Sport Behavior of Youth, Parents, and Coaches. *Journal of Research in Character Education*, 3(1).

Shields, D.L., Bredemeier, B.L., Lavoie, N.M. ve Power, F.C. (2007). Predictors of poor sportsmanship in youth sports: Personal attitudes and social influences. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 29(6), 747-762.

Simon, R. L. (2010). Fair play: The ethics of sport. *Westview Press*.

Smith, A.L. (2003). Peer relationships in physical activity contexts: A road less traveled in youth sport and exercise psychology research. *Psychology of Sport and Exercise*, 4(1), 25-39.

Smith, R.E. ve Smoll, F.L. (1990). Self-esteem and children's reactions to youth sport coaching behaviors: A field study of self-enhancement processes. *Developmental Psychology*, 26(6), 987.

Smith, R. E., Smoll, F. L., & Cumming, S. P. (2007). Effects of a motivational climate intervention for coaches on young athletes' sport performance anxiety. *Journal of sport and exercise psychology*, 29(1), 39-59.

Spinrad, T.L. ve Eisenberg, N. (2017). Prosocial behavior and empathy-related responding: Relations to children's well-being. *The happy mind: cognitive contributions to well-being*, 331-347.

Stanger, N., Backhouse, S.H., Jennings, A. ve McKenna, J. (2018). Linking motivational climate with moral behavior in youth sport: The role of social support, perspective taking, and moral disengagement. *Sport, Exercise, and Performance Psychology*, 7(4), 392.

Staub, E. (1978). Predicting prosocial behavior: A model for specifying the nature of personality-situation interaction. *In Perspectives in Interactional Psychology* (pp. 87-110). Boston, MA: Springer US.

Stephens, D.E. ve Bredemeier, B.J.L. (1996). Moral atmosphere and judgments about aggression in girls' soccer: Relationships among moral and motivational variables. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 18(2), 158-173.

Stoll, S.K. ve Beller, J.M. (2000). Defining Character. *Sports in School: The Future of an Institution*, 18.

Stornes, T. ve Ommundsen, Y. (2004). Achievement goals, motivational climate and sportsmanship: a study of young handball players. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 48(2), 205-221.

Stuntz, C.P. ve Weiss, M.R. (2009). Achievement goal orientations and motivational outcomes in youth sport: The role of social orientations. *Psychology of Sport and Exercise*, 10(2), 255-262.

Şahin, M. (2014). Spor ahlakı ve sorunları. Evrensel Basım Yayın.

Talimciler, A. (2003). Medyada Spor ve Şiddet: Bir Değerlendirme. *Medya ve Spor*, 1(1), 55-70.

- Tanrıverdi, H. (2012). Spor örgütleri ve şiddet. *Akademik Sosyal Bilim Çalışmaları Dergisi*. Association Esprit Yayını, Société et Rencontre Strasbourg/FRANSA, 1071-1093.
- Tatlılıoğlu, K. (2010). Farklı Öz-Anlayış Düzeylerine Sahip Üniversite Öğrencilerinin Karar Vermede Özsaygı, Karar Verme Stilleri ve Kişilik Özelliklerinin Değerlendirilmesi. *Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya*, 19-41.
- Tezcan, M. (1978). Kültür ve Eğitim İlişkileri. *Eğitim ve Bilim*, 3(15).
- Toprak, S. (2019). Rekreatif ve Rekabetçi Olarak Spor Yapan Genç Sporcuların Değer Tiplerinin ve Değer Sistemlerinin Belirlenmesi. *Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Türk Dil Kurumu. (1988). Türkçe Sözlük. *Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları*.
- Vallerand, R.J. ve Losier, G.F. (1999). An integrative analysis of intrinsic and extrinsic motivation in sport. *Journal of Applied Sport Psychology*, 11(1), 142-169.
- Weinberg, R.S. ve Gould, D. (2019). Foundations of sport and exercise psychology (7th ed.). *Human Kinetics*. Ed. 2, pp. xxi+-538).
- Weiss, M.R. ve Stuntz, C.P. (2004). A little friendly competition: Peer relationships and psychosocial development in youth sport and physical activity contexts.
- Weiss, M.R., Smith, A.L. ve Stuntz, C.P. (2008). Moral development in sport and physical activity.
- Weiss, M.R., Smith, A.L. ve Theeboom, M. (1996). "That's what friends are for": Children's and teenagers' perceptions of peer relationships in the sport domain. *Journal of sport and Exercise Psychology*, 18(4), 347-379.
- Widom, C.S. (1989). The cycle of violence. *Science*, 244(4901), 160-166.
- Wiese-Bjornstal, D.M., Albinson, C.B., Henert, S.E., Arendt, E.A., Schwenz, S.J., Myers, S.S. ve Gardetto-Heller, D.M. (2012). Evaluating the dynamic model of psychological response to sport injury and rehabilitation. In *Athlete performance and injuries* (pp. 79-98). Nova Science Publishers, Inc.
- Wiese-Bjornstal, D.M., Lavoie, N.M. ve Omli, J. (2009). Child and adolescent development and sport participation. *Sport Psychology*, 97-112.
- Woods, R. (2011). Social issues in sport 2nd. *ABD: Human Kinetics*.
- Wright, P.M. (1993). Sports and values education: A comprehensive framework. *Journal*
- Wuerth, S., Lee, M.J. ve Alfermann, D. (2004). Parental involvement and athletes' career in youth sport. *Psychology of Sport and Exercise*, 5(1), 21-33.

Yanardağ, A. (2017). Örf ve Adetler Sosyolojisi. *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (9), 39-63.

Yarayan, Y.E., Yıldız, A.B., Gülşen, D.B.A. ve İlhan, L. (2020). Futbolculuk Seviyesi Prososyal ve Antisosyal Davranışların Bir Belirleyicisi Midir? *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 18(4), 125-133.

Yıldırım, C. (1987). 32 Eğitim Felsefesi. *Ankara: A.Ü. Açıköğretim Fakültesi Yayınları*.

Yıldız, M. ve İrez, G.B. (2019). Sportmenlik Yöneliminde Hedef Bağlılığı ve Spor Ahlakı. *Akademisyen Kitabevi*.

EKLER

EK-1: KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Elinizdeki anket paketinde sizin spor ortamlarındaki prososyal ve anti sosyal davranışlarınızı değerlendirmeye yönelik bir takım ifadeler ve ölçüm araçları bulunmaktadır. Sizlerden bunları değerlendirmeniz istenmektedir. Anketin ilk bölümünde çalışmaya katılan grubun özelliklerini tanımlamak amacı ile kullanılacak bazı bireysel sorular yer almaktadır. Bu bilgiler bireysel olarak kullanılmayacaktır. Lütfen bu bilgileri tamamladıktan sonra, diğer bölümlerde yer alan ölçekleri doldurunuz. Elde edilen sonuçlar toplu olarak değerlendirilecektir. Bu nedenle isim belirtmeniz gerekmemektedir. Araştırmaya katılanların bütün soruları eksiksiz doldurmaları, araştırmanın güvenliği açısından çok önemlidir. Bu nedenle lütfen bütün maddeleri dikkatlice okuyarak, doldurunuz. Çalışmaya gösterdiğiniz ilgi ve destek için teşekkür ederiz.

Ahmet ÖZEN(Fenerbahçe Üniversitesi, Spor Bilimleri Yüksek Lisans Öğrencisi)
Doç. Dr. Gözde Ersöz (Fenerbahçe Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi)

KİŞSEL BİLGİ FORMU	
Doğum tarihi (yıl) :	
Cinsiyet :	( ) Kız ( ) Erkek
Spor branşı:	
Kaç yıldır spor yapıyorsunuz?	
Haftada kaç gün antrenman yapıyorsunuz?	
Haftada kaç saat antrenman yapıyorsunuz?	
Hangi kategoride spor yapıyorsunuz?	( ) Spor okulu ( ) Spor kulübü ( ) Okul takımı
Hangi kategoride yarışyorsunuz?	( ) Küçükler ( ) Yıldızlar ( ) Gençler ( ) Diğer.....
Sporculuk düzeyiniz:	( ) Milli ( ) Amatör ( ) Uluslararası ( ) Diğer.....

EK-2: SPORDA PROSOSYAL VE ANTİSOSYAL DAVRANIŞ ÖLÇEĞİ

Aşağıda bir yarışma esnasında karşılaşılması muhtemel davranışlar yer almaktadır. Lütfen bu sezonda yer aldığınız spor karşılaşmalarını dikkate alarak bu davranışları ne sıklıkla yaşadığınızı size en uygun rakamı yuvarlak içine alarak işaretleyiniz. Cevaplarınızın samimiliği için teşekkür ederim.

Bazen sezon spor yaparken, ben....	HİÇ	NADİREN	BAZEN	SIKLIKLA	OLDUKÇA
1.Takım arkadaşım olumlu geribildirim verdim (güzel pas !... İyi hareket..gibi)	1	2	3	4	5
2.Rakibimi eleştirdim.	1	2	3	4	5
3.Takım arkadaşım ile tartıştım.	1	2	3	4	5
4.Yere düşen rakibime yardım ettim.	1	2	3	4	5
5.Rakibime kasten faul yaptım.	1	2	3	4	5
6.Rakibim sakatlandığında oyunun durmasını istedim.	1	2	3	4	5
7.Takım arkadaşım a kötü söz söyledim.	1	2	3	4	5
8.Takım arkadaşımı cesaretlendiririm.	1	2	3	4	5
9.Bana yapılan faulün intikamını aldım.	1	2	3	4	5
10.Sakatlanan rakibime yardım ettim.	1	2	3	4	5
11.Takım arkadaşımı eleştirdim.	1	2	3	4	5
12.Takım arkadaşım a yapıcı geribildirim verdim (daha ileri durmalısın ...gibi)	1	2	3	4	5
13.Rakibimi öfkelenđirmeye çalıştım.	1	2	3	4	5
14.Takım arkadaşım a küfür ettim.	1	2	3	4	5
15.Takım arkadaşım iyi oynadığı için tebrik ettim.	1	2	3	4	5
16.Rakibimi sakatlamaya çalıştım.	1	2	3	4	5
17.Bilerek rakibimin dikkatini dağıttım.	1	2	3	4	5
18.Takım arkadaşım a kötü performansından dolayı tepki gösterdim.	1	2	3	4	5
19.Oyun kurallarına aykırı davrandım.	1	2	3	4	5
20.Agresif hareketlerimle rakibimin gözünü korkuttum.	1	2	3	4	5

EK-3: ALTYAPI SPORLARINDA DEĞERLER ÖLÇEĞİ-2

Lütfen her bir ifadeye katılma derecenizi ilgili rakamı daire içine alarak belirtiniz. Hiç birinden emin olmazsanız bile bütün maddeleri yanıtlayınız. Burada doğru ya da yanlış yanıt bulunmamaktadır. Bu çalışmanın amacına ulaşabilmesi için yanıtlarınızı içinizden geldiği gibi ve dürüst olması önem taşımaktadır. Soruları maddelerin sonuna aşağıdaki ifadeyi ekleyerek cevaplayınız. ".....zaman kendimi sporda çok başarılı hissederim" Örnek :Oyun veya beceriyi yapabilen tek kişi olduğum zaman kendimi sporda başarılı hissederim.					
	Kesinlikle		Kararsızım	Kesinlikle	
	Katılıyorum			Katılmıyorum	
1.Oyun veya beceriyi yapabilen tek kişi olduğum zaman kendimi sporda çok başarılı hissederim	1	2	3	4	5
2.Yeni bir beceri öğrendiğimde ve bende uygulama isteği uyandırdığı zaman kendimi sporda çok başarılı hissederim.	1	2	3	4	5
3.Arkadaşlarımdan daha iyi yapabildiğim zaman kendimi sporda çok başarılı hissederim.	1	2	3	4	5
4.Diğerleri benim kadar iyi yapamadığı zaman kendimi sporda çok başarılı hissederim.	1	2	3	4	5
5.Uygulması eğlenceli bir şey öğrendiğim zaman kendimi sporda çok başarılı hissederim.	1	2	3	4	5
6.Benim başarılı,diğerlerinin başarısız olduğu zaman kendimi sporda çok başarılı hissederim.	1	2	3	4	5
7. Çok deneyerek yeni beceri öğrendiğim zaman kendimi sporda çok başarılı hissederim.	1	2	3	4	5
8.Sıkı çalıştığım zaman kendimi sporda çok başarılı hissederim.	1	2	3	4	5
9.En fazla sayı/gol/puan/skor vs. ben yaptığım zaman kendimi sporda çok başarılı hissederim.	1	2	3	4	5
10.Öğrendiğim bir beceri gerçekten doğru hissini verdiği zaman kendimi sporda çok başarılı hissederim.	1	2	3	4	5
11.En iyi ben olduğum zaman kendimi sporda çok başarılı hissederim.	1	2	3	4	5
12.Öğrendiğim bir beceri gerçekten doğru hissini verdiği zaman kendimi sporda çok başarılı hissederim.	1	2	3	4	5
13.Elimden gelenin en iyisini yaptığım zaman kendimi sporda çok başarılı hissederim.	1	2	3	4	5

EK-4: ALTYAPI SPORLARINDA AHLAKI KARAR ALMA TUTUMLARI ÖLÇEĞİ

Lütfen aşağıdaki soruları lisanslı olarak yaptığımız spor branşınız ile ilgili olarak cevaplayınız.					
	Kesinlikle Katılıyorum		Kararsızım	Kesinlikle Katılmıyorum	
1. Kazanmama yardımcı olacağını düşünürsem hile yaparım.	1	2	3	4	5
2. Bazen rakibin düzenini bozmak için zaman harcarım.	1	2	3	4	5
3. Bazen kaybetmek önemli değildir çünkü hayatta herşeyi kazanamazsınız.	1	2	3	4	5
4. Rakibin psikolojisini bozmak kurallara aykırı olmadığı için yapılabilir bir şeydir.	1	2	3	4	5
5. Diğer insanlar hile yapıyorsa ben de yapabilirim.	1	2	3	4	5
6. Bazen rakibimi tahrik etmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
7. Kazanmak ve kaybetmek hayatın bir parçasıdır.	1	2	3	4	5
8. Eğer kimse farketmeyecekse hile yapılabilir.	1	2	3	4	5
9. Hak ederek kazanmak, haksızca kazanmaktan daha iyi hissettirir.	1	2	3	4	5

EK-5: BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Araştırmanın Adı: Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar, Değerler ve Ahlaki Karar Alma Tutumlarının İncelenmesi

Sayın Katılımcı,

Yukarıda adı yazılı araştırmaya katılmak üzere davet edilmiş bulunmaktasınız. Bu araştırmada yer almayı kabul etmeden önce, araştırmanın ne amaçla yapılmak istendiğini anlamanız ve bu bilgilendirme sonucunda kararınızı vermeniz gerekmektedir. Aşağıdaki bilgileri lütfen dikkatlice okuyunuz, sorularınız olursa sorunuz ve açık yanıtlar isteyiniz.

Bu araştırma ile Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar, Değerler ve Ahlaki Karar Alma Tutumlarının İncelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma için Fenerbahçe Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan izin alınmıştır. Araştırmaya sizin dışınızda 400 kişi katılacaktır. Sizden bu çalışmada üç adet ölçeği doldurmanız istenecektir. Bu işlem yaklaşık 15 dakikanızı alacaktır. Bunun size ve yakınlarınıza hiçbir zararı olmayacaktır. Çalışmaya katılmakla parasal yük altına girmeyeceksiniz ve size de herhangi bir ödeme yapılmayacaktır.

Bu araştırmaya katılıp katılmamakta tümüyle özgürsünüz. Gerek duyduğunuz tüm bilgileri istemeye ve doğru, açık, anlaşılır bilgi almaya hakkınız vardır. Araştırmaya katılmayı istemezseniz burada size verilen hizmet olumlu veya olumsuz şekilde etkilenmeyecektir. Gerekli gördüğü takdirde araştırmanın herhangi bir kısmında katılımcı araştırmadan çıkabilir, araştırmacı çalışmayı sonlandırabilir. Araştırmanın tüm aşamalarında kimlik bilgileriniz gizli tutulacaktır. Araştırma kapsamında elde edilen bilgiler bilimsel amaçlarla kullanılabilir gizlilik kurallarına uyulmak kaydıyla sunulabilir ve yayınlanabilir.

Araştırma ile ilgili daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya info@fenbahce.edu.tr e-posta adresi veya 02324444444 numaralı telefondan ulaşabilirsiniz.

Yukarıda yer alan ve araştırmaya başlanmadan önce katılımcılara verilmesi gereken bilgileri içeren metni okudum (ya da sözlü olarak dinledim). Araştırma kapsamında elde edilen şahsıma ait bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını, gizlilik kurallarına uyulmak kaydıyla sunulmasını ve yayınlanmasını, hiçbir baskı ve zorlama altında kalmaksızın, kendi özgür irademle kabul ettiğimi beyan ederim.

İmza/Tarih

İmza/Tarih

Katılımcının Adı Soyadı

Sorumlu Araştırmacının Adı Soyadı

EK-6: SPORDA PROSOSYAL VE ANTİSOSYAL DAVRANİŞ ÖLÇEĞİ ONAYI

zde EK SÜZ

4.12.2022 Paz 20:30

Sayın Prof. Dr. Gülşüm Sarıoğulları,

Ben Fenerbahçe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Spor Bilimleri Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ahmet Özen. Doç. Dr. Gökde Ersoğ danışmanlığında hazırlamak istediğim "Sporda Prososval ve Antisosval Davranışlar, Değerler ve Ahlaki Karar Alma Tutumlarının İncelenmesi" başlıklı tez kapsamında

Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği' ni kullanmak istemekteyim.

İziniz dahilinde ilgili ölçeği tez çalışmamda kullanmak istiyorum. Yanıtınızı merakla beklemekteyim. İyi günler dilerim.

Saygılarımla,

Ahmet Özen

4.12.2022 Paz 21:13

[Bu kullanıcıdan çok sık e-posta gulfum@icrsmnilerim. Bunun nedeni önemli olduğunu öğrenmek için <https://akama/Ecom/About/OrderIdentification>

Merhabalar, ölçeği kullanmanızda hiçbir sakınca yoktur. Çalışmanızda kolaylıklar dilerim..

GSB

Sayın Prof. Dr. Gülşüm Sarıoğulları,

Gazi Üniversitesi

Spor Bilimleri Fakültesi

Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi Bölümü

EK-7: ALTYAPI SPORLARINDA AHLAKİ KARAR ALMA TUTUMLARI ÖLÇEĞİ VE ALTYAPI SPORLARINDA DEĞERLER ÖLÇEĞİ-2 ONAYI

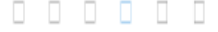
Sayın Prof.Dr. Bahri GÜRPINAR,

Ben Fenerbahçe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Spor Bilimleri Bölümü Lisans Başarımı Ekmanlı Ahmet Özen Doç. Dr. Çilek Ercelci danışmanlığında hazırlamak istediğim "Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar, Değerler ve Ahlaki Karar Alma Tutumlarının İncelenmesi" başlıklı tez kapsamında Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği ve Altyapı Sporlarında Değerler Ölçeği-2'yi kullanmak istemekteyim.

İzininiz dahilinde ilgili ölçekleri tez çalışmamda kullanmak istiyorum. Yanıtınızı merakla beklemekteyim. İyi günler dilerim.

Saygılarımla,

Ahmet Özen

Kime: Ahmet ÖZEN

5.12.2022 Pzt 12:53

Sevgili Ahmet hocam
Ölçeklerin ikisini de kullanabilirsiniz.
Çalışmanızda başarılar dilerim...

Akdeniz Üniversitesi Akdeniz University
Spor Bilimleri Fakültesi Faculty of Sport Sciences

Sayın Prof.Dr. Bahri GÜRPINAR,

Ben Fenerbahçe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Spor Bilimleri Bölümü Lisans Başarımı Ekmanlı Ahmet Özen Doç. Dr. Çilek Ercelci danışmanlığında hazırlamak istediğim "Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar, Değerler ve Ahlaki Karar Alma Tutumlarının İncelenmesi" başlıklı tez kapsamında Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği ve Altyapı Sporlarında Değerler Ölçeği-2'yi kullanmak istemekteyim.

İzininiz dahilinde ilgili ölçekleri tez çalışmamda kullanmak istiyorum. Yanıtınızı merakla beklemekteyim. İyi günler dilerim.

Saygılarımla,

Ahmet Özen

**EK-8: SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
ONAY FORMU**

**FENERBAHÇE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
ONAY FORMU**

BAŞVURU BİLGİLERİ	PROTOKOL NO	2022/7-05.fbu		
	BİLİMSEL ARAŞTIRMANIN ADI Türkçe / İngilizce	Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar, Değerler ve Ahlaki Karar Alma Tutumlarının İncelenmesi		
		Investigation of Prosocial and Antisocial Behaviors, Values and Moral Decision-Making Attitudes in Sports		
	YÜRÜTÜCÜ BAŞVURANIN UNVANI/ ADI	Doç. Dr. Gözde ERSÖZ		
	SORUMLU ARAŞTIRMACILAR	Yüksek Lisans Öğrencisi Amel ÖZEN		
	ARAŞTIRMA MERKEZİ	Fenerbahçe Üniversitesi- Lisansüstü Eğitim Programı		
TARİH	13.12.2022			
KARAR BİLGİLERİ	Yukarıda bilgileri verilen Yüksek Lisans Tezi ile ilgili araştırma başvuru dosyası ve ilgili belgeler, araştırmanın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş ve gerçekleştirilmesinde sakınca bulunmadığı için kurumumuzca onaylanmasına oy birliği/oy çokluğu ile karar verilmiştir. Onay sonrasında çalışmada yapılacak her türlü (katılımcı, başlık, protokol vb.) değişikliklerin Etik Kurula bildirilmesi ve çalışmanın onayının yenilenmesi gerekmektedir.			
KURUL ÇALIŞMA ESASI	Bilimsel araştırmalarda kullanılan yöntem ve materyaller ile ilgili etik standartları gözetmek, etik ilkeler doğrultusunda görüş bildirmek, araştırma önerilerini incelemektir.			
ÜYELER				
Unvanı/ Adı/ Soyadı	Uzmanlık Dalı	Kurumu/EK Üyeliği	Onaylanan Araştırma ile İlişkisi	İmza
Prof.Dr. Serpil AYTAÇ	Psikoloji	FBÜ İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi (Başkan)	Yok	
Doç. Dr. Gözde ERSÖZ	Spor Yöneticiliği	FBÜ Spor Bilimleri Fakültesi (Başkan Yardımcısı)	Var	
Doç. Dr. Özlem ÖZDEMİR	İletişim	FBÜ İletişim Fakültesi	Yok	
Dr. Öğretim Üyesi Çiğdem BİLGİN	Mimarlık	FBÜ Mimarlık Fakültesi	Yok	
Dr. Öğretim Üyesi Şebnem Özgen ÖZKAYA	Beslenme ve Diyet	FBÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi	Yok	

ÖZGEÇMİŞ

Yazar, 1987 yılında İstanbul'da doğmuştur. Lise öğrenimini Kadıköy Ticaret Meslek Lisesi'nde tamamladıktan sonra 2000 yılında yükseköğrenim için Marmara Üniversitesi'ne gitmiştir. 2005 yılında Futbol Antrenörlüğü bölümünden mezun olan yazar, 17 yıldır çeşitli kurumlarda beden eğitimi öğretmeni ve futbol antrenörü olarak görev yapmaktadır. Hâlen Fenerbahçe Spor Kulübü spor okulu futbol antrenörü, Fenerbahçe Üniversitesi Futbol Okul Takımı antrenörü ve Final Okulları beden eğitimi öğretmeni olarak çalışmaktadır. Yazar, 2021 yılında Fenerbahçe Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Egzersiz ve Spor Bilimleri Anabilim Dalı, Antrenman ve Hareket Bilimi Bölümü'nde yüksek lisans çalışmalarına başlamıştır.

*Katıldığı eğitimlerden bazıları şunlardır: Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Eğitim Fakültesi Pedagojik Formasyon Eğitimi, The Plates Coach 1. Kademe Eğitim Sertifikası, Türkiye Futbol Federasyonu B Lisans Antrenörlük Belgesi, Türkiye Futbol Federasyonu Oyuncu ve Maç İzleme Antrenörlüğü Belgesi.